

Landskap i regionale planer for nasjonale villreinområder

Landscape in regional plans for national wild reindeer areas

Andrea vatsvåg

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP
Institutt for landskapsplanlegging
Masteroppgave 30 stp. 2012

Landskap i regionale planer for
nasjonale villreinområder

F o r o r d

«Landskap i regionale planer for nasjonale villreinområder» er en masteroppgave som markerer slutten av et 5 års studie i landskapsarkitektur på Institutt for landskapsplanlegging på Universitetet for miljø- og biovitenskap, våren 2012.

Bakgrunnen og utgangspunktet for valg av oppgave er interessen for norsk natur og landskap som en arena for bruk gjennom blant annet friluftsliv og reiseliv. Jeg synes det ville være interessant å se på hvordan å få bruk og vern av norsk natur og landskap til å fungere sammen gjennom helhetlig planlegging i landskapsarkitekturen. Gjennom samtaler med veilederne mine, Morten Clemetsen og Karsten Jørgensen, har jeg fått utarbeidet en problemstilling der jeg har fått sett på dette gjennom litteraturstudie, undersøkelser og en landskapskarakteranalyse av et avgrenset område som brer seg over to regionale planer. Området valgt til oppgaven er et område som jeg har kjent gjennom hele livet, og har hytte og slektninger der.

Jeg vil gjerne takke alle som har hjulpet meg i arbeidsprosessen gjennom gode råd, samtaler og veiledning.

Spesielt stor takk til mine to veiledere Morten Clemetsen og Karsten Jørgensen.

Takk til alle som har latt seg intervjuet til oppgaven.

Takk til medstudenter på Ur og Sørhellinga for både faglige samtaler og råd, og koselige pust i bakken mellom arbeidsøktene.

Takk til familie i Haukeli for fakta og innspill om analyseområdet.

Takk til mamma og pappa for korrekturlesing og gode råd gjennom arbeidet med oppgaven.

Andrea Vatsvåg

Ås, august 2012

Sammendrag

Landskapsforståelsen har endret seg fra å være forbundet med vern til å bli fokusert på som en dynamisk møteplass og som en ressurs i planlegging og forvaltning. Den europeiske landskapskonvensjonen som kom i 2004, bragte med seg nye holdninger til landskapet og bidrar til å få landskapets viktighet i planlegging og forvaltning fram. I denne oppgaven er det blitt sett på landskapets stilling i regionale planer for nasjonale villreinområder. De to regionale planene som er undersøkt er *Regional plan for Hardangervidda* og *Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei («Heiplanen»)*.

De to regionale planene har sammenfallende grenser i Vinje kommune i Telemark fylke. Dette området er derfor valgt som utgangspunkt for landskapsanalysen foretatt i oppgaven. Planene er utformet forskjellig med forskjellige plankart som har ulike hensynssoner for videre utvikling og forvaltning av planområdene. Dette er problematisk for Vinje kommune, som må forholde seg til ulike hensynssoner i et sammenhengende landskap. Det er i denne oppgaven blitt sett på hvordan landskap har vært med i prosessen fra starten, ved utsendelse av brevet om utførelsen av de regionale planene fra Miljøverndepartementet, til prosessen hos prosjektledere i fylkeskommunene og i kommunene.

Metoden brukt i oppgaven er casestudiemetoden med dokumentstudie, intervju med aktuelle aktører i de regionale planene og en landskapsanalyse i valgt eksempelområde.

Denne oppgaven viser at landskap fortsatt ofte bare blir sett på som noe man skal ta særlig vare på eller verne, både av de aktuelle aktørene i intervjuene til oppgaven og i norsk lovgivning og politikk generelt. Den viser også at landskap er noe som kan oppfattes som abstrakt for folk, og at det derfor trengs mer fokus på og forklaringer av dette og forklaringer av hva landskapsanalyse er for at landskapsanalyse skal bli oppfattet som et nyttig verktøy i planlegging og forvaltning.

I de regionale planene det er sett på i denne oppgaven er landskap i liten grad integrert, noe som krever endring av holdninger til og fokus på temaet for å holde landskapskonvensjonen og andre nasjonale målsetninger i Norge.

Abstract

The understanding of landscape has changed from being associated with protection to be focused on as a dynamic meeting place and as a resource in planning and management. The European Landscape Convention, which came in 2004, brought new attitudes to the landscape. The convention also contributes to promote the landscape in planning and management. In this master thesis the status of landscape in regional plans for national wild reindeer areas has been looked into. The two regional plans that have been looked into is *Regional Plan for Hardangervidda* and *Regional Plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei ("Heiplanen")*.

The two regional plans have concurrent borders in Vinje municipality in Telemark county. This area has been chosen as the basis for landscape analysis undertaken in this thesis. The plans are not alike and have different maps with different zones for further development and management of the area. This is problematic for Vinje municipality, which must deal with the various zones in a continuous landscape. In this thesis it has been looked into how landscape has been involved in the planning process from the beginning, to the sending of the letter from the Ministry of the Environment (Miljøverndepartementet) about how to make these regional plans, to the working process of the project managers in the county municipalities and in the municipalities.

The method used in this thesis is a case study with document study, interviews with relevant actors in the regional plans and a landscape analysis in a selected area.

This thesis shows that landscape is still often seen as something that one should take particular care of or protect, both by the relevant actors in the interviews and in the Norwegian law and politics in general. It also shows that landscape is something that can be perceived as abstract to people, and therefore it is necessary with more focus on and explanations of this and of what landscape analysis is, so that landscape analysis will be perceived as a useful tool in planning and management.

In the regional plan that has been looked into in this thesis the landscape theme has been integrated to only a small degree. This requires changes in the attitudes to and focuses on the theme to follow the Landscape Convention and other national objectives in Norway.

Innhold

Forord.....	5
Sammendrag.....	6
Abstract.....	7
Innhold.....	8
Kapittel 1 Innledning.....	11
Bakgrunn og aktualitet av oppgaven.....	12
Mål.....	13
Problemstilling.....	14
Avgrensning av oppgaven.....	14
Hvordan finne svar på problemstillingene?.....	15
Oppbygging av oppgaven.....	18
Kapittel 2 Teori.....	21
Hva er landskap?.....	22
Den europeiske landskapskonvensjonen.....	22
Landskapets stilling i politikken.....	25
Vi lever i landskapet og landskapet lever i oss.....	26
Landskapets stilling i lovverket i Norge.....	26
Planlegging i landskapet.....	27
Skala i landskapet.....	27
Noen utfordringer i landskapet i Norge i dag.....	28

Hva er bærekraft?.....	29
Hvem bestemmer hva som er bærekraftig bruk-, utnyttelse- og utvikling?....	29
Fra bærekraftig utvikling til bred verdiskaping.....	30
Hva er regional planlegging?.....	34
Hva er landskapsanalyse?.....	37
Kapittel 3 Undersøkelse og analyser.....	41
Presentasjon av de regionale planene.....	42
Presentasjon av sentrale aktørers syn på hvordan landskap forstås og tolkes i planarbeidet.....	47
Landskapskarakteranalyse.....	55
Forklaringen av inndelingen i karakterområder.....	55
Regional analyse.....	58
Lokal analyse.....	109
Planområdenes nåværende inndeling i områder og landskapsanalysens inndeling i delområder.....	132
Kapittel 4 Diskusjon.....	139
Diskusjon.....	140
Konklusjon.....	146
Kapittel 5 Etterord.....	151
Kapittel 6 Kilder.....	155
Kapittel 7 Vedlegg.....	163

I nnledning

Dette kapitlet gir en introduksjon til oppgaven, samt forklaring av mål, problemstilling og metode.

Bakgrunn og aktualitet av oppgaven

Landskapsforståelsen har gradvis endret seg fra ofte å bli forbundet med vern og som sektorinteresse, til at det i dag har blitt et økende fokus på landskap som samfunnsarena og som ressurs i planlegging og forvaltning. Landskap blir nå mer sett på som en dynamisk møteplass i stedet for et statisk verneobjekt (Selman 2006). Da den europeiske landskapskonvensjonen ble satt i kraft i 2004, bragte den med seg nye holdninger til landskap. Den oppfordrer blant annet til å få landskap mer inn i landets lovgiving og politikk, og den motiverer til å etablere medvirkningsformer med befolkningen. To andre viktige punkter landskapskonvensjonen fokuserer på er mennesket i landskapet og den individuelle oppfattelsen av landskap og at fokuset er på alle typer landskap (Miljøverndepartementet 2000). Norge har skrevet under på konvensjonen, og har derfor forskjellige målsetninger å forholde seg til i videre planlegging, forvaltning, bruk og vern av landskap.

Landskapet i den norske fjellheimen gir unike opplevelsesmuligheter i et sjeldent landskap med spesiell fauna og flora. I Norges fjell finner vi blant annet de siste gjenværende villreinstammene i Europa! I 2007 sendte Miljøverndepartementet ut et bestillingsbrev til utvalgte fylkeskommuner og kommuner angående utarbeidelser av regionale planer (da fylkesdelplaner) for «bruk og vern av prioriterte fjellområder – fastsetting av nasjonale villreinområder» (Miljøverndepartementet 2007). I dette brevet skriver de blant annet at «Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnyttning og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre» (egen understreking) (Miljøverndepartementet 2007). Dette var en setning som førte til interesse og utforskertrang innen dette feltet i oppgaven. Stemmer dette? Har de klart å lage planer som forvalter områdene som landskap? Er de regionale planene i kontakt med hverandre og jobber sammen i et landskap som har sammenheng? Det

er noe denne oppgaven skal undersøke.

Regionale planer er et retningsgivende grunnlag for videre lokal og kommunal planlegging, og det er derfor av betydning at planene gir gode og lettfattelige retningslinjer for at mer detaljert planlegging skal bli god. *Regional plan for Hardangervidda* og *Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane* og *Setesdal Austhei («Heiplanen»)* er to regionale planer som er ferdig utarbeidet (Hardangervidda) og under utarbeidelse («Heiplanen») etter bestillingsbrevet fra Miljøverndepartementet. I denne oppgaven er det blitt sett på disse to planene og planprosessene, for å finne ut hvordan landskap er blitt forstått, tolket og håndtert i planprosessen og i det ferdige (og snart ferdige) planproduktet.

Noe annet som vakte interesse innen dette feltet var avisartikkelen «Fryktar å bli skvisa mellom to planar» (Hagen 2011) i Vest-Telemark blad i november 2011. Artikkelen omhandler at «*Våglid grunneigarlag fryktar for framtidig utvikling når regionalplanar legg restriksjonar på områda deira*» (Hagen 2011). De to regionale planene som det er sett på i denne oppgaven ligger begge innenfor Vinje kommunes grenser, og den sammenfallende grensen for planene er ved Våglid og Haukeli i Vinje. Det ble derfor naturlig å utføre landskapsanalysen gjort i denne oppgaven i dette området. Dette for å kunne se på begge planene sammen og for å finne ut om det er sammenheng og samarbeid mellom planene. De to regionale planene har delt inn planområdene sine i hensynssoner. Hensynssonene er forskjellige av antall og betydning i de to planene. Det er i denne oppgaven sett på hvorfor det er slik og om det gir utfordringer for videre lokal planlegging.

Torsdag
24/5-2012

- Siste nytt
- Arkivsøk
- Ting lysingar
- Ting VTB
- Kontakt
- Lenkjer
- PDF-nedlasting

Kjøp VTB online her:

VTB.no
Vest-Telemark blad
Postboks 33
3836 Kviteseid
Tlf. 35 06 88 00
Faks 35 05 31 71
SMS/MMS: Kodeord
VTB til 1963
E-postadresser:
redaksjon@vtb.no
annonse@vtb.no

Utgjevingar:
Tysdag, torsdag og
laurdag

Fryktar å bli skvisa mellom to planar

Plankart frå Heiplanen: Grønt område: Nasjonalt villreinområde. Gult område: Hensynssone villrein. Grått område: Hensynssone bygdeutvikling. Skravert/lilla område: Trekkområde. Den raude stipla lina markerar avgrensing av planområdet, og nord for den er det Hardangerviddaplana som gjeld. Grøn skravering tyder eksisterande verneområde.

Våglid grunneigarlag fryktar for framtidig utvikling når regionalplanar legg restriksjonar på områda deira.

Aktuelle saker:

- Førebud seg på nok ein skulekamp
- Velsigna dugnadsvilje
- Klarsignal for Straumsnes-plan
- Ibsen kom siglende på bylgjene blå
- Gamal plan kan stogge Straumsnes-planar
- Nye aksjonar frå bøndene
- Ingen tømmermenn av skogbruksverva
- Historieengasjement heidra med pris
- Han som får det til

Vest-Telemark

Figur 1: Avisartikkelen i Vest-Telemark blad (Hagen 2011).

Mål

Hovedmålet med denne oppgaven er å finne ut i hvilken grad landskap er tatt med og brukt i dagens regionale planlegging av det norske fjellandskapet. Dette er gjort gjennom undersøkning av to regionale planer. Videre er det blitt sett på om landskapsanalyse, som verktøy i planleggingen, kan bidra til en mer presis planlegging i disse områdene. Landskapstemaet er et felt som av egen erfaring, og av erfaring etter intervjuer med aktuelle aktører innen arbeidet med disse to regionale planene, er et vanskelig tema som mange sliter med å forstå. Det havner også ofte fortsatt under kategorien «vern». Ettersom at Norge har skrevet under på den europeiske landskapskonvensjonen, forplikter vi oss til å følge den, noe det i denne

oppgaven er satt fokus på å få fram.

Det er også et håp om at oppgaven kan bidra til inspirasjon for videre arbeid med å få landskapet mer fram i norsk planlegging og forvaltning, og at analysen kan være et bidrag til den videre utviklingen i området den er foretatt i.

Problemstilling

Ut ifra målene i denne oppgaven er det blitt undersøkt tre spørsmål. Disse er utformet i to underproblemstillinger som gir grunnlag for å svare på en hovedproblemstilling.

Underproblemstilling

1. Hvordan er landskap forstått og tolket i planprosessen?
2. Hvordan kan landskapsanalyse bidra til en mer presis og bærekraftig planlegging i regionale planer?

Hovedproblemstilling

I hvilken grad og hvordan er landskap som tema integrert i regionale planer for nasjonale villreinområder?

Avgrensning av oppgaven

Teoretisk avgrensning

Ved avgrensningen av teori i oppgaven er det blitt sett på hva som er relevant å ha med i forhold til denne oppgavens problemstillinger, og hva som er relevant å ha med i forhold til målene i de regionale planene som er blitt studert. Tema som bærekraftig utvikling og lokalsamfunnsutvikling og verdiskaping i bygdene i tilknytning til planområdene har derfor blitt viktige tema å komme innom i oppgaven. Hva en regional plan er og hvordan en slik planprosess fungerer har også vært viktig å fokusere på for å forstå hva dette er og hvordan en slik prosess fungerer for å kunne svare på problemstillingene. Det er også viktig å forklare temaene bærekraft og landskapsanalyse for å kunne vite noe om hvordan disse kan utføres i planlegging. Den europeiske landskapskonvensjonen har fått stort fokus og blitt høyt prioritert i teoridelen fordi den har bidratt stort til å få landskapets viktighet i planleggingen mer fram. Miljøverndepartementets bestillingsbrev angående regionale planer for villrein fjellene

ble sendt ut etter at landskapskonvensjonen ble satt i kraft, og det har derfor vært interessant å se på hvorvidt konvensjonen har blitt fulgt opp i brevet og i planprosessene til de regionale planene. Det har av den grunn vært viktig i oppgaven å forklare hva landskapskonvensjonen er, hva den går ut på og hvilke mål den setter.

I landskapsanalysedelen har det blitt utført en landskapskarakteranalyse. Brukermedvirkning inngår ikke i denne analysen, annet enn noen få samtaler med kjente lokale informanter. Det er interessant å følge opp brukermedvirkning i en sann analyse, men innenfor rammene av denne oppgaven har det ikke vært mulig å legge opp til brukermedvirkning på samme måte som man ville gjort i en realistisk plan- og analysesituasjon.

Geografisk avgrensning

Eksempelområde for analysen er i hovedsak Vågslid i Vinje kommune, Telemark fylke, grunnet at det er her de to regionale planene har sammenfallende grenser. I utgangspunktet startet analysen her på grunnlag av dette og fordi det i analysen var ønskelig å ha med et område som innehar mesteparten av hensynssonene fra begge planene i området. Siden landskap ikke følger administrative grenser, er det vurdert landskapsmessig hvor avgrensningen skal gå utover dette. Derfor brer analysen seg også over kommunene: Tokke kommune i Telemark fylke, Bykle kommune i Aust-Agder fylke, Suldal kommune i Rogaland fylke og Odda kommune i Hordaland fylke.

Hvordan finne svar på problemstillingene?

«Å bruke en metode, av det greske ordet *methodos*, betyr å følge en bestemt vei mot et mål» skriver Johannessen, Tuft og Christoffersen (2010) i sin bok *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. I denne oppgaven har veien mot målet blitt funnet ved å benytte kvalitativ metode som tilnærming. Ved kvalitativ metode er data «(...)i form av ord (setninger, tekster o.l.) som formidler en mening» (Jacobsen 2005) det datamaterialet som blir brukt. Kvalitativ tilnærming som metode gir mulighet for å ha en prosess som består av fleksibilitet, åpenhet og endringer underveis. Kvalitativ metode passer derfor til undersøkelser der undersøkeren er åpen for at innsamlet datamateriale i prosessen, for eksempel gjennom intervjuer, kan endre problemstillingen underveis. Når man velger kvalitativ metode starter man med en problemstilling, men denne kan ofte være uklar. Dette gjør at datainnsamlingen, gjennom for eksempel dokumentundersøkelser og intervjuer, er med på å definere problemstillingen underveis, og prosessen i en kvalitativ undersøkelse kan derfor være interaktiv. Det er her den store forskjellen mellom kvalitativ og kvantitativ metode ligger. Kvalitative metoder er mer åpne og fleksible i forhold til endringer underveis i prosessen, gjennom for eksempel ny og overraskende informasjon, enn hva den kvantitative metoden er. Kvalitative metoder blir også ofte valgt dersom man ønsker å prosjektere et flersidig bilde av et tema og ønsker å undersøke temaet dyptgående (Jacobsen 2005; Johannessen et al. 2010), noe som det i denne oppgaven er ønskelig å gjøre.

Innsamling av kvalitativ informasjon skjer oftest gjennom gruppesamtaler, intervjuer og observasjoner, og de innsamlede dataene kan være både tekst, bilder og lydopptak. Når man skal analysere innsamlede data i kvalitativ metode, skjer dette gjennom bearbeiding av tekst og tolkning av data (Johannessen et al. 2010). Under følger valg av måte for innsamling av data til

denne oppgaven.

Innsamling av kvalitative data og gjennomføring av undersøkelser – forskningsdesign

Valg av måte å undersøke en problemstilling på, har mye å si for både gyldighet og pålitelighet av undersøkelsen (Jacobsen 2005). Når man etter å ha valgt metode for tilnærming til en undersøkelse, må man finne ut hvordan man skal gå fram i undersøkelsen, hva som undersøkes og hvordan dette skal gjøres. «I forskning betegnes dette som design, nærmere bestemt forskningsdesign. (...)Forskningsdesign er «alt» som knytter seg til en undersøkelse» (Johannessen et al. 2010). En av forskningsdesignene nevnt i boken *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* av Johannessen, Tuft og Christoffersen (2010) er casedesign – casestudie.

Casestudie

«Ordet case kommer fra latin casus, som betyr tilfelle» (Johannessen et al. 2010). Johannessen, Tuft og Christoffersen (2010) skriver at ifølge Robert K. Yin er kjennetegnet på casestudier at innsamling av data er fyldige og består av mye informasjon. Yin mener at «Caseundersøkelse består kort sagt i å samle så mye informasjon (data) som mulig om et avgrenset fenomen (casen)» (Johannessen et al. 2010). Casestudien i denne oppgaven er en undersøkelse av to regionale planer, for å finne svar på hvorvidt landskap har hatt en rolle i planprosessen. Tilnærmingen i en case er ofte kvalitativ, med for eksempel intervjuer som måte å hente informasjon på. Likevel, for å få tak i mest og best mulig informasjon om valgt case, kan man ha stort utbytte av å benytte forskjellige metoder for innhenting av data.

Ved innsamling av kvalitative data til bruk i denne oppgaven er det benyttet tre ulike innsamlingsmetoder in-

nenfor kvalitativ metode og innenfor forskningsdesignet casesdesign. Disse er dokumentstudium, intervju og landskapsanalyse av valgt eksempelområde. «(...)det finnes ingen fasit for hvordan casestudier skal gjøres» (Johannessen et al. 2010), men Robert K. Yin's fem punkt (referert av Johannessen, Tuft og Christoffersen (2010)) for fremgangsmåte av en casestudie er i denne oppgaven brukt som inspirasjon til fremgangsmåte. Alle trinnene er altså ikke fulgt slavisk i rekkefølge. Det første punktet går her på å finne spørsmål en ønsker å finne svar på, for så å utforme en problemstilling. Det andre punktet omhandler å foreta antagelser i forhold til spørsmålene stilt i oppgaven. I denne oppgaven har antagelsen vært at landskap ikke har vært mye integrert i planprosessen, og denne tanken har så vært med videre i prosessen. Det tredje punktet går på avgrensing av det som skal studeres i oppgaven, altså å finne ut hva det er en skal se på i oppgaven for å svare på de spørsmålene en har. I denne oppgaven har dette vært de to regionale planene. Punkt fire går på å analysere casen i forhold til teori en har sett på og de antagelsene en har foretatt seg for å finne sammenhenger. Det femte punktet dreier seg om å tolke det en har funnet ut i oppgaven opp mot teorien som er brukt i oppgaven (Johannessen et al. 2010).

Dokumentstudium

Dokumentstudiet har i denne oppgaven foregått som en studie av de to regionale planene og relevant litteratur. For å få tak i relevant litteratur i form av bøker, artikler og nettsider har det blitt søkt etter dette på skolebiblioteket og internettbaser som google og google scholar.

Intervju

Individuelt intervju er ifølge Jacobsen (2005) «(...) nok den vanligste datainnsamlingsmetoden innenfor det vi kan kalle kvalitativ metode». Johannessen, Tuft og Christoffersen (2010) skriver at det ikke er en fasit på antall intervjuobjekter til en undersøkelse, dette kom-

mer helt an på hva som er hensiktsmessig for oppgaven. I denne oppgaven er det foretatt fire intervjuer i forhold til oppgavens problemstilling med aktuelle aktører i de regionale planprosessene. Grunnen til at intervju har blitt benyttet som metode for å samle inn data, er fordi det har vært ønskelig å høre ulike synspunkter på hvordan temaet landskap har blitt tolket og håndtert i prosessen av aktører på ulikt nivå i plansystemet som har arbeidet med de regionale planene. Alle intervjuobjektene ble kontaktet via telefon, og intervjuene foregikk på representantenes arbeidsplass. Spørsmålene i intervjuene varierte fra intervju til intervju grunnet intervjuobjektene forskjellige stillinger og roller i planarbeidet. Tre av fire intervjuer ble tatt opp med lydopptaker samtidig som det ble skrevet notater, noe som ifølge Johannessen, Tuft og Christoffersen (2010) er en vanlig måte å foreta intervju på. Etter alle intervjuene var foretatt, ble de transkribert og deretter ble det som var viktigst å få med i oppgaven i forhold til oppgavens problemstilling skrevet om til sammenhengende tekster. Intervjuene har blitt godkjent av intervjuobjektene før publisering i oppgaven.

Landskapskarakteranalyse av valgt eksempelområde

Ved utarbeidelsen av landskapskarakteranalyse for valgt eksempelområde innenfor casen, har det blitt brukt to metodeveiledere til inspirasjon og veiledning: *Veileder Metode for landskapsanalyse i kommuneplan* av Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren (2011) og *Landskapsanalyse Framgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi* av Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren (2010).

Gjennomføringen i *Veileder Metode for landskapsanalyse i kommuneplan* er fulgt i oppgaven. Den består av fem faser, hvor fase 1 til og med 3 er fulgt i denne oppgaven.

Figur 2: Fase 1 til og med 3 er fulgt i denne oppgaven (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren 2011)

Grunnen til at analysen i denne oppgaven har fulgt de tre første fasene, og at fase 4 og 5 ikke er utført i oppgaven, er fordi det er de tre første fasene som er interessante for å svare på oppgavens problemstilling. Det viktige i denne oppgaven har vært å beskrive og finne landskapets karakter for å kunne bruke analysen videre som diskusjonsgrunnlag i planleggingsprosesser.

Under følger hovedtrekkene i de tre fasene utført i analysen

Fase 1: Forberede

Her har det viktige vært å få tak i aktuelle kart over området, å avklare hva som er de viktige målene i analysen og å definere detaljeringsgrad av analysen. Flyhøyde har da vært et viktig punkt og i denne oppgaven har målestokken kartene har vært undersøkt i og analysen har vært foretatt i vært 1:50 000.

Fase 2: Beskrive

I denne fasen har det blitt sett på forskjellige temaer, flyfoto og beskrivende dokumenter for å beskrive analyseområdet, og for å få tak i mest mulig grunnlagsinformasjon om området for å kunne dele inn analyseområdet i forskjellige landskapskarakterområder. Registreringsskjemaene for de forskjellige temaene som ifølge veilederne skal beskrives i en analyse har blitt brukt flittig. I tillegg til bruk av skriftlige og billedlige kilder har det blitt foretatt befaringer i området og noen få samtaler med kjente lokale informanter. Dette ble gjort etter en foreløpig inndeling i karakterområder, og noen endringer i karakterområdenes grenser ble deretter gjort grunnet nye funn. Før befarings ble det utarbeidet et feltregistreringsskjema etter inspirasjon fra de to veilederne, som ble brukt til å krysse av for forskjellige temaer under befaringen i hvert delområde. Feltregistreringsskjemaet ligger som vedlegg i oppgaven.

terområder, og noen endringer i karakterområdenes grenser ble deretter gjort grunnet nye funn. Før befarings ble det utarbeidet et feltregistreringsskjema etter inspirasjon fra de to veilederne, som ble brukt til å krysse av for forskjellige temaer under befaringen i hvert delområde. Feltregistreringsskjemaet ligger som vedlegg i oppgaven.

Kartene over delområdene i oppgaven er laget i programmet GIS, og kart som er brukt til dette er grunnlanskart og informasjon fra de fem kommunenes kart.

Fase 3: Fastsette landskapskarakter

Etter å ha beskrevet hvert delområde, foretatt befaringer og hatt samtaler med kjente lokale informanter, ble det i denne fasen fastsatt en landskapskarakterbeskrivelse for hvert delområde. Denne fastsatte landskapskarakteren «(...) omfatter det konsentrerte uttrykket et område har, slik det oppfattes og forstås» (Direktoratet for naturforvaltning & Riksantikvaren 2011).

Oppbygging av oppgaven

Kapittel 1: Innledning

Dette kapitlet gir en introduksjon til oppgaven, samt forklaring av mål, problemstilling og metode.

Kapittel 2: Teoretisk del

Det er gjennom dokument- og litteraturstudie blitt undersøkt relevante tema i forhold til problemstillingen i oppgaven. Dette kapitlet inneholder teori som forankrer problemstillingene, og forteller om hva landskap, bærekraft, regional planlegging og landskapsanalyse er og hvordan landskap og bærekraft kan inkluderes mer i planleggingssammenheng. Den teoretiske delen består av hovedtemaene: Hva er landskap?, Hva er bærekraft?, Hva er regional planlegging? Og Hva er landskapsanalyse? Teoritemaene er satt opp relevant rekkefølge i forhold til å bygge opp mot oppgavens problemstillinger.

Kapittel 3: Undersøkelse og analyser

Dette kapitlet inneholder en presentasjon av planene, en presentasjon av aktuelle aktørers syn på hvordan landskap har blitt forstått og tolket i planprosessen i de regionale planene og landskapsanalyse foretatt på to nivå, regionalt og lokalt nivå.

Kapittel 4: Diskusjon

I dette kapitlet vil teorien i litteraturstudiet og funn i og erfaringen av undersøkelsene bli sammenstilt og drøftet. På grunnlag av diskusjonen er det trukket en konklusjon, som er avslutningen på denne delen.

Kapittel 5: Etterord

Denne delen gir en refleksjon over arbeidet med oppgaven, samt forklaring av endring av fokus underveis i arbeidet.

Kapittel 6: Kilder

Kildene som er blitt brukt i oppgaven er presentert i dette kapitlet.

Kapittel 7: Vedlegg

Her er aktuelle dokumenter lagt ved som vedlegg.

T teori

Det er gjennom dokument- og litteraturstudie blitt undersøkt relevante tema i forhold til valg av problemstilling. Den teoretiske delen består av hovedtemaene: Hva er landskap?, Hva er bærekraft?, Hva er regional planlegging? og Hva er landskapsanalyse?.

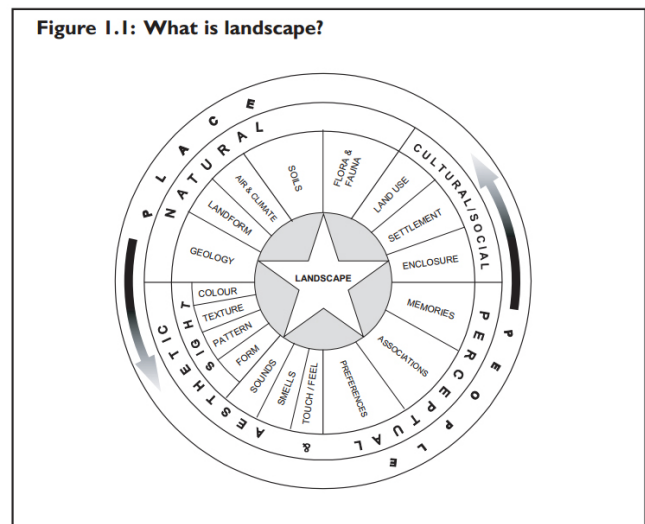
Hva er landskap?

Ordet landskap kan ofte forveksles med areal, men landskap og areal er ikke det samme. Språklig forbindes ordet arealplanlegging med «flate-planlegging», bare to dimensjoner (Langdalen 1994). Areal er altså todimensjonalt, mens landskap er flerdimensjonalt. Areal er en flate. Landskap har romlighet, tidsdimensjoner og psykologiske dimensjoner med sansing og opplevelsesmuligheter. Areal er statisk, landskap er dynamisk. Det er alltid i endring.

Landskap er også forskjellig fra natur. Naturen består av biotiske og abiotiske prosesser (Smith & Smith 2012), mens landskap er summen av innhold, aktiviteter og prosesser som knyttes til et område.

Landskapsdefinisjonen i den europeiske landskapskonvensjonen er knyttet til summen av folks oppfatninger av landskapet, ikke til en enkelt tolkning hverken faglig eller personlig (Gaukstad & Sønstebo 2003). Den er definert slik:

«Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer» (Miljøverndepartementet 2000).

Figur 3: Figur som illustrerer samlebetegnelsen av landskap (Swanwick 2002)

Den europeiske landskapskonvensjonen

Hensikten og målet med den europeiske landskapskonvensjonen er: «å verne, forvalte og planlegge landskap og organisere europeisk samarbeid på disse områdene» (Miljøverndepartementet 2012a). Norge er i dag et av 33 land som har ratifisert landskapskonvensjonen. Ved å sette i kraft konvensjonen i Norge ønsker Miljøverndepartementets (2009) avdeling for regional planlegging (Miljøverndepartementet 2012c), som har ansvaret for å følge opp konvensjonen, å fremme:

- Helse og livskvalitet
- Det lokale selvstyret og mulighetene for aktiv medvirkning
- Bærekraftige lokalsamfunn
- Attraktive steder, som stimulerer folks skaperevne og tiltakslyst»

Landskapskonvensjonen skal hjelpe oss med utfordringene vi møter i dagens landskap, og fungerer som en felles ramme i arbeidet med disse (Nordisk ministerråd 2012). Et av fokuspunktene i landskapskonvensjonen er at hvert individs verdivurdering, opplevelse og oppfattelse av landskap har høy prioritering. Ønsket folket har om aktiv medvirkning i arbeidet med utvikling av landskapet ved hjelp av planlegging, forvaltning og vern blir også vektlagt i konvensjonen. Konvensjonen har også fokus på landskapet og verdiene i landskapet, «*De landskapene som betyr noe for oss har en verdi, og disse verdiene må ivaretas*» (Gaukstad & Sønsteby 2003).

Landskapskonvensjonen gjelder for alle landskap

Landskapskonvensjonen bidrar til en ny forståelse av landskapet. Konvensjonen gjelder for alle typer landskap. Hverdagslandskap, nasjonalt og internasjonalt verdifulle og enestående landskap og landskap med behov for reparasjon og endringer er alle virkeområder for landskapskonvensjonen. Konvensjonen dekker by- og tettstedslandskap så vel som naturområder med for eksempel fjord- og fjellandskap (Miljøverndepartementet 2000).

Konvensjonen er opptatt av å få frem at landskapet alltid er i endring. Endringene er gjennom naturgitte konsekvenser som blant annet flom, brann og ras, og gjennom menneskegitte konsekvenser som for eksempel utbygging og jord- og skogbruk. At landskapet er i endring er noe konvensjonen skal hjelpe til med å håndtere på best mulig måte, og dette uten å hindre endringene. Det viktige er ikke å «fryse fast» en type landskap, men heller som sagt å hjelpe til med å håndtere endringene slik at landskapet blir best mulig for oss mennesker å leve i (Miljøverndepartementet & Bøe 2009).

I definisjonen av landskap i konvensjonen står det skrevet at landskap er «*(...)et område, slik folk oppfatter det(...)*». Dette vil si at mennesket blir framhevet i

landskapet; at landskapet er vårt leveområde. Måten folk oppfatter landskapet på er forskjellig på grunnlag av forskjellige opplevelser og erfaringer i landskapet, og kunnskap om landskapet. Ved å bevege oss i et landskap får vi inn opplevelser og inntrykk gjennom sanseregisteret vårt, som videre fører til assosiasjoner følelsesmessig. Men det er også viktig å huske på at landskapet påvirker vårt bevegelsesmønster og hva vi kommer til å oppleve i et landskap vi går gjennom. Det viktigste i konvensjonen er derfor ikke verning og bevaring av natur- og kulturlandskap, men heller en bevisstgjøring og å se på vårt hverdagslandskap med nye øyne (Miljøverndepartementet & Bøe 2009).

Historie og oppfølging av landskapskonvensjonen

Landskapskonvensjonen har nå vært gjeldende i Norge i 8 år. Her følger en oversikt over når initiativet til konvensjonen ble tatt og hvordan oppfølgingen har vært videre.

1994: Lokale og regionale myndigheter i Europarådet (CLRAE) tar initiativet til landskapskonvensjonen

2000: Europarådets ministerråd vedtar landskapskonvensjonen i juli dette året

2001: Norge, som det første landet i Europa, skriver under på landskapskonvensjonen 23. oktober dette året

2004: 01. mars 2004 trår landskapskonvensjonen i kraft i landene som har godkjent konvensjonen

2011: 33 land har per mars dette året ratifisert konvensjonen

Årlig: Det er konvensjonsmøter en gang per år, der landene skal vise resultater og framdrift til Europarådet.

(Miljøverndepartementet 2012a)

Tiltakene i og gjennomføringen av konvensjonen

I konvensjonsteksten utarbeidet i Firenze 20.10.2000, er landskapskonvensjonen delt inn i fire kapitler:

Alminnelige bestemmelser, Nasjonale tiltak, Europeisk

samarbeid og Sluttbestemmelser. Under Nasjonale tiltak finner vi generelle og særlige tiltak som det forpliktet å utføre dersom man godkjenner konvensjonen (Miljøverndepartementet 2000).

De generelle tiltakene består av fire punkter. Det første punktet handler om å bli klar over at landskap er viktig å få inn i *lovgivingen* i de forskjellige landene, blant annet grunnet at det er betydelig i omgivelsene våre og fordi landskap er viktig for å skape et grunnlag for identitet. Et annet generelt tiltak går på *landskapspolitikken* i landet. Det er viktig å sette ut i livet en landskapspolitikk som profilerer forvaltning, planlegging og vern av landskap. Dette skal gjøres gjennom de særlige tiltakene, som blir beskrevet under. Det neste punktet i de generelle tiltakene går på etablering av *medvirkningsformer* med blant annet befolkningen og regionale og lokale myndigheter, for å gjennomføre landskapspolitikken beskrevet over. Det siste punktet under de generelle tiltakene i landskapskonvensjonen omhandler å *innarbeide landskap i politikken i landet* «som kan ha direkte eller indirekte virkning på landskap» (Miljøverndepartementet 2000). Det nevnes blant annet at dette bør gjøres i distrikt- og byplanleggingspolitikken og innen økonomi, kultur og det sosiale området (Miljøverndepartementet 2000).

Miljøverndepartementet skriver i samarbeid med Bøe (2009) at de mener at det er på regionalt og kommunalt nivå de særlige tiltakene kan gjennomføres best, siden de danner en god plan for lokal og regional samfunnsutvikling. De skriver blant annet at «*Kommuner og fylker som gjennomfører tiltakene, vil bidra til å styrke innbyggernes livskvalitet og helse og samtidig fremme bærekraftige og attraktive lokalsamfunn*» (Miljøverndepartementet & Bøe 2009).

Konvensjonens særlige tiltak er innenfor disse områdene:

- Øke forståelsen av landskapet hos både offentlige

myndigheter, næringsliv og privatpersoner

- Styrke utdanning og opplæring om landskap slik at det blir økt kunnskap om temaet både for fagpersoner og i skoler og universiteter
- Bedømme og kartlegge landskapet for å bedre landskapskunnskapen
- Lage fremtidsrettede mål for landskapskvalitet
- Gjennomføring av konvensjonen ved hjelp av virkemidler og tiltak for å få det til

(Miljøverndepartementet 2000; Miljøverndepartementet & Bøe 2009) .

Miljøverndepartementet og Bøe (2009) skriver at hovedveien å gå for å gjennomføre konvensjonen er i tiltakene: øke forståelsen av landskapet og utdanning og opplæring om landskap. I de resterende tiltakene er det viktig med medvirkning fra befolkningen. Det er viktig å tenke framover, og det er viktig at tiltak og vedtak som fører til endringer blir gjort rede for, for blant annet planmyndighetenes videre arbeid. Å tenke gjennom tiltak og vedtak er viktig for at utviklingen skal gå ønsket vei. Summen av for eksempel små og kanskje ubetydelig tiltak kan føre til en uønsket utvikling (Miljøverndepartementet & Bøe 2009).

Oppfølgingen av landskapskonvensjonen i Norge

Det er Kulturminneavdelingen ved Miljøverndepartementet sammen med Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren som har bidratt til å få fram konvensjonen i Norge. Etter at konvensjonen ble iverksatt 1. mars 2004, har avdeling for regional planlegging i Miljøverndepartementet fått ansvaret videre. Grunnen til dette er at det trengs tverrfaglighet i arbeid med konvensjonen. Det er også fordi de to viktige forvaltningsnivåene i arbeidet, lokal og regional planlegging og politikk, er det viktig at det er samarbeid mellom for å få til å gjennomføre konvensjonen (Miljøverndepartementet 2012c).

Landskap i plan er et prosjekt hvor landskapskonven-

sjonen brukes aktivt. Det er et prosjekt i Hordaland fylke hvor det er et samarbeid mellom Miljøverndepartementet, Landbruks- og mat departementet, Fylkeskommunen, Fylkesmannen og 4 kommuner i fylket (Fylkesmannen i Hordaland & Fylkeskommunen i Hordaland 2011). Målet for prosjektet har vært «å forvalte landskapskvalitetar på ein betre måte gjennom kommunal arealplanlegging» (Hordaland fylkeskommune 2012). I prosjektet står det skrevet at «Hordalandsprosjektet blei eit nasjonalt pilotprosjekt for iverksetjing av landskapskonvensjonen» (Fylkesmannen i Hordaland & Fylkeskommunen i Hordaland 2011).

Et annet pilotprosjekt for å prøve ut intensjonene i landskapskonvensjonen i praksis, på lokalt og regionalt nivå, har vært et prosjekt knyttet til Telemarkskanalen. Prosjektet ville teste ut regionalparkkonseptet, og dette har blitt gjennomført som en landskapsressursanalyse – *Telemarkskanalen som regionalpark* (Clemetsen & Knagenhjelm 2010).

Landskapets stilling i politikken

Den europeiske landskapskonvensjonen definerer landskapspolitikk slik:

«Landskapspolitikk betyr de kompetente offentlige myndigheters utforming av generelle prinsipper, strategier og retningslinjer som gjør det mulig å iverksette bestemte tiltak med sikte på vern, forvaltning og planlegging av landskaper» (Miljøverndepartementet 2000).

Før landskapskonvensjonen kom, hadde ikke landskapet en politisk prioritering i avgjørelser i mange europeiske land. Konvensjonen gir landskapet for første gang en stilling som et politisk mål på internasjonalt plan (Nordisk ministerråd 2005).

Gaukstad og Sønstebo (2003) skriver at det er viktig at landskap får stilling som eget område innen politikken.

Men de skriver også at det er viktig at landskap tas vare på innen de mange politikkområdene som gjelder temaet landskap. Disse områdene er blant annet:

- arealpolitikk
- miljøpolitikk
- regionalpolitikk
- næringspolitikk
- by- og tettstedsutviklingspolitikk
- landbrukspolitikk og andre sektorpolitikker
- politikkområder innen: fiskeri, energi, reiseliv og samferdsel

Det at landskapstemaet ligger innenfor alle disse politiske områdene «gjør spørsmålet om landskapspolitikk og mål for landskapsutviklingen til et komplekst spørsmål» (Gaukstad & Sønstebo 2003).

Landskap brukes ofte som aktiv markedsføring for å få folk til å flytte til et sted og for å trekke turister. Landskapet har altså fått økt viktighet innen disse områdene, noe som gjør at forvaltning av landskap blir et viktig politikkområde (Gaukstad & Sønstebo 2003).

I Politisk erklæring for flertallsregjeringen (Soria Moria II-erklæringen), er ordet landskap nevnt 2 ganger. Dette er det politiske grunnlaget for perioden 2009-2013 og sier noe om hvilke områder som er fokusområder i denne regjeringsperioden. Begge gangene landskap er nevnt er det som kulturlandskap; en gang i sammenheng med landbruk- og matproduksjon og en gang i sammenheng med naturmangfold og friluftsliv. Landskap nevnes i dokumentet som noe som skal bli tatt vare på (Arbeiderpartiet et al. 2009). Dette sier noe om at det er ikke er mye fokus på landskap som en ressurs i planlegging og forvaltning i den norske politikken.

Landskap er et område som gjelder alle i samfunnet. Landskapsdebatten er derfor for viktig til å kun overlates til politikerne. Medvirkning er derfor viktig (Miljøverndepartementet & Bøe 2009). Drivkraft for

å medvirke i landskapsdebatten og bevissthet og forståelse av landskapet øker dersom det blir fokusering på å få fram landskap som et viktig politikkområde (Gaukstad & Sønstebo 2003).

Vi lever i landskapet og landskapet lever i oss

Landskapet har betydning for oss mennesker på ulike måter. Landskapet er et viktig tema innen norsk natur- og kulturarv og bidrar til å styrke den norske identiteten. Landskap påvirker menneskers livskvalitet og opplevelser. Det gir arbeidsplasser, er en ressurs for økonomisk virksomhet og gir oss viten (Gaukstad & Sønstebo 2003). Som Paul Selman (2006) skriver i sin bok *Planning at the Landscape Scale*, så er det «*people's perceptions that turn land into «landscapes»*».

Vår individuelle identitet kan også knyttes opp mot landskap. Minner og opplevelser, følelsen av å høre til et sted er noe mange har med seg. Derfor har landskapet ofte en betydning i spørsmålene «hvem er jeg?» og «hvor kommer jeg fra?». I tillegg til at vi lever i landskapet, lever landskapet også i oss. Vi tar med oss landskapet gjennom egne opplevelser og erfaringer, men også gjennom eventyr, tradisjoner og historie (Gaukstad & Sønstebo 2003). Lokalsamfunnene rundt Hardangervidda og de regionale planområdene det er sett på i denne oppgaven har for eksempel tradisjonelle virksomheter knyttet til viddelandskapet. Disse er det viktig at ikke blir avskåret fordi det er en del av lokal kultur og identitet.

Landskapets stilling i lovverket i Norge

«*Begrepet landskap er ikke definert direkte i noen lov*» (Gaukstad & Sønstebo 2003) her i Norge, men temaet er inkludert i disse lovene:

- « ● *plan- og bygningsloven*
- *naturmangfoldloven*
- *jordlova*
- *kulturminneloven*
- *skogbrukslova*»

(Gaukstad & Sønstebo 2003)

Et raskt søk i de to mest aktuelle lovene innen landskap viser at:

- I plan- og bygningsloven er ordet landskap nevnt 7 ganger

- I naturmangfoldloven er ordet landskap nevnt 21 ganger

I plan- og bygningsloven er landskap mest inkludert som verneformål eller som noe som skal tas særlig hensyn til. Det er ikke inkludert som en arena for planlegging og forvaltning. I naturmangfoldloven er en av lovens formål blant annet at landskapsmessig mangfold skal «*(...)tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden(...)*» (Lovdata 2009). Likevel er det i hovedsak under betegnelsen vern landskap er med også i denne loven.

I plan- og bygningslovens veiledere er landskap nevnt forskjellig antall ganger. I en veileder laget av Miljøverndepartementet (2009), som «*gir en kort og enkel fremstilling av innholdet i den nye plandelen av Plan- og bygningsloven (...)*», er landskap nevnt 2 ganger i rapporten. I veilederen «*Veileder Kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Plan- og bygningsloven*» av Riksantikvaren (2010), er ordet landskap med flere ganger. Her er også landskapskonvensjonen tatt med i

forklaringen av hva landskap er og det er forklart hvordan bruk av landskapsanalyse kan bidra i planarbeidet i kommunene. Likevel sitter en igjen med et inntrykk av at det også her er sikring og vern av verdifulle landskap som er hovedfokuset.

Lovene er viktige med tanke på planlegging, forvaltning, bruk og vern av landskapet. Men landskap veier sjeldent tungt i avgjørelser. Gaukstad og Sønstebø (2003) skriver for Nordisk ministerråd at «*Landskapet bør gis selvstendig betydning som planleggingsobjekt i plan- og bygningslovgivningen*». Denne rapporten ble skrevet før den nye plan- og bygningsloven kom i 2008. Selv om landskap i lovgivningen blir fremhevet som viktig i denne og andre rapporter, er det ikke kommet noen særlig store endringer som gjør landskap mer fremtredende.

Planlegging i landskapet

Paul Selman (2006) skriver i sin bok *Planning at the Landscape Scale*, at det er viktig i planleggingen av landskapet at det ikke bare fokuseres på planlegging for landskapet, gjennom fokusering på vern av disse, men at det også fokuseres på at landskapet blir brukt som en ressurs i planlegging og forvaltning, og at det blir sett på som en arena hvor planleggingen og forvaltningen skjer. Ved å gjøre dette vil planleggingen gå fra å fokusere på sektorinteresser, til å fokusere mer på samfunnsinteresser. Når det planlegges på denne måten tas det også hensyn til folks tilhørighet til et sted. Da er medvirkningsprosesser viktig.

Skala i landskapet

Landskapet deler inn jordklodens overflate i rom og forbindelser mellom rommene, noe som gjør at det har stor betydning for både naturlige og menneskelige prosesser. I tillegg til rom inneholder også landskapet prosesser, noe som er viktig å ta i betraktning når man finner skalarammene i et landskap. Å finne et landskaps skala er viktig i planleggingen for å få til en planlegging som har sammenheng og er helhetlig i landskapet. Hvis det for eksempel skal planlegges for friluftsliv og reiseliv i fjellområder, må man finne en skala som passer til å finne sammenhengene innenfor dette temaet på en helhetlig måte (Selman 2006).

Ifølge Selman (2006) har flere tekster som er skrevet om landskaps skala brakt fram forskjellige syn på hva som er den rette skalaen å forholde seg til ved planlegging i landskapet. Selman mener selv at det i noen tilfeller er praktisk med et detaljert nivå, mens det i andre tilfeller er best med et nivå som går over regioners områder. Han tror at fremtidig planlegging vil basere planleggingen på «*natural*» *units rather than traditional administrative ones*» (Selman 2006). Det å finne rett skala for tilnærming til landskapet og rett planleggingstilnærming i ulike tilfeller, kan hjelpe med å få til en planlegging både for landskapet og som braker landskapet som en ressurs og samfunnsarena.

Noen utfordringer i landskapet i Norge i dag

vikling styrt inn i bærekraftige spor der mangfold og livskvalitet blir sikret».

Framover må det fokuseres på det helhetlige landskapsbegrepet i planlegging og forvaltning (Gaukstad & Sønstebø 2003). Landskapet følger ikke fylkes- og kommunegrenser. Landskap er sammenhengende, helhetlig og brer seg over administrative grenser. Derfor må det planlegges og forvaltes i sin helhet. Magne Bruun (1996) skriver i sin rapport «*Landskapsbildet i norsk naturforvaltning*» at «*helhet kan (...) sees som en forutsetning for at et landskap framstår som tiltrekkelige. (...) Helhetspreget blir brutt eller ødelagt når landskapet utsettes for inngrep eller arealbruk som er dårlig tilpasset i de fremherskende hovedtrekk i landskapsbildet*».

En annen utfordring er at landskap sjeldent veier tungt som argument i konflikter i for eksempel en kommuneplan, selv om temaet er utredet. Landskap blir ofte oppfattet som en begrensning i stedet for et potensial for videre utvikling (Gaukstad & Sønstebø 2003).

Det er også en utfordring å få økt oppmerksomhet og viten om landskapet, i tillegg til å øke medvirkningen og ønsket til å delta i arbeidet med landskapet. Disse tingene er viktig å få til fordi landskapet er viktig i de fleste sin hverdag. Ved store tiltak i landskapet, som for eksempel ved vegutbygging, har verdier i landskapet blitt prioritert i planleggingen. Dette er sjeldent tilfelle i mindre utbyggingstiltak (Gaukstad & Sønstebø 2003). Ofte er engasjement hos folk knyttet til at det skjer eller skal skje noen endringer i landskapet hvor de bor, arbeider eller ferierer.

Menneskene etter oss skal også ha en tett tilknytning til landskapet. Derfor må vi bruke og foredle landskapet slik at det også blir bra for våre etterkommere (Nordisk ministerråd 2012). Ifølge Nordisk ministerråd (2005) er det sentrale «*å få fremtidig landskapsut-*

Hva er bærekraft?

Bærekraftig utvikling ble av Verdenskommisjonen for miljø og utvikling (Bruntlandkommisjonen) definert slik:

«Bærekraftig utvikling er en utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov. Den omfatter to nøkkelmomenter:

- det å dekke behov, spesielt grunnbehovene til verdens fattigste, som bør gis første prioritet.

- ideen om begrensningene som dagens teknologi og sosiale organisering legger på miljøets muligheter til å imøtekomme dagens og framtidens behov» (World Commission on Environment and Development & Bruntland 1987).

Bruntlandkommisjonen gir altså uttrykk for at temaene økonomi, miljø og sosial utvikling henger sammen i en bærekraftig utvikling (FN-sambandet 2012). Etter 25 år er begrepet fremdeles viktig (Finansdepartementet 2009). I Johannesburg i 2002 ble landene på toppmøtet enige om å forsterke og bygge videre på de tre hovedområdene innen bærekraftig utvikling, nemlig utvikling på det økonomiske og sosiale plan og miljøkonservering. Dette skal gjøres på alle nivå. Et sentralt tema i miljø- og bærekraftstrategiene i Johannesburg-erklæringen og i EU, Nordisk ministerråd og Norge er å gjøre slutt på sammenhengen som i dag er mellom vekst i økonomien og økning i miljøpåkjenninger. Grunnen til at miljøutfordringene har en så viktig stilling innen for bærekraft er fordi når miljøet er ødelagt er det vanskelig å rette det opp igjen (Finansdepartementet 2009).

Hvem bestemmer hva som er bærekraftig bruk-, utnyttelse- og utvikling?

Selv om Bruntlandkommisjonen har definert hva bærekraftig utvikling er, er det likevel uenigheter rundt forståelsen og bruken av begrepet. Det er forskjellig forståelse av hva som er en nødvendig bruk av natur og miljø i dag og i framtiden. *«Begrepet må i stedet sees som et utgangspunkt for drøftingen av hvilke prinsipper som bør legges til grunn i avveiningen mellom ulike hensyn»* (Finansdepartementet 2009). Om en handling er bærekraftig eller ikke avhenger altså av hvilke perspektiv og synspunkter som er lagt til grunn (Miljøverndepartementet 2004).

I Norge finnes det fjellandskap over 1000 m.o.h flere steder som kan ha samme naturgrunnlag og dyreliv. Om man gjør store inngrep i et slikt område kan det være lite bærekraftig på lokalt grunnlag, men nasjonalt sett kan det sees på som bærekraftig fordi det fortsatt finnes lignende steder (Miljøverndepartementet 2004). *«Bærekraften må imidlertid bedømmes ut fra økosystemet som helhet og ut fra at naturtypen som sådan bevares i sitt naturlige utbredelsesområde. Dette forutsetter samtidig en samordning og oversikt over inngrepene i et større område(dvs. regionalt eller nasjonalt) for å sikre at bruken er bærekraftig»* (Miljøverndepartementet 2004). Ut ifra den europeiske landskapskonvensjonens definisjon av landskap, som sier at landskap *«(...)er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller men-*

neskelige faktorer» (Miljøverndepartementet 2012a), kan vi se at det som er diskutert over også gjelder for landskap.

Fra bærekraftig utvikling til bred verdiskaping

Hva er forskjellen på bærekraftig bruk og bærekraftig utvikling?

Innenfor temaet biologisk mangfold, vil bærekraftig bruk gå «*mer direkte på bruken av selve komponentene i det biologiske mangfold, mens bærekraftig utvikling er et bredere og mer generelt begrep om samfunnsutviklingen*». Likevel, når kriterier for temaet bærekraft utvikles, er det sjeldent store forskjeller mellom forståelsen av de to begrepene (Miljøverndepartementet 2004).

Bærekraftig samfunnsutvikling og bærekraftig bruk av fjellbygdene i Norge

Utgangspunktet for bærekraftig utvikling er de menneskelige behovene. Et av de menneskelige behov som er lovfestet gjennom Grunnloven går på helse og sunne miljøer for menneskene. Det er viktig at disse behovene tas hensyn til i videre samfunnsutvikling, der folkehelse er et av de grunnleggende temaene. (Helse- og omsorgsdepartementet 2010-2011).

Regjeringen fikk beskjed om å gi Stortinget en sak angående «*bærekraftig bruk av utmark og fjellområdene i Norge*» (Finansdepartementet 2002-2003) innen 1. oktober 2003. Ved utarbeidelsen av saken la Regjeringen «*til grunn at «fjellområder» i denne sammenheng omfatter områder hvor verdier og særpreg i fjellet har betydning for næringsutvikling og lokalisering av bebyggelse*» (Finansdepartementet 2002-2003). Poenget med teksten er å få fokus på bruk av fjellområdene i verneområder og i verneområders randsoner til turisme og næringsutvikling, som bidrar til økt verdiskaping, men som samtidig fortsetter å ta vare

på natur- og kulturkvalitetene (Finansdepartementet 2002-2003).

Fjellområdene i Norge har kulturell identitet

Fjellområdene i Norge er ressursrike. Her finner vi kulturminner og kulturlandskap fra flere hundre år tilbake i tid, som viser menneskelig bosetting, ferdsel og utnytting av ressurser. Friluftsliv i den norske fjellheimen har tradisjoner langt tilbake i tid. Tradisjonelle friluftslivsaktiviteter har også opprinnelse i gammel bruk av utmark, som blant annet til fiske og jakt. Flere av Norges innbyggere som eier en hytte i dag, eier den nettopp fordi det gir mulighet til friluftslivsaktiviteter og opplevelser i naturen. Muligheten til å utøve friluftsliv ved for eksempel å ha tilgang på en hytte, kan være med på å øke oppmerksomheten rundt og kunnskapen om natur- og kulturkvaliteter og gi økt interesse for å ta vare på disse verdiene. Helse og velferd øker ved tilgang til friluftsliv i fjellområdene. Ved etableringen av verneområder i Norge, har opplevelse vært et moment for opprettelsen (Finansdepartementet 2002-2003).

Flere undersøkelser viser at det som trekker utenlandske turister til Norge, er de rike natur- og kulturopplevelsene som spesielt finnes i fjellområdene. En undersøkelse utført av NORTRA i blant annet Tyskland sier at turistene mener at en vesentlig grunn til å feriere i Norge er på grunn av «*vakkert landskap*». Fra 1950-tallet og fram til i dag har villmarkspregede områder sterkt avtatt i Norge. De siste slike områder finnes nå i den norske fjellheimen. Villmarksområder i resten av Europa er i et fåtall, så det forventes at turismen til Norge når det gjelder slike områder vil eskalere i framtiden (Finansdepartementet 2002-2003).

Planlegging og tilrettelegging i fjellområder – de spesielle utfordringene med disse områdene

Det er i dag stort press på arealene i de norske fjellområdene. Derfor er det viktig med en planlegging av disse områdene som bygger på kunnskap om verdiene

i naturen og kulturlandskapet. Det er også viktig med samarbeid mellom alle nivåer i forvaltningen (Finansdepartementet 2002-2003).

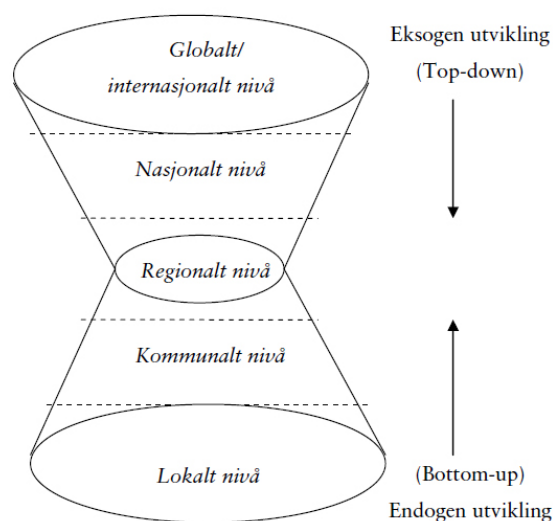
Planleggerne bruker plan- og bygningsloven til å planlegge arealene i fjellområdene. Den brukes også til å justere bruken av randområdene rundt vernede områder. Ved plassering av hytter og hyttefelt skal stedets natur- og kulturkvaliteter tas vare på, og utbyggingen skal tilføre nye kvaliteter. For eksempel nye veier som kan lette adkomsten for bevegelseshemmede inn i fjellområdene.

I «Fjellteksten» skriver Finansdepartementet (2002-2003) «For å få til en mer helhetlig politikk for forvaltning av fjellområdene er det nødvendig at lokal planlegging og utnytting samordnes over større regioner. Det er ønskelig at slike områder i større grad blir planlagt i sammenheng, uavhengig av om områdene går over flere kommuner eller fylker». De skriver også at for å få til dette er det viktig med medvirkning fra og samarbeid mellom aktuelle aktører med interesser og ansvar i områdene.

Bred verdiskaping

Begrepet bred verdiskaping springer ut ifra et bærekraftig utviklingsperspektiv (Haukeland & Brandtzæg 2009). Bred verdiskaping og verdiskapingsprosjektene er et forsøk på å utføre bærekraftig utvikling i praksis. For å få til bred verdiskaping må man fokusere på de sosiale, kulturelle, miljømessige og økonomiske sider av tiltak (Riksantikvaren 2011). Ifølge Haukeland og Brandtzæg (2009) er det «helheten som er den bærende kraften». Det er ofte den økonomiske delen av verdiskapingen som vekker mest interesse, men det skal være et samspill mellom de ulike formene for verdiskaping for at verdiskapingen skal være bred. Det er viktig å huske på at hvis den brede verdiskapingen skal være bærekraftig, må tidsbegrepet tas med i vurderingen (Haukeland & Brandtzæg 2009).

Haukeland og Brandtzæg (2009) har også laget et begrep kalt «glokal utvikling». Det har de vist i en modell kalt «Snellemodellen». En «glokal utvikling» er forbindelsen mellom global og lokal utvikling, når «det globale sees i lys av det lokale og vise versa, slik at tiltakene kan bidra til en bærekraftig og glokal samfunns- og næringsutvikling. (...)Snellemodellen illustrerer at et tiltak på det lokale nivået for bevaring og utvikling av natur- og kulturarven, må filtreres gjennom andre mer overordnede nivåer. (...)Snellemodellen kan brukes for å synliggjøre de ulike nivåene som må inn når man diskuterer bruk og vern av natur- og kulturarven».

Figur 4: Det bærekraftige utviklingshjulet (Haukeland & Brandtzæg 2009).

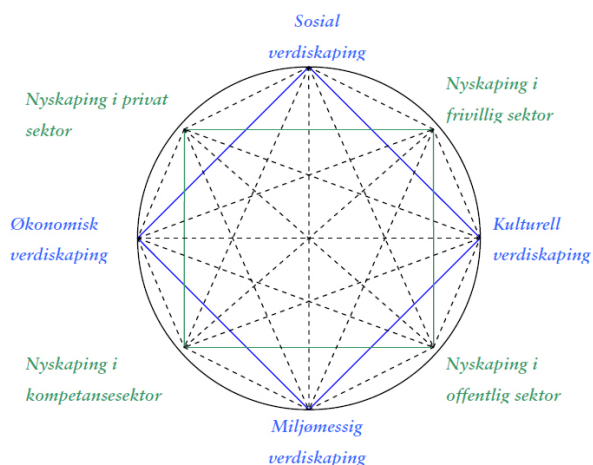
Som «Snellemodellen» viser må man bruke regional planlegging, ikke bare fokusere på lokalt nivå. Interkommunalt samarbeid må til for å ta vare på vår natur- og kulturarv (Haukeland & Brandtzæg 2009).

Miljøverndepartementet har etablert to verdiskapingsprogrammer. Naturarven som verdiskaper som ble startet i 2009, hvor Direktoratet for naturforvaltning er ansvarlige og Verdiskapingsprogrammet for kulturminner som ble startet i 2007, hvor Riksantikvaren har ansvaret. Selv om dette er to separate prosjekter må disse temaene sees samlet under ett hvis bred verdiskaping skal få rotfeste. Det er viktig å fokusere

på at det er et samspill mellom natur og kultur for å oppnå bærekraftig verdiskaping. Å se på de to samlet kan føre til konflikter og utfordringer på flere områder, men konfliktene bidrar også til ny utvikling. I tillegg vil man komme dypere inn i bred verdiskaping med en tverrfaglig tilnærming (Haukeland & Brandtzæg 2009). Haukeland og Brandtzæg (2009) trekker fram 4 fire viktige grunner til hvorfor det er viktig å se natur og kultur samlet under ett:

- «1. Det synes, både lokalt og regionalt, å være et større verdiskapingspotensial i samspillet mellom natur og kultur, enn det er hver for seg.
2. Når vekten er lagt på bærekraftig bruk, er det vanskelig å komme utenom samspillet mellom natur og kultur.
3. Mye av naturen vi ønsker å hegne om, er berørt av mennesker, både på en bærekraftig og ubærekraftig måte, og filtrert gjennom kultur.
4. Med en forverring av den globale økologiske krisen, som klimakrisen, er det viktigere å definere mennesket og kultur inn i naturen, ikke ut av den».

Figuren øverst i neste kolonne, utarbeidet av Haukeland og Brandtzæg (2009), skal være «en visualisering av de mange relasjoner en bærekraftig utvikling fordrer, og et bilde på det krevende arbeidet verdiskapingsprogrammene legger opp til». Det er mange medvirkere for å få til bærekraftig utvikling og bred verdiskaping. Derfor krever dette tett samarbeid mellom de forskjellige sektorer. Poenget med figuren er å vise at for å få til én type verdiskaping er det sammenheng mellom denne og andre verdiskapingsområder og sektorer (Haukeland & Brandtzæg 2009).

Figur 5: Figuren viser det bærekraftige utviklingshjulet (Haukeland & Brandtzæg 2009).

Verdiskaping i fjellbygdene

Haukeland og Brandtzæg (2009) skriver at «Pilotene i verdiskapingsprogrammene skal ikke bare bidra til næringsutvikling, men også til den bredere samfunnsutviklingen». Et av pilotprosjektene innenfor «Naturarven som verdiskaper» er «Vidda vinn». «Vidda vinn» er «En felles satsing i randområdene til Hardangervidda som skal skape en vinn-vinn situasjon for kommunene i Vinje og Tinn». De skal jobbe med en felles strategi for å fremme Hardangervidda slik at alle parter kommer positivt ut (Brandtzæg & Haukeland 2011).

De omfattende ressursene i norske fjellområder kan bidra til videre utvikling av fjellbygdene. En av de største inntektskildene i bosetningen i fjellområdene i dag, er reiselivets bruk av natur- og kulturressurser. Hvis ressursene utnyttes på riktig måte, slik at verdiene i ressursene blir tatt vare på, kan de gi både verdiskaping i bygdene og oppfylle turistenes og lokalbefolkningens opplevelsesønsker nå og i framtiden. Siden merkevaren til norske reiselivsbedrifter i fjellene nettopp er naturen, er det viktig at denne merkevaren holdes oppe på et høyt nivå. Å få til dette byr på utfordringer. Balanse mellom bruk og vern er her viktig, slik at balansen blir på et nivå hvor det er ønsket velferdsøkning uten at kvalitetene som danner velferdsgrunnlaget

svekkes (Finansdepartementet 2002-2003).

Selv om økt turisme i fjellområdene kan føre til slitasje på naturen, gir det likevel en «positiv dominoeffekt» ved at turismen fører til økt velferd på grunn av økonomien bruken tilfører stedene. Turismen kan også føre til at flere flytter til bygdene fordi det gir næringsgrunnlag. Dette fører igjen til at det blir mer ressurser til å ta vare på natur og kultur i fjellbygdene (Finansdepartementet 2002-2003).

Undersøkelser av Den norske turistforening viser at turister på fottur også bidrar til verdiskaping i fjellområdene gjennom blant annet handling i butikker i bygdene. Undersøkelser viser også at hvis et område har restriksjoner, for eksempel i form av at det er et verneområde eller en nasjonalpark, gir dette stedet et stempel av kvalitet og et tegn på at området blir tatt vare på i framtiden. Denne typen markedsføring blir sett på som positiv (Finansdepartementet 2002-2003).

Å finne det som særpreger et sted og dyrke dette, altså det som gjør dette stedet forskjellig og unikt i forhold til andre steder, er av internasjonal erfaring det som gir muligheter for at stedet skal bli lagt merke til i den globale utviklingen. «Nøkkelen ligger i samspillet mellom natur, kultur og næringsliv» (Finansdepartementet 2002-2003).

Hva er regional planlegging?

Begrepet regional planlegging

«En god lokal og regional planlegging er avgjørende for å sikre en framtidsretet og bærekraftig utvikling og for å nå de miljømålene vi har satt oss» skriver Miljøverndepartementet (2011) i sitt dokument *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging*.

Regional planlegging finner vi som en egen del med egne kapitler og paragrafer (§7-9) i Plan- og bygningssloven, og det var et nytt begrep i den nye plan- og bygningsloven som kom i 2008 (Lovdata 2008). «Regional planlegging gir mål, strategier og satsingsområder for regional utvikling» (Miljøverndepartementet 2012e).

Regional planlegging handler om offentlig planlegging i fylkene. Dette vil si regional planstrategi, regional plan og regional planbestemmelse. Den regionale planleggingen er underlagt folkevalgt styring og kontroll og ligger under Fylkestinget ledelse. De er det som kalles regional planmyndighet (Miljøverndepartementet 2012d).

Nedfor følger utdrag av Miljøverndepartementets (2012b) skriv om det regionale plansystemet:

«Regional planstrategi

Planstrategien skal redegjøre for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer, vurdere langsiktig utvikling og ta stilling til hva som skal tas opp gjennom videre regional planlegging. (...) Statlige og regionale organer og kommunene skal legge den regionale planstrategien til grunn for planarbeidet i regionen».

«Regional plan

Regional plan skal utarbeides av regional planmyndighet for det som er fastsatt i den regionale planstrategien. (...) Til regional plan skal det utarbeides et handlingsprogram for gjennomføring av planen. Regional plan skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen. Planprogram samt planen samt planprogram skal utarbeides av regional planmyndighet i samarbeid med berørte offentlige myndigheter og organisasjoner».

«Regional planbestemmelse

Regional planbestemmelse kan fastsettes av regional planmyndighet knyttet til retningslinjer for arealbruk i en regional plan som skal ivareta nasjonale eller regionale hensyn eller interesser. (...) Regional planbestemmelse kan fremmes ved utarbeiding av en regional plan».

Regional planstrategi	→ Vedtas ved Kongelig resolusjon
Regional plan	→ Vedtas endelig i fylkestinget
Regional planbestemmelse	→ Fastsettes av regional planmyndighet

Miljøverndepartementet (2012d; 2012e) skriver følgende: «Regional planlegging skal ligge til grunn for fylkeskommunal virksomhet og være retningsgivende for kommunal planlegging og statlig virksomhet i fylkene. Dersom en kommune fraviker målene og retningslinjene i regional plan, gir dette grunnlag for å fremme innsigelse til kommunens planer (...) Den regionale planleggingen skal gjenspeile befolkningens og brukernes faktiske interesser og behov. Dette krever styrket medvirkning både fra næringslivet og andre brukerinteresser».

Forventninger til regional og kommunal planlegging

Dokumentet *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging* (Miljøverndepartementet 2011) forteller om hva det forventes at statlige myndigheter, fylkeskommunene og kommunene fokuserer på i planleggingen. Forventningene skal følges opp og være grunnlaget for utformingen av fylkenes og kommunenes planer, men de er retningsgivende, ikke bestemmende. Temaene i dokumentet består av noen sentrale tema innen planlegging. Et av disse temaene er «Natur, kulturmiljø og landskap». Innenfor dette temaet nevnes det at ved at Norge har forpliktet seg til den europeiske landskapskonvensjonen, krever dette at vi fokuserer på alle de forskjellige typene landskap vi har i landet. Det skal være «(...) oppdatert og tilgjengelig kunnskap om arealbruk og natur-, kulturminne-, kulturmiljø- og landskapsverdier. Nødvendig kartlegging og vurdering av disse verdiene inngår i planleggingen». Andre viktige forventninger fra regjeringen angående landskap i forhold til problemstillingen i denne oppgaven er:

- «fylkeskommunene og kommunene bidrar til økt bevissthet og kunnskap om landskapsverdier og ivaretar landskapshensyn i planleggingen».
- «fylkeskommunene og kommunene legger til rette for en mer miljøbasert utbygging av fritidshus, der hensynet til landskap, naturmangfold, ressursbruk, energibehov og estetikk blir vektlagt»

(Miljøverndepartementet 2011).

Hva er aktuelle plantema på regionalt nivå?

I regional planstrategi blir det som sagt forklart de ulike utfordringer en region har og hvordan den videre utviklingen skal være. Temaene i den regionale planstrategien kan derfor variere veldig mellom ulike regioner og fylker fordi et sted kan ha ulike utfordringer enn et annet sted. Planstrategiene vil også kunne variere over tid fordi forholdene på stedet kan endre seg og skape andre utfordringer, noe som kan føre til at det kan bli behov for andre planstrategier. Det finnes blant annet regionale planer for den kulturelle- og sosiale utviklingen (Salutaris Eiendom AS 2012). Temaer innenfor denne typen utvikling kan for eksempel være regionale planer for kulturminner og kulturmiljø og regionale planer for folkehelse. Når det gjelder fysisk planlegging og utvikling på regionalt nivå er det en rekke temaer som omhandler sammenhenger over store områder. Det finnes blant annet regionale planer for energi- og infrastrukturplanlegging, som for eksempel kraftlinjer, vindmøller og vassdrag, og for systemforvaltning, som regionale planer for forvaltning av villreinfjellene. Villreinen er et nomadedyr med et spesielt bruks- og bevegelsesmønster, og trenger derfor store sammenhengende områder.

Tema som egner seg for regionale planer er altså ofte tema som angår sammenhenger over eller innen store områder.

Regionale planer for villreinfjellene

Miljøverndepartementet sendte 12. april 2007 ut et brev angående «Fastsetting av nasjonale villreinområder» (Miljøverndepartementet 2007). Det ble samme år startet et program som går over fem år, «hvor målet er at det i løpet av 2012 skal være utarbeidet regionale planer for en helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinens framtid i Norge» (Miljøverndepartementet 2012f). Disse

regionale planene skal ikke bare fastsette de nasjonale villreinområdene, de skal også bidra til en arealforvaltning som sikter langt fram og som bidrar til likevekt mellom bruk og vern av fjell- og randområdene.

Det er ti villreinområder i Norge som får status som nasjonale villreinområder. Ved utpeking av områder til nasjonale villreinområder har det foregått «(...)en helhetsvurdering av områdenes størrelse, kvalitet og betydning som villreinområder, ulike stammers genetiske opphav og historikk, og de særlige mulighetene vi i disse områdene har til å sikre et bredt habitattilbud for villrein i framtiden» (Miljøverndepartementet 2012f).

De to regionale planene det er sett på i denne oppgaven er begge nasjonale villreinområder.

Hva er Landskapsanalyse?

Hva er landskapsanalyse?

Stalschmidt (2001) skriver i sin bok *Metoder til landskapsanalyse* «At analysere et landskap vil sige at pille et sted fra hinanden, ikke i bogstavelig, men i abstrakt forstand, for derefter å samle delene igjen i en eller annen form for konklusjon». Ved utarbeidelse av en landskapsanalyse forholder man seg til et gitt område. Det er viktig å få fram karaktertrekk i landskapet som blant annet har med opplevelse å gjøre. Verdier av kulturell, fysisk og sosial betydning i området er også viktige å avdekke i analysen (Clemetsen 2007b). Et viktig punkt i en landskapsanalyse er å avdekke det essensielle i landskapet, for så å beskrive og visualisere dette. Det er viktig å gjøre den komplekse virkeligheten forståelig gjennom landskapsanalysen (Stahlschmidt 2001).

Landskapsanalysens anvendelsesområder

Landskapsanalyser kan ende opp som for eksempel en egen rapport eller den kan utføres som en del av en planleggingsprosess i for eksempel en kommuneplan (Stahlschmidt 2001). Landskapsanalyser brukes blant annet for å sjekke innvirkningen av hva arealbruksendringer gjør med området. Landskapsanalyse brukes også ved studier for å se hva som er mulig å gjøre med landskapet. Ikke minst brukes landskapsanalyse for å finne hvilke av de gitte alternativene som egner seg best ved planlegging og lokalisering av tiltak i landskapet. Dette kan for eksempel være en vei (Clemetsen 2007b; Direktoratet for naturforvaltning & Riksantikvaren 2010; Direktoratet for naturforvaltning & Riksantikvaren 2011).

Landskapskarakter og landskapsbilde

Det var i Frankrike ordet landskapskarakter ble dannet tidlig på 1900-tallet. I denne definisjonen var fokuset på hvordan mennesket former og påvirker det naturgitte landskapet gjennom sine daglige handlinger og gjøremål (Clemetsen 2007a).

I nyere tid har ordet landskapsbilde blitt definert. Det ble i 1982 definert slik av Den danske Fredningsstyrelsen: «*Det landskap man ser og herved umiddelbart oplever*» (Bruun 1996 sitert etter Den danske Fredningsstyrelsen). Landskapsbildet dreier seg om «*landskapets karakter eller identitet i langt sterkere grad enn spørsmålet «stygt eller pent.» (...) landskapsbildet har flere sider. Det gjelder ikke bare det visuelle inntrykket og estetiske forhold, selv om de er av vesentlig betydning. Stedskarakter, identitet og opplevelsesmuligheter er også viktige nøkkelord*» (Bruun 1996). Gaukstad og Sønstebo (2003) skriver i rapporten *Nordens landskap. Forprosjekt for oppfølging av den europeiske landskapskonvensjonen* at «*I nordisk sammenheng er «landskapsbilde» et begrep som ofte brukes. (...) Begrepet er imidlertid ikke brukt i konvensjonen*» (Gaukstad & Sønstebo 2003).

Begrepet landskapskarakter har vært viktig i flere metoder som har blitt utviklet innen landskapsanalyse. Det har blitt arbeidet mye med landskapskarakter i England og Danmark (Clemetsen 2007a). Den engelske metoden *Landscape Character Assessment* består av to faser med forskjellige tilhørende steg.

Fase 1 kalles «*Characterisation*» og består av «*Step 1. Define scope, Step 2. Desk study, Step 3. Field survey*» og «*Step 4. Classification and description*». Fase 2 kalles «*Making judgements*» og består av «*Step 5. Deciding the approach to judgements*» og «*Step 6. Making judgements*» (Swanwick 2002). I Danmark kom i 2007 *Vejledning om landskabet i kommuneplanlægningen* utarbeidet av Miljøministeriet (2007). Metoden består av 4 faser: «*Kortlægning, Vurdering, Strategi og Implementering (som er planprosessen)*». I Norge kom i 2010 veilederen *Landskapsanalyse. Fremgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi* skrevet av Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren (2010). Videre kom *Veileder for Metode for landskapsanalyse i kommuneplan* i 2011 av samme forfattere. Denne er en videreutvikling av den førstnevnte, men tar mer hensyn til kommuneplannivået. Metoden i «*Veileder for Metode for landskapsanalyse i kommuneplan*» er beskrevet kort i innledningskapittelet under *Hvordan finne svar på problemstillingene* i oppgaven, og er brukt som grunnlag for analysen foretatt i oppgaven.

Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren (2010) skriver at «*Fastsetting av landskapskarakter bygger på en helhetlig tolkning av landskapet slik det forstås og oppfattes, jf. Den europeiske landskapskonvensjonen. (...) Ulike landskap har ulike karaktertrekk, som gjør at vi gjenkjenner dem, og som skiller dem fra landskap med andre karaktertrekk. Landskapskarakter er derfor et uttrykk for "essensen" av det enkelte landskapet*». Landskapskarakter er i de to veilederne som er brukt i denne oppgaven definert som: «*Landskapskarakter er et konsentrert uttrykk for samspillet mellom et områdes naturgrunnlag, arealbruk, historiske og kulturelle innhold, samt romlige og andre sansbare forhold som særpreger området og adskiller det fra omkringliggende landskap*» av Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren (2010). Begrepet landskapskarakter kan brukes i forskjellige landskaps-

kalaer, noe som gjør at metoder for landskapskarakteranalyse kan brukes i forskjellige nivå i planleggingen, både nasjonalt, regionalt og lokalt (Direktoratet for naturforvaltning & Riksantikvaren 2010).

Landskapsanalyse som metode i kommunal og regional planlegging

I Norge gjennomfører noen kommuner landskapsanalyser, mens andre ikke bruker dette som en metode for videre planlegging. Noen lager forskjellige temakart til å bruke i planleggingen. Disse temakartene er ofte registreringer over forskjellige enheter i landskapet, men de er ikke alltid sammenfattet i en analyse som kan gi grunnlag for inndeling av kommunen i delområder for videre planlegging av ulike inngrep. Et av temaene innenfor miljø og samfunn som plan- og bygningslovens «*Forskrift om konsekvensutredninger*» stiller krav til at skal utføres er innenfor temaet landskap. Flere kommuner synes det er vanskelig å konsekvensvurdere aktuelle arealbruksendringer i kommuneplanen i forhold til temaet landskap (Direktoratet for naturforvaltning & Riksantikvaren 2011). Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren (2011) skriver i *Veileder Metode for landskapsanalyse i kommuneplan* at å utføre en landskapsanalyse vil kunne «*gi det nødvendige grunnlaget for å gjennomføre en konsekvensutredning*».

I de regionale planene for nasjonale villreinområder som er utført eller under utførelse i Norge i dag, er det for *Regional plan for Nordfjella* blitt utført en landskapsanalyse. I utarbeidelsen av denne planen er prosessen ennå ikke kommet så langt, så det er hittil ikke mulig å se hvordan de som arbeider med den regionale planen vil bruke landskapsanalysen. I de to regionale planene det er sett på i denne oppgaven, er det ikke blitt utført landskapsanalyse før planarbeidet ble satt i gang.

Aurland Naturverkstad har for *Regional plan for Hardangervidda* utarbeidet en konsekvensanalyse (Lykkja et al. 2010). Her påpeker de flere ting, både det som er bra med planen og hva som finnes av mangler. En

av de store manglene finnes innen temaet landskap. Om dette skriver de at temaet landskap er «*handsama relativt kort og summarisk, basert på eksisterande kunnskap. (...)Forståing av planområdet som landskap, slik folk opplever det – vil vere ein sentral faktor i gjennomføring av utgreiingar og planprosessar som inngår i prosjektet*» (Lykkja et al. 2010). De skriver blant annet at planen mangler dybdeanalyse av landskapets muligheter (Lykkja et al. 2010).

De skriver også at kommunene i planområdet bør bruke samme metodikk ved utførelsen av en landskapsanalyse for å sikre en ens landskapsforståelse (Lykkja et al. 2010).

U undersøkelse og analyser

Dette kapitlet inneholder en presentasjon av planene, en presentasjon av aktuelle aktørers syn på hvordan landskap har blitt forstått og tolket i planprosessen i de regionale planene og landskapsanalyse foretatt på to nivå, regionalt og lokalt.

Presentasjon av de regionale planene

Bakgrunnen for utarbeidelsen av regionale planer for villrein fjellene

Bakgrunnen for utarbeidelse av regionale planer for de nasjonale villreinområdene i Norge har som nevnt tidligere vært oppdrag i brevet *Fylkesdelplaner for bruk og vern av prioriterte fjellområder – fastsetting av nasjonale villreinområder* fra Miljøverndepartementet (2007). Etter den nye plan – og bygningsloven kom i 2008, har regionale planer blitt det nye begrepet for fylkesdelplaner. Bestillingen i brevet er «*basert på internasjonale avtaler, stortingsmeldinger og nasjonale utviklingsstrategier*» (Fylkestingene i Hordaland Rogaland Telemark Aust-Agder og Vest-Agder 2011). I brevet skriver Miljøverndepartementet at «*Det er en overordnet nasjonal målsetting at Norges unike fjellandskap skal tas vare på som leveområde for sårbare arter, regionalt og nasjonalt rekreasjonsområde og som næringsgrunnlag for levende bygder*». Hovedmålet i planleggingen er å få til «*en langsiktig og helhetlig strategi for forvaltningen av prioriterte fjellområder som er spesielt viktige for villreinens framtid i Norge*». Noe annet viktig de skriver i brevet, spesielt viktig i forhold til temaet landskap i slike planer er at «*Fjellområdene skal forvaltes som landskap (egen understreking) der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnyttning og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre*». På bakgrunn av brevet har de regionale planene fått definert egne målsettinger for planarbeidet.

Tre nasjonale villreinområder

Tre av de nasjonale villreinområdene som det utarbeides regionale planer for er Hardangervidda, Setesdal Ryfylke og Setesdal Austhei. Hardangervidda har fått utarbeidet en regional plan, kalt *Regional plan for Hardangervidda*. Planforslaget ble vedtatt av styringsgruppa 9. juni 2011 (Fylkeskommunene i Buskerud et al. 2011), og planen var 8. desember 2011 vedtatt av de tre fylkestingene (Fylkeskommunene i Buskerud et al. 2012). Setesdal Ryfylke og Setesdal Austhei er i dag samlet i samme regionale plan, *Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei*, omtalt som *Heiplanen*. *Heiplanen* er ute på høring per dags dato, og vil etter fremdriftsplanen tas opp til godkjenning i mars/april 2012 (Fylkestingene i Hordaland Rogaland Telemark Aust-Agder og Vest-Agder 2012). Hardangervidda, Setesdal Vesthei og Setesdal Austhei er i dag også del av Europeisk villreinregion sør, sammen med Nordfjella (Miljøverndepartementet 2012f). Av de tre regionale planene for villrein fjellene som utgjør Europeisk villreinregion sør, *Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei*, *Regional plan for Hardangervidda* og *Regional plan for Nordfjella*, er det som tidligere nevnt bare i sistnevnte det er utarbeidet en landskapsanalyse over området. *Regional plan for Hardangervidda* har et temakart for friluftsliv og har temaer som kan være innenfor en landskapsanalyse i kunnskapsgrunnlag som skal arbeides med videre etter at planen er vedtatt. *Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal*

Austhei har temakart for verneområder, INON-områder, Landskap (hentet fra Nasjonalt referansesystem for landskap), Hytter, Landbruksbygninger, Landbruk – beitelag, Kulturminner og miljø, Vannkraftmagasin, Potensiale for små kraftverk og Alle stier. *Regional plan for Hardangervidda* har også noen avsnitt om landskap og om landskapet på Hardangervidda.

Figur 6: De nasjonale villreinregionene i Norge (Norsk Villreinsenter 2012).

Regional plan for Hardangervidda

Regional plan for Hardangervidda har brukt begrepet *Mulighetenes plan* for å signalisere at «dette ikke er en verneplan, men en plan som gir lokalsamfunnene rundt Hardangervidda muligheter for bo- og virkelyst, samtidig som villreinens behov blir godt ivaretatt» (Fylkeskommunene i Buskerud et al. 2011). Regional plan for Hardangervidda viderefører målene fra planprogrammet, og dette er de overordnede målene:

«Hovedformålet med fylkesdelplanene er å komme fram til en langsiktig og helhetlig strategi for bruk av arealer som er viktige leveområder for villreinene eller påvirker villreinens leveområder. Særlig sentralt vil det være

- å sikre villreinen tilstrekkelige leveområder og langsiktig gode livsvilkår.
- å sikre lokalsamfunnene rundt Hardangervidda

gode muligheter for nærings- og bygdeutvikling.

- å legge til rette for friluftsliv og naturbasert næring» (Fylkeskommunene i Buskerud et al. 2011).

Planen har flere undermål, delmål. Det er også forklaringer til hva som skal bli gjort for å nå hvert delmål.

Delmålene er:

- « ● Sikre en bærekraftig og langsiktig areal- og ressursforvaltning
- Legge til rette for bærekraftig næringsutvikling
- Legge til rette for mest mulig lokal ressursforvaltning
- Legge til rette for bredt eierskap til, og vilje til å følge opp, den regionale planen fram til rullering» (Fylkeskommunene i Buskerud et al. 2011).

Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei

I planprogrammet for planarbeidet med den regionale planen var det nevnt tema som ikke ble videreført til behandling i videre planarbeid. Dette var et vedtak av styret for den regionale planen, og grunnen til at dette ble vedtatt var fordi «arbeidet måtte konsentrere seg om å få på plass grenser og retningslinjer for Nasjonalt villreinområde og tilhørende randsoner» (Fylkestingene i Hordaland Rogaland Telemark Aust-Agder og Vest-Agder 2011).

Hovedmålet i planen er:

«Det skal fastsettes en klar grense for et Nasjonalt villreinområde (NVO) som ivaretar villreinens arealbruk til ulike årstider.

Det skal også fastsettes retningslinjer og føringer for en helhetlig arealforvaltning i området som også ivaretar lokalsamfunnenes behov for en langsiktig positiv utvikling» (Fylkestingene i Hordaland Rogaland Telemark Aust-Agder og Vest-Agder 2011).

Planen har også en rekke delmål. Disse omhandler

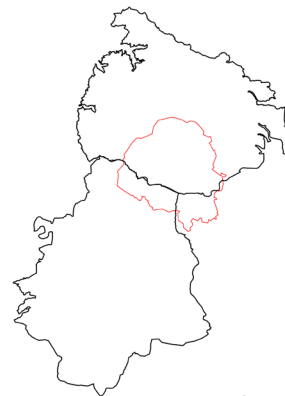
hvordan sikringen av villreinens leveområder skal gjøres og hvordan diverse tiltak skal bidra til at området får en bærekraftig bruk. Blant annet «å profilere landskapet og villreinen som en regional ressurs som skal gi grunnlag og muligheter for næringsutvikling og regional profilering» (Fylkestingene i Hordaland Rogaland Telemark Aust-Agder og Vest-Agder 2011). Det er også delmål i planen som går på å øke kunnskapsgrunnlaget om villreinen og hvordan forvaltningen av området skal bli helhetlig (Fylkestingene i Hordaland Rogaland Telemark Aust-Agder og Vest-Agder 2011).

Konflikter i og mellom de ulike planene

I begge de to regionale planene er det temaet villreinen som har fått mest fokus. De andre hovedmålene i planarbeidet har det vært mindre utgreiinger om, og de har måttet vike plass for villreinen. I *Regional plan for Hardangervidda* kan vi se at dette da dreier seg om 2 av 3 hovedmål. I *Heiplanen* er målene utformet litt mindre «bastante» enn de har blitt gjort i *Regional plan for Hardangervidda*. De har også skrevet at de ikke klarte å nå alle målene de satte seg i planprogrammet. Likevel er det her 1 av 2 hovedmål som har fått mindre fokus.

De to regionale planene har forskjellige planområder, men planområdene møtes i sammenfallende grenser. En utfordring som da melder seg er at plankartene til de to planene er utformet forskjellig. I begge plankartene er planområdet blitt delt inn i forskjellige hensynssoner. *Regional plan for Hardangervidda* har 11 kategorier som går under hensynssoner, hvorav 7 er soner og 4 er skraverte områder innen sonene. Sonene er:

- « ● *Nasjonalt villreinområde. Areal verna etter*
  - *naturvernloven (Sone A)*
  - *Nasjonalt villreinområde (sone B)*
  - *Fjell og annen utmark (sone C)*
  - *Stølsdaler og annen utmark (sone D)*
  - *Fjell og fjordbygder (sone E)*

Vinje kommunes plassering i forhold til de to planområdene.

- *Fritidsbebyggelse (sone F)*
- *Reiseliv (sone G)*» (Fylkeskommunene i Buskerud et al. 2011).

De skraverte områdene er:

- « ● *Friluftsliv*
- *Areal verna etter naturvernloven*
- *Viktig trekkområde*
- *Annet trekkområde (brukt for utveksling i tider da bestanden va betraktelig større enn ønsket bestandnivå)*» (Fylkeskommunene i Buskerud et al. 2011)

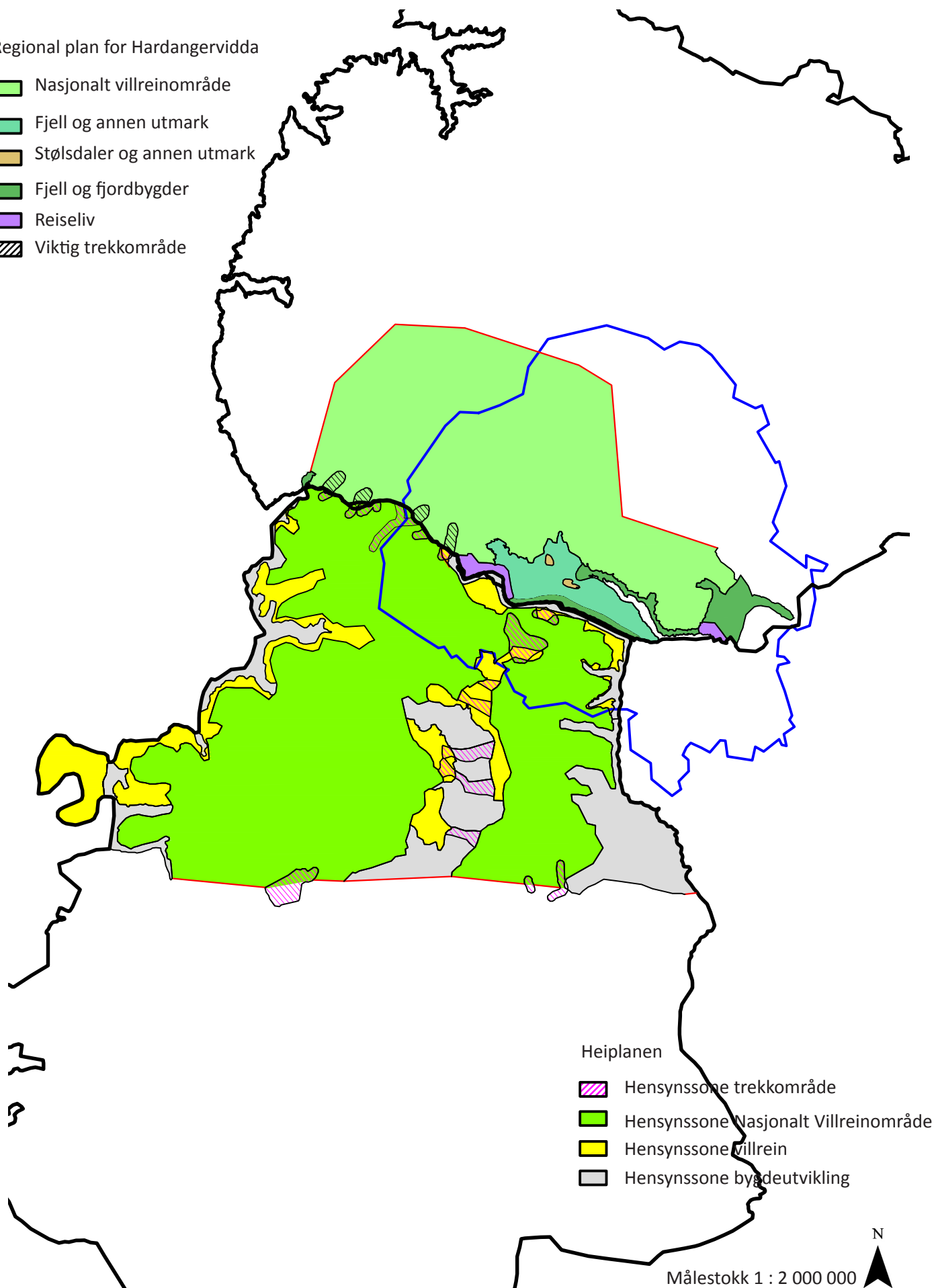
Heiplanen, derimot, har utarbeidet et plankart med 4 hensynssoner og en skravur på verneområder som eksisterer i dag. Hensynssonene i planen er som følger:

- “ ● *Hensynssone trekkområde*
- *Hensynssone Nasjonalt villreinområde*
- *Hensynssone villrein*
- *Hensynssone bygdeutvikling*» (Fylkestingene i Hordaland Rogaland Telemark Aust-Agder og Vest-Agder 2011).

Der de to planområdene møtes byr de forskjellige hensynssonene på konflikter. Vinje kommune i Telemark fylke har store arealer innenfor begge planene, og har fått grensen der planene møtes gjennom kommunen. Det blir da en utfordring for kommunen å forholde seg til en sone i en plan, og en annen sone i den andre planen i et område som for dem har sammenheng. Kommunen har innenfor sine grenser litt av alle hensynssonene i begge planene.

Regional plan for Hardangervidda

- Nasjonalt villreinområde
- Fjell og annen utmark
- Stølsdaler og annen utmark
- Fjell og fjordbygder
- Reiseliv
- Viktig trekkområde

Kart som viser hvor planene treffes og de forskjellig hensynssonene i begge planene. Blått omriss indikerer hvor Vinje kommune ligger. Rød strek indikerer at det ikke er enden på hensynssonen, men at det er avsluttet der for å forholde seg til analysens delområdeinndeling. For å se de fulle plankartene, se vedlegg.

Det er valgt et avgrenset eksempelområde til å prøve ut oppgavens problemstillinger i. Området som er valgt ligger i utgangspunktet i Vinje kommune, men siden landskap ikke følger administrative grenser strekker også analyseutprøvingsområdet seg over kommunene Tokke i Telemark fylke, Bykle i Aust-Agder fylke, Suldal i Rogaland fylke og Odda i Hordaland fylke. Grunnen til at valg av område til analysen falt på dette området er fordi det ligger innenfor begge de regionale planene og fordi det har mesteparten de forskjellige hensynsonene i plankartene.

Hvordan analysen vil foregå

Analysen vil foregå på to nivå, et regionalt og et lokalt nivå. Grunnen til at analysen foregår på nivå er fordi det er to forskjellige plannivåer med ulikt fokus. Analysen på regionalt nivå beskriver hovedstrukturen i området, noe som er relevant på dette plannivået, mens den lokale analysen går mer i detalj, noe som er viktig på et kommunalt nivå hvor slike detaljer har mye å si for videre planlegging og forvaltning. Siden analysen blir mer detaljert på det lokale nivået, gjør dette også at karakterområdene i den regionale analysen kan bli oppdelt i mindre delområder i den lokale analysen, siden flere detaljer kommer frem.

Vågslid er valgt som område for å eksemplifisere en lokal analyse. Dette er kjerneområdet, der de to regionale planene møtes. Det er ytterpunktene i de regionale planene, men midt i det sentrale fokuset for denne oppgavens problemstillinger. I tillegg er dette området innenfor en og samme kommune, og landskapsanalysen blir derfor også tilpasset kommunenivå.

Beskrivelse av eksempelområdet Vågslid i Vinje kommune, utgangspunktet for analysen

Vinje kommune ligger som øverste og vestligste kommune i fylket Telemark. Kommunen har per

01.01.2012 et innbyggertall på 3700. E134 går gjennom kommunen, og også gjennom området Vågslid. Dette er hovedveien mellom vest og øst over fjellet. Ferdselsåren over Haukelifjell er en kjent ferdselsåre som har vært i bruk helt siden hest- og kjerrekjøring på 1800-tallet. En enda eldre ferdselsåre, Ålmannvegen, går også gjennom området som en sti og har forbindelser helt tilbake til 1100-tallet. Området Vågslid ligger på 750 m.o.h i øst til overkant av 1600 m.o.h i den vestligste delen av området.

Vågslid er et område med varierende landskap, fra kupert, snaut høyfjell med flere småvann til mer dalformede skogkledde områder med større vann og elver. Tidligere bestod området av tradisjonelt husdyrhold, men i dag er slik drift ikke lenger noe de som bor der fast arbeider med. De fleste som bor fast i området nå jobber innen reiselivsvirksomhet samt på anleggssområder og innen entreprenørskap. Det leies fortsatt ut arealer for saubeite i området (Skog og landskap & Norsk Folkemuseum Oslo 2012; Telemark Fylkeskommune 2011; Vinje kommune 2012; Vågslid Grunneigarlag 2011).

Presentasjon av sentrale aktørers syn på hvordan landskap forstås og tolkes i planarbeidet

For å få innsyn i hvordan sentrale aktører i planarbeidet med regionale planer har forstått og tolket landskap i planarbeidet er dette gjennomført ved hjelp av intervjuer med sentrale personer i utarbeidelsen av de to regionale planene. Dette er beskrevet nærmere i metodekapittelet. Intervjuobjektene har gitt verdifulle og innholdsrike kommentarer og synspunkter på hvordan prosessene i de to regionale planene har foregått og hvordan temaet landskap har blitt håndtert i prosessene.

Det er foretatt fire intervju, og intervjuobjektene har vært prosjektleder for Regional plan for Hardangervidda Ellen Korvald, prosjektleder for Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei John Jastrey, Vinje kommune ved prosjektmedarbeidar Dorthe Huitfeldt, prosjektarbeidar Guro Lien, landbruksrettleiar Lasse Mathisen og arealplanleggjar Lotte Næss og Miljøverndepartementet ved seniorrådgiver Terje Kaldager og seniorrådgiver Kristin Nordli. Spørsmålene har variert litt fra intervju til intervju grunnet forskjellige roller i planarbeidet. Det som går igjen i alle intervjuene er at spørsmålene har omhandlet prosessen i de regionale planene, landskap som tema i prosessen og bruk av landskapsanalyse. I intervjuet med Vinje kommune er det også snakket

om tilpasning av kommunedelplan etter de regionale planene. Under følger et sammendrag over hovedtrekkene og de viktigste kommentarene i forbindelse med denne oppgavens problemstillinger. Kommentarer fra intervjuene vil også brukes mer i diskusjonen senere i oppgaven.

Prosjektleder for Regional plan for Hardangervidda Ellen Korvald

Ellen Korvald forteller at det i begynnelsen av planarbeidet var mye diskusjon om hvor den ytre grensen for planområdet skulle gå. Flere kommuner var skeptiske og tenkte «her kommer det en ny verneplan». Derfor ble det stort fokus på å vise at denne planen ikke er en verneplan, men en plan for å ta vare på villreinen og samtidig sørge for muligheter for lokal utvikling. Av den grunn kom begrepet *Mulighetenes plan* inn.

Det er ikke blitt laget en landskapsanalyse for *Regional plan for Hardangervidda*. Ellen Korvald mener at det kan hende at det kunne blitt et bedre resultat om det hadde vært utført en landskapsanalyse i forkant av prosjektet, men at det sannsynligvis ikke hadde blitt så forskjellig fra slik det har blitt i dag om det hadde foreligget en analyse. Hun sier at det kanskje hadde

vært en annen måte å angripe det på. Korvald er også prosjektleder for *Regional plan for Nordfjella* som arbeides med nå. Det ble skissert opp i planprogrammet at de trengte info om forskjellige tema, og Aurland Naturverkstad, som konsekvensvurderte *Regional plan for Hardangervidda*, kom med et innspill om bruk av landskapsanalyse som kunnskapsgrunnlag. Det syntes de var en spennende idé, og det er nå blitt foretatt en landskapsanalyse av Nordfjellaområdet. Korvald mener at det er en god måte å få oversikt og kunnskap om planområdet og landskapet. Landskapsanalysens sammenstilte kunnskap for hvert delområde er verdifull. Hun sier at «(...)når jeg skal beskrive Nordfjella vil jeg ta utgangspunkt i landskapsanalysen. Kanskje vil også landskapsanalysen være et nyttig verktøy ved soneinndeling i denne planen» (Korvald 2012). Hun har ikke erfaring med landskapsanalyse i planarbeid, så hun synes at det blir spennende å prøve.

Ifølge henne selv tenkte de kanskje ikke fullt ut gjennom landskapsperspektivet i formuleringen på setningen i brevet fra Miljøverndepartementet (2007) som sier at «Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnyttning og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre». Det som har preget inndelingen i soner i *Regional plan for Hardangervidda* mest er at villreinen, naturkvaliteter, utviklingsmuligheter og friluftsmuligheter skal tas vare på. Men hun mener at landskapstenkningen bevisst eller ubevisst er med oss i planleggingen. Hun mener ikke at måten de har sonert på er en landskapsanalyse, men at det ligger mye landskapstenkning i inndelingen i soner i planen med bebyggelse og bruk av området som en viktig del av landskapet. Korvald sier også at «(...) det er nok sånn at arealplanlegging er et resultat av naturgitte forutsetninger og kulturgitte forutsetninger (...) og hvordan menneskene som er i et område ønsker det skal utvikle seg. Det er ikke bare nøkterne fornuftige beslutninger basert på landskapet, det er mange andre hensyn også. Man begynner aldri med

blanke ark» (Korvald 2012).

Regional plan for Hardangervidda har delt inn planen i flere hensynssoner enn hva *Heiplanen* har. Grunnen til dette er fordi de ønsker å avklare så mye som mulig. Selve soneinndelingen er et resultat av blant annet de viktige innspillene fra kommunene. Det er altså villreinsenterets grenser, fra rapporten *Kartlegging av villreinsenterets arealbruk på Hardangervidda* (Mossing & Heggenes 2010) som har vært med på å trekke grensen for villrein og så har det blitt justeringer i dialog med kommunene. Korvald nevner at noen av sonene kan ligne på hverandre, men de sonene som angår utvikling skal vise tyngdepunktet for hva slags utvikling kommunene skal forholde seg til i de ulike sonene. For eksempel ligner hensynssonene Fritidsbebyggelse og Reiseliv på hverandre, men tyngdepunktet i sonene er forskjellig. Disse sonene har altså ikke noe å si for villreinen, men de betyr noe for utviklingen. Hun sier «(..)det er relativt ryddig for kommunene framover da. Ja, for alle parter. For nå vet man hvor man skal ha videre utvikling. Om det skal være tung utvikling eller lettere utvikling(...)» (Korvald 2012). Hun har forstått det slik at kommunene er ganske fornøyde, og er enige om at videre utvikling skal skje stort sett der det allerede er utviklede områder i dag.

I begynnelsen av planarbeidet ønsket Miljøverndepartementet at planprosjektet skulle bruke kommuneplanssystemet (*Nasjonal produktspesifikasjon for arealplan og digitalt planregister, fastsatt 01.07.2009*) til å tegne plankartet. Prosjektet mente dette ble feil fordi det kunne gi et feil inntrykk av planen. De mente at på regionalt nivå har man behov for aggregerte arealsoner med flere arealfunksjoner og at kommuneplanstandarder ville gi et inntrykk av at planen var mye mer eksakt enn den er. Den er tegnet med bred penn og viser hovedtrekk i utviklingen videre. Korvald sier at «(...)her kan grensene når kommunene går inn og detaljplanlegger (...) se noe annerledes ut. De regionale

sonene vil være delt opp i flere ulike arealformål og avgrensingene vil være mer eksakte. (...)når det virkelig får rettskraftige grenser – da er det jo viktig å få gode grenser i forhold til blant annet landskapet» (Korvald 2012). De laget etter hvert to forskjellige kart, et med bruk av det nasjonale systemet og et temakart som illustrerte det de mente. Det ble forvirringer og det fungerte ikke med bruk av det nasjonale systemet. Det ble da enighet om at denne generasjonen av planen fikk ha sitt eget system, så skal det bli en standardisering til neste generasjon av planen (Korvald 2012).

Prosjektleder for Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei John Jastrey

Målet med den regionale planen var å finne en balanse mellom villrein og bygdeutvikling.

John Jastrey sier at det for det meste er kommuneplanleggere og arealplanleggere som har vært med i utarbeidelsen av den regionale planen. Det betyr ikke at alle sammen har utdanning innen areal og planlegging, men de jobber med det. Han selv for eksempel er biolog. Men det er få planleggere med landskapsfaglig bakgrunn som har vært involvert i planarbeidet.

I *Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei*, er landskap kun et grovt kapittel i konsekvensutredningen. Kommunene og fylkene som er innenfor planområdet ville ikke ha en plan hvor villrein hadde hovedprioritet. Jastrey mener at hadde man hatt med landskap som tema fra begynnelsen av hadde det gjort planarbeidet og planen problematisk. Dette er fordi det da hadde blitt vanskeligere fordi man måtte tatt hensyn til landskap i tillegg til villrein. Skulle landskap kommet inn burde det i så fall gått på å analysere villreinens leveområder i landskapet. Han mener at landskapstemaet passer bedre til å bli utredet på et mer detaljert nivå, ikke i en regional plan. Han synes selv at landskap er et utrolig diffust begrep i forhold

til regional planlegging, og skjønner ikke hvordan man skal bruke det annet enn som en teoretisk bakgrunn. Han mener også at det må flere definisjoner til, og dette blir ofte på et detaljnivå som en regional plan ikke har. Han legger i tillegg til at det kanskje kan fungere å ha en landskapstilnærming eller ha med landskap som tema i neste revidering av planen.

Jastrey mener at hensynssoneinndelingen i *Regional plan for Hardangervidda* er mer detaljert enn det han synes en slik inndeling skal være. Han mener at man tar fra kommunene deres planlegging i kommuneplanene ved å ha flere soner enn bygdeutvikling, slik som *Regional plan for Hardangervidda* har. Dette med inndeling i hensynssoner har vokst fram av en politisk styrt prosess, noe som gjør at de to prosessene i *Regional plan for Hardangervidda* og *Heiplanen* ikke kan sammenlignes direkte med hverandre. Prosjektlederne i de to regionale planene har hatt hver sin tolkning av oppgaven, men den konkrete utformingen og innholdet i planene har blitt gjort i samarbeid med administrativt personell og til slutt politiske vedtak underveis i politisk sammensatte styrever. Det at regionale planer blir forskjellige på grunn av politiske dimensjoner, er noe han synes er spennende med regional planlegging. Han nevner også at Miljøverndepartementet visste hva de satte i gang, men at de ikke visste hva resultatet ville eller kunne bli, dette fordi de valgte å bruke regional planlegging som metode.

Grensene for hensynssonene i *Heiplanen* er et resultat av faglige vurderinger av fylkesmennene sammenstilt med lokale faglige og politiske vurderinger fremstilt ved ordførerne, og de har funnet fram til en felles enighet om hvor grensa for å vurdere villrein i arealforvaltningen skal gå. Disse endelige grensene (for nasjonalt villreinområde og hensynssone villrein) kan dermed ikke dokumenteres utover selve kartet som framsto som resultat av møtene. Prosessen med grensesetting «over bordet» var ikke en planlagt pros-

ess, men det skjedde og Jastrey syntes det fungerte godt som metode for grensesetting. Prosessen startet i Tokke kommune og ble ført videre til de andre kommunene. Grensene er altså ikke landskapsbasert, og de kan ikke dokumenteres. De er direkte avgjort i møter. Han sier også at det er viktig å huske på at strekene i planen er tegnet med grov penn (Jastrey 2012).

Hensynssonene skal vise hvilke hensyn som skal tas i videre arealforvaltning. Grunnen til at bygdeutviklingssonen fikk det navnet var fordi Setesdalkommunene kom med et skriv om dette. De ville kun ha to soner, villrein og bygdeutvikling. Hensynssone bygdeutvikling kunne egentlig vært utenfor planen, altså ikke vært med i planen, men områdene er tatt med for å vise at områdene er avklart i forhold til villreininteressene. Begrepet hensynssoner var et nytt virkemiddel etter den nye Plan- og bygningsloven, og det krevdes derfor noen formelle avklaringer før det kunne tas i bruk på den aktuelle måten i den regionale planen.

Det å lage en regional plan med et tema og en geografisk utstrekning, som i praksis var et utviklingsarbeid, var «ukjent grunn å pløye i» for Jastrey. Begrepet regional plan er et nokså ukjent begrep og blir for «folk flest» plassert i kategorien «verneplan», som i utgangspunktet er et negativt ladd ord for mange. Derfor er det viktig å pedagogisk forklare det reelle meningsinnholdet i planen en viktig del av jobben i arbeidet med planen (Jastrey 2012).

Vinje kommune ved prosjektmedarbeidar Dorthie Huitfeldt, prosjektarbeidar Guro Lien, landbruksrettleiar Lasse Mathisen, og arealplanleggjar Lotte Næss

Representantene fra Vinje kommune mener at det har vært to veldig forskjellige prosesser i de to regionale planene. I *Regional plan for Hardangervidda* har det vært tett kontakt mellom prosjektleder og styringsgruppen, og mye har vært spilt inn fra lokalt til prosjektleder. I *Heiplanen* har det vært laget flere rammer med styringsgruppen, og så har det videre kommet til vurdering i kommunene. De nevner også at de jobbet mye mer for å få en felles forståelse rundt hele vidda i *Regional plan for Hardangervidda*, og en forståelse for lignende grep i lignende kommuner. Holdningen til Vinje kommune i planprosessene har vært å prøve å forstå villreinenes behov opp mot utvikling av de områdene som det allerede har skjedd noe i. De har også jobbet med å prøve å få noenlunde samme levevilkår innenfor de to planene.

Det at planen har fått navnet *Mulighetenes plan* er ifølge kommunen ikke tenkt på som muligheter for de store destinasjonene. Planen skal gi muligheter for de som skal drive tilleggsnæring i utmark. De skal kunne fortsette å drive jakt, fangst og småfiske og ha småskala tilrettelegging.

I Vinje kommune var det forvirring rundt betydningen av differensiert arealbruk helt inntil et halvt år før *Regional plan for Hardangervidda* var ferdig. Oppfatningen til kommunen har vært at differensiert arealbruk betydde at det kunne drives aktiviteter i områder hvor villreinen ikke er når den ikke er der. Ifølge flertallet av representantene fra Vinje kommune har Statens Natur Oppsyn (SNO) og Fylkesmannen i Telemark en annen oppfatning. Er et område vinterbeite for villreinen, da skal det ikke være aktivitet der, selv når ikke villreinen er der.

I Vinje kommune bruker de en grov terrengeanalyse i utarbeidelsen av kommunedelplan Vågslid. De kommer ikke til å lage en egen landskapsanalyse for kommunedelplanen. De mener at om de hadde trodd at det hadde gitt dem veldig mye, så ville de gjort det. Lasse Mathiesen ser for seg at «(...)landskapsanalyse virkelig er et kjempeverktøy i helt jomfruelige områder, helt nye områder. Men det vi snakker om i Vinje er fortetting, litte grann strekking av grensene (...)». De synes at landskapsanalyse blir mer aktuelt desto mer detaljert planarbeidet blir. De mener også at det ikke er noe problem å bruke landskapsanalyse hvis det er politisk vilje til det. Dorthe Huitfelt tror at «(...)kostnaden ved landskapsanalyse og kanskje redselen for hva man må gjøre hvis man skal følge den er til hinder for at man kanskje bruker den som verktøy». Guro Lien mener at det i tillegg kan være et hinder fordi man er usikre på om det som kommer fram i en landskapsanalyse går gjennom i det politiske systemet, altså fordi man er usikker på gjennomslagskraften en slik analyse har. Huitfelt er usikker på hvordan en landskapsanalyse skal kunne brukes som verktøy i avveiningen mellom villreinens leveområder og kommunens behov.

Det er i dag flere hytter som er bygget på topper og fjellrygger, godt synlige i terrenget i områdene under kommunedelplan Vågslid. Ved forrige rullering av kommunedelplanen var det flere forhold som gjorde at det ble slik. En grunneier «mistet» for eksempel et område til hytteutbygging på grunn av rasfare, og fikk da et annet område til hytteutbygging der det ikke var anbefalt å bygge i landskapsanalysen. Det skulle så bli tatt landskapsmessige omsyn i detaljplanleggingen, men dette ble ikke gjort. I Vågslid har flere kjøpt hytte før de har kjøpt tomt, og derfor tilpasset tomten til hytten. Et resultat av denne måten å gjøre det på har vært at mye måtte sprenges ut for å oppnå nødvendig tetthet. Lotte Næss nevner at «(...)hvis jeg hadde vært landskapsarkitekt hadde jeg kanskje vunnet mer fram

i argumentasjonen fordi jeg kunne bruke enda mer de riktige faguttrykkene og (...) begrunne det mer faglig enn det jeg kan. (...)Og det samme hvis jeg hadde hatt en landskapsanalyse å slå i bordet med(...). Men i kommunedelplan for Vågslid sist (...) hadde de en landskapsanalyse. Og likevel gikk det som det gikk». De vil gjerne lære av feilene de gjorde forrige gang og ikke gjenta dem, men det er vanskelig å si nei til utbygging i disse områdene sidene hytteutbygging gjør at næringslivet blomstrer. Folketallsutviklingen i kommunen er flatet ut og på vei oppover, mye takket være hytteutbyggingen.

Huitfelt mener at hvis de kunne skru tiden 15 år tilbake i tid, og hatt den kunnskapen og bevisstheten de har i dag rundt den heftige hytteutbyggingen i kommunen, og hvis markedspresset og presset på kommunepolitikere ikke hadde vært så hardt, så kunne det blitt lagt inn noen føringer for å få til en best mulig utvikling. Men det har vært slik at når noen vil gjøre noe og det er muligheter til det, så har dette vært viktigere enn å ta tiden til å gjøre det riktig i et hundreårsperspektiv. Hun mener at slik hun har forstått det på politikerne, så er det kjempeviktig å være positive når noen vil noe, og enhver restriksjon vil bli oppfattet som at man ikke er positiv til initiativet. Dette kan gi feil signal. Næss mener at hvis man ser på Vågslid slik det er nå, og tenker seg hvordan det kunne ha vært dersom man hadde utarbeidet en landskapsanalyse i forkant av utbyggingen på 70 - tallet, og analysen hadde blitt fulgt, så hadde flere syntes det var finere.

Næss mener at landskap i setningen i brevet fra Miljøverndepartementet (2007) som sier at «Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnyttning og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre», er ment mer enn bare fysisk og estetisk. Hun mener at en måte å tenke landskap på er de fysiske formene, men hun tror at landskap i denne forbindelse også består av innhold-

et i landskapet. Hvem som er i landskapet og hvem som bruker det. Huitfelt mener at landskapstenkingen ikke kommer inn før det skal bygges en hytte, i prosessen der plassering av hvor den skal ligge og hvordan den skal se ut har noe å si. Næss er enig i dette, men tror at Miljøverndepartementet har ment et mer utvidet landskapsbegrep i denne sammenhengen.

Vinje kommune synes det er vanskelig å forholde seg til at plankartene i de to regionale planene er så ulike i utforming og bruk av hensynssoner. Planområdene grenser mot hverandre i kommunen, så det at det ikke er tatt stilling til dette og gjort noe med det i første omgang synes de er merkelig. Huitfelt sier at «*Vi ville hatt det slik at noen sa at «det er disse kategoriene som skal brukes i regionale planer»*». Representantene fra kommunen mener at trekkområdene til villreinen i planene ikke gjenspeiler dagens situasjon. Huitfelt nevner også at hun synes det er merkelig at Miljøverndepartementet ikke har klart å sette ned noen kategorier som er viktige når de samarbeider med 9 prosjektledere. «*(...) det synes jeg er manglende styring. Altså manglende forståelse for behovet for noe som er lesbart for de som skal bruke planene*» sier hun (Huitfeldt et al. 2012).

Miljøverndepartementet ved Seniorrådgiver Terje Kaldager og Seniorrådgiver Kristin Nordli

Hovedgrunnen for utformingen av regionale planer for prioriterte fjellområder kommer fra rapporten *Villrein og samfunn* (Andersen & Hustad 2004) som er konkretisert i Stortingsmelding 21, 2004-2005. En annen grunn til at bestillingsbrevet kom var fordi det var mye konflikter i disse områdene. Det ble ønsket et helhetlig grep for de ulike fjellområdene.

Grunnen til grensen mellom planområdene for *Regional plan for Hardangervidda og Heiplanen* framgår i rapporten *Villrein og samfunn*. Villreinens områder

har blitt fragmentert med tidene, og skillet går på forvaltningsgrenser i villreinforvaltningsområdene. Det viktige er også at regionene ikke blir for store og komplekse. I tillegg har de forskjellige områdene forskjellige problemstillinger, blant annet med bebyggelse og beliggenhet i fjellet.

Da brevet fra Miljøverndepartementet, datert 12. april 2007, der fylkene ble anmodet om å utarbeide regionale planer ble skrevet, ble det ikke lagt inn konkrete føringer for hvordan temaet landskap skulle vurderes, men det var den brede landskapsforståelsen, landskapet som grunnlag for næringsliv, reiseliv og friluftsliv, som ble lagt til grunn. «*Man gikk ikke konkret inn og diskuterte dette her i forhold til den europeiske landskapskonvensjonen og målsetningene der. Man kunne veldig godt ha gjort det, men man var ikke bevisst på det*» (Kaldager & Nordli 2012). Det var ingen vernemotiv bak landskapsbegrepet i brevet, men heller det helhetlige landskapsbegrepet som ble lagt til grunn. Det er helheten som blir lagt til grunn i setningen «*Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnyttning og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre*» (Miljøverndepartementet 2007) av de som jobber med de regionale planene i dag også. De er opptatt av landskap som et helhetsbegrep, «*landskap i landskapskonvensjonens ånd*» (Kaldager & Nordli 2012).

Miljøverndepartementets avdeling for regional planlegging følger opp den europeiske landskapskonvensjonen. De har blant annet gitt midler til metodeutvikling for landskapsanalyse i kommunal planlegging og til metodikk for landskapskartlegging som et beskrivelsessystem av landskap. De ser at det er behov for dette og nevner at «*(...)vi har jo ingen samlet politikk for landskapet*» (Kaldager & Nordli 2012). De har satt i gang et arbeid angående landskapspolitikk nå, hvor det skal lages et notat på landskapspolitikk, status i Norge i forhold til landskapskonvensjonen nå og hva

som bør fokuseres på framover. Det er utfordringer med å skille ut landskap som eget politikkområde, for landskap er helhet og det er flere departementer og aktører involvert. «*Nå er det jo sånn at landskap inngår i (...) helheten av våre satsinger i forhold til areal- og naturforvaltning, så vi har (...) til nå ikke skilt det ut som et eget tema, men det er jo noe vi skal se på (...) for å få øke fokus og bevisstgjøre mer på dette tema landskap(...)*» (Kaldager & Nordli 2012). De sier også at «*(...) vi har fokus på viktigheten av landskapsvurderinger i konkrete plan- og byggeprosjekter og at dette må kreves i mye større grad. Temaet landskap inngår i konsekvensutredningssystemet*». Dokumentet *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging* (Miljøverndepartementet 2011), hvor landskap er et tema gir «*(...)et klart signal både til kommunal og regional planlegging at dette her er noe dere må ta med dere inn i den regionale planleggingen*» (Kaldager & Nordli 2012).

De sier at «*Det går fram av bestillingsbrevet til Miljøverndepartementet at landskap er et av temaene som skal utredes i de regionale planene på villrein fjellene. (...), men vi ser at planene i stor grad har hatt mest fokus på villreinen og dens økologi og bruk av leveområdene(...)*Det er litt ulikt nivå på planene hvor mye de har klart å ta over seg de andre temaene.(...) Planene avveier bruk og vern i forhold til villreininteressene, men kanskje i mindre grad i forhold til andre interesser, fordi de andre temaene ikke er utredet på samme nivå»(Kaldager & Nordli 2012). Dette innebærer at de andre temaene må vurderes nærmere i kommuneplanen, fordi alt ikke blir belyst i tilstrekkelig grad på regionalt nivå.

Planene avveier først og fremst villreininteressene opp mot utviklingsinteresser. «*(...)det er jo akkurat den avveiningen som er den store utfordringen, altså hvor mye skal man overlate til den kommunale avveiningen i de kommunale planene og hvor mye handlingsrom*

skal det være innenfor sonene» (Kaldager & Nordli 2012).

Det har vært mye utviklingsarbeid underveis med de regionale planene. Først var tanken muligens å ha juridisk bindende regionale planer, men dette ble forkastet. Det var ikke utviklet et system for arealformål i regionale planer da planarbeidet ble satt i gang. Begrepet hensynssoner var også noe som ikke fantes da planarbeidet startet. «*(...)det er litt ulikt syn på (...) hvor bindende en regional plan skal være, i utgangspunktet skal den være retningsgivende for den kommunale planleggingen*» (Kaldager & Nordli 2012). I utgangspunktet har Miljøverndepartementet sagt at de ønsker en mest mulig enhetlig fremstilling av planene, slik at det skal være mulig å sette sammen de europeiske villreinregionene. De oppdaget at planområdene innenfor samme europeiske villreinregion ikke så planene i sammenheng da de så på forbindelseslinjene med trekkveier mellom områdene. Disse var ikke utformet på samme måte. «*(...)departementet har (...) hatt den holdningen at det er fylkeskommunene som skal være ansvarlige for planarbeidet, og vi skulle sikre god koordinering mellom planområdene ved at de møttes jevnlig, og så har man kanskje ikke vært bevisst nok på det*» (Kaldager & Nordli 2012). De har i ettertid sett at for å se områdene i sammenheng har det vært behov for et samarbeid mellom områdene. De sier også at «*Og sånn i etterpåkløskapens ånd så kan vi jo si at i tillegg til bestillingsbrevet som var ganske fyldig, så burde vi hatt tid til å lage en veileder. Men det var det ikke tid til*» (Kaldager & Nordli 2012). Miljøverndepartementet vil lage en veileder for fremstillingen av de regionale plankartene (Kaldager & Nordli 2012).

Dette med arealformål i regionale planer er noe som fortsatt drøftes i dag, og Miljøverndepartementet jobber nå med et utkast til tegneregler for regionale kart og de diskuterer hva det regionale plankartet skal vise og hva planen egentlig vedtar. Det er viktig for de-

partementet at når disse områdene fremstilles i plankartene, så skal de kunne fremstilles som en helhet. Dette er noe de ikke får til med de tre første planene. Slik som plankartene og hensynssonene er tegnet i dag, mener Miljøverndepartementet at de ikke kan ha det. Departementet ble klar over denne problemstillingen for seint til at det var mulig å lage et felles grunnlag for de tre første planområdene. De får ikke gjort noe med plankartene til de tre første planene, men sier at de fire neste kanskje får standardtegneregler som de skal anvende. Miljøverndepartementet ønsker på sikt en standardisering på kartene, og når denne standarden kommer må tegningene legges til grunn ved rulling av planene. De forteller at en utfordring med en slik standardisering er at dette systemet må være så fleksibelt at man fortsatt får vist det man ønsker å vise i plankartet. Det er også veldig viktig at det kommer fram at disse plankartene ikke er juridisk bindende og at de har handlingsrom for tolkning og tilpasning. Poenget er ikke at alt skal avklares i den regionale planen. De nevner også at arealformål slik man finner dem i kommuneplaner kan ikke brukes i fremstillingen av kartene, da det er kommunene som definerer arealformålet (Kaldager & Nordli 2012).

Landskapskarakteranalyse

Forklaringen av inndelingen i karakterområder

Regionalt nivå

Inndelingen i delområdene på regionalt nivå bygger på kunnskap fra *Nasjonalt referansesystem for landskap. Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner* (Puschmann, Oscar 2005) og inndelingen i delområdene gjøres med utgangspunkt i *Veileder Metode for landskapsanalyse i kommuneplan* (Direktoratet for naturforvaltning & Riksantikvaren 2011), med hovedvekt på disse punktene:

- Funksjonelle enheter - avgrensninger i områder som oppfattes som hensiktsmessige og logiske. Disse bygger i hovedsak på:
  - Landskapsform og landskapsrom, de mest fremtredende trekkene i landskapet
  - Grad av menneskelig aktivitet i form av bebyggelse og aktiviteter i landskapet
- Inndelingen skal være allment akseptert og skal være et felles grunnlag for å diskutere problemstillinger og løsninger

Den regionale inndelingen er grov og har en relativt kort beskrivelse av hvert delområde. Beskrivelsene gir de viktigste hovedtrekkene i delområdet, slik at det kan gi grunnlag for videre planlegging på kommunalt nivå. Det viktige her er å vise at landskapet har sammenheng, det følger ikke kommune- og fylkesgrenser. Det er også viktig å få en oversikt over type landskap

som finnes i regionen og innenfor den regionale planens avgrensning, for at de ulike regionale planene og kommunale planene skal fungere bedre sammen.

Ved inndeling i karakterområder på regionalt nivå er det tatt utgangspunkt i at de forskjellige delområdene skal kunne passe til å brukes i begge de to regionale planområdene. Inndelingen består av 7 landskapskaraktertyper, område A – Høyfjellslandskap, B – Lågfjellshei, C – Lågfjellsdal, D – Skogåser- og daler, E- Jordbruksdal og F - Tettsteder. A, B og C-karakterområdene består av miljø med stor grad av sårbarhet i forhold til inngrep og tiltak. Inngrep og tiltak i disse områdene vil kunne berøre både villrein, biologisk mangfold og landskapsopplevelse.

Forklaring av de forskjellige delområdene

A - Høyfjellslandskap

Områdene består av et kupert landskap, både småkupert og med større kuperinger. De ligger over skoggrensen, består av snaumark og har også store områder med bart fjell. Områdene har flere mindre vassdrag og småvann som tjern, dammer og pytter. Flere av vassdragene er magasiner til vannkraft, og det er derfor også vannveier, vanninntak, pumper og kraftverk av forskjellige typer i tilknytning til disse. Det kan også være kraftledninger og e-verksområder i karakterområdene. I disse områdene finnes det ikke hytteområder- og felt eller annen bebyggelse, kun enkelte private hytter eller turisthytter. Områder av karaktertypen A som grenser til karaktertypen D og/

eller E er også ofte attraktive friluftsliv- og rekreasjonsområder. Områdene i karakterområde A-beskrivelsen er områdene som er mest brukt av villrein.

B - Lågfjellshei

Områdene består av kuperte områder. Forskjellen i høyden på kuperingene er ikke like store som for karakterområdene som hører til under A. Disse områdene ligger både i øverste felt av skoggrenseområdet og over skoggrensen, ofte på grensen mellom disse. Områdene innenfor delområde B er altså ikke helt snau for vegetasjon, og kan ha innslag av blant annet lyng og spredt fjellbjørk. De har flere større vassdrag som ofte avgrenses av brattere vegger, men har også innslag av mindre tjern. Flere av vassdragene er magasiner til vannkraft, og det er derfor også vannveier, vanninntak, pumper og kraftverk av forskjellige typer i tilknytning til disse. Det kan også være kraftledninger og e-verksområder i karakterområdene. Disse områdene kan ha litt innslag av bebyggelse og andre menneskelige inngrep, men ikke av betydelig mengde (slik som kategori D, E og F). Som oftest enkelte private hytter eller turisthytter, merka stier, skiløyper og/eller traktorveg. Områder av karaktertypen B som grenser til karaktertypen D og/eller E- og F er også ofte attraktive friluftsliv- og rekreasjonsområder. Områdene er brukt av villrein.

C – Lågfjellsdal

Områdene består av kuperte områder. Forskjellen i høyden på kuperingene er ikke like store som for karakterområdene som hører under A. Disse områdene ligger under skoggrensen. De har flere større vassdrag som ofte avgrenses av brattere vegger, men har også innslag av mindre tjern. Flere av vassdragene er magasiner til vannkraft, og det er derfor også vannveier, vanninntak, pumper og kraftverk av forskjellige typer i tilknytning til disse. Det kan også være kraftledninger og e-verksområder i karakterområdene. Disse områdene kan ha litt innslag av bebyggelse og andre

menneskelige inngrep, men ikke av betydelig mengde (slik som kategori D, E og F). Det er enkelte private hytter eller turisthytter, merka stier, skiløyper og/eller traktorveg. I denne delområdetypen er det litt flere menneskelige inngrep enn i delområdetype B. Områder av karaktertypen C som grenser til karaktertypen D og/eller E- og F kan også være attraktive friluftsliv- og rekreasjonsområder. Områdene er forholdsvis lite brukt av villrein.

D – Skogåser- og daler

Disse landskapskarakterområdene inneholder variert bebyggelse, blant annet fritidsbebyggelse (hytter og hyttefelt), støler, reiselivsområder (for eksempel hotell og alpinanlegg) og helårsbosteder med varierende tetthet. Landskapsformene er varierte med både kuperte områder og områder mer mot dallandskap. Områdene befinner seg som oftest under skoggrensen, men ofte også i øvre grense av skoggrenseområdet. Dette er områder som har gått gjennom store endringer, fra å være forholdsvis lite berørte med noen helårsbosteder og støler, til å bli hytteområder med omfattende vegsystemer og store reiselivsdestinasjoner med blant annet hoteller og alpinanlegg. Områdene blir mye brukt til friluftsliv og rekreasjon. Disse områdene blir lite brukt av villrein.

E – Jordbruksdal

Disse landskapskarakterområdene består av helårsbosetninger og har tydelig preg av jordbruk- og skogbruksbygder, og har varierende tetthet av bebyggelse. Områdene er i nærhet til store ferdselsårer som veger, og har også ofte nærings- og industriområder samt noen butikker. Disse områdene blir ikke brukt av villrein.

F – Tettstedsområder

Disse landskapskarakterområdene har en hovedvekt av bosetning, både helårs og fritid. Det er også sentrumsstruktur i området, med spisesteder og handlemu-

ligheter. Områdene er i nærhet til store ferdselsårer som veger. Områdene blir ikke brukt av villrein.

Lokalt nivå

På det lokale nivået deles landskapskarakterområdene på det regionale nivået inn i flere karakterområder og får en mer utdypende og detaljert beskrivelse. I den lokale analysen blir analysen satt opp i skjema for å få informasjonen oversiktlig fram. Tanken er at den regionale analysen skal leses og brukes som grunnlag for å lage lokal analyse, og at den lokale analysen skal være lett å finne fram i for de som skal bruke den i planleggings- og forvaltningssammenheng. Ved å sette analysen opp i skjemaform, kan man lettere finne fram til det man lurer på angående landskapet i området. Karakterområdene i den regionale inndelingen er altså et kunnskapsgrunnlag til videre lokal planlegging. I den lokale landskapskarakterinndelingen blir mindre former- og rom i landskapet mer fremtredende, i tillegg til at grad av tetthet på bebyggelse og menneskelige inngrep i landskapet har mye å si for inndelingen. I detaljeringen av karakterinndelingen på lokalt nivå blir hovedfokuset på områder hvor det er behov for å styre arealbruken for å overholde de overordnede målene og retningslinjene i planene. Som tidligere nevnt er valgt område i denne analysen Vågslidområdet, som er «korridoren» langs E134.

Kommunegrensen blir her en retningsgivende grense for analysen. Siden det allerede finnes en regional analyse som viser sammenhenger og oversikt over type landskap på et større nivå, kan kommunen konsentrere seg om sine områder innenfor denne sammenhengen av landskap. Det er likevel viktig med dialog med tilgrensende kommuner og fylker for å unngå konflikter mellom for eksempel to delområder innenfor samme regional-delområde. Den regionale inndelingen skal være et greit dokument å forholde seg til i diskusjoner, da denne inndelingen viser de viktigste hovedtrekkene- og elementene i landskapet.

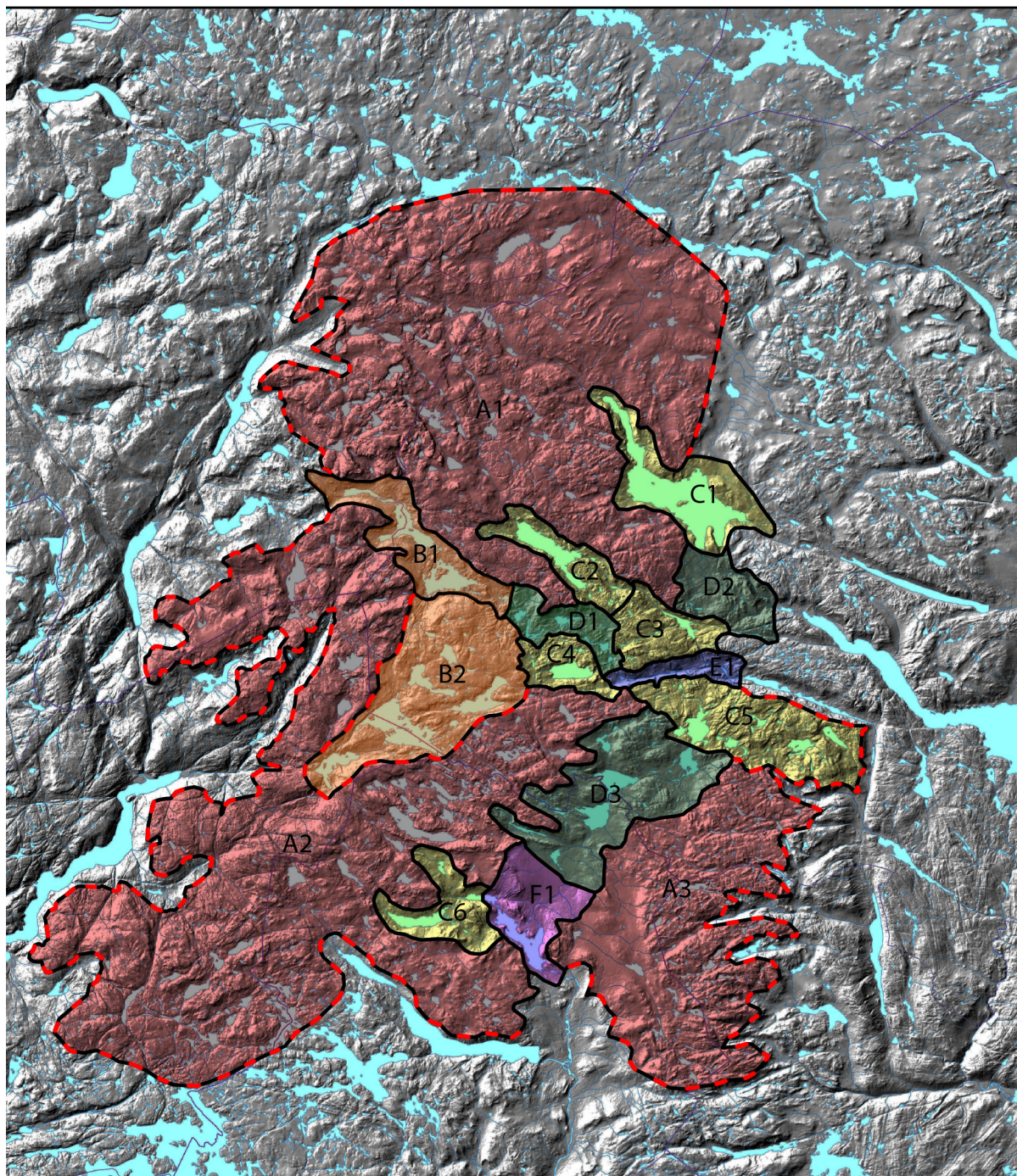
I den lokale analysen er det i karakterområdene D og E som deles inn i delområder:

- **Da:** Skogåser- og daler – tett bebyggd
- **Db:** Skogåser- og daler – middels tett bebyggelse/moderat bebyggelse
- **Dc:** Skogåser- og daler – spredt bebyggelse
- **Ea:** Jordbruksdal – tett bebyggd
- **Eb:** Jordbruksdal – middels tett bebyggelse/moderat bebyggelse
- **Ec:** Jordbruksdal – spredt bebyggelse

Mer detaljert beskrivelse av de forskjellige karakterområdene kommer under beskrivelsen av hvert av karakterområdene i valgt caseområde.

Datamateriale brukt i landskapsanalysen

- Nasjonalt referansesystem for landskap, kart (Skog og landskap 2012b) og beskrivelse (Puschmann, Oskar 2005)
- Arealressurser – arealtype, skredkart (Skog og landskap 2012a)
- Løsmassekart (Norges geologiske undersøkelse (NGU) 2012b)
- Bergrunnskart (Norges geologiske undersøkelse (NGU) 2012a)
- Energikart, kulturminnekart, naturområder og arealbruk (Miljøstatus i Norge 2012)
- Kulturminnekart (Riksantikvaren 2012)
- Kulturminneregistreringer (Buskerud Fylkeskommune 2011)
- Kulturminner i Telemark (Bjørvik & Christiansen 1995)
- Turveier (Telemarkreiser 2012)
- N-50 kart (Statens Kartverk 2011, 2007 og 1991)
- Egne observasjoner i feltarbeid
- Lokale informanter: Intervju med Vinje kommune (Huitfeldt et al. 2012) og Samtale med familie som bor i området

Tegnforklaring

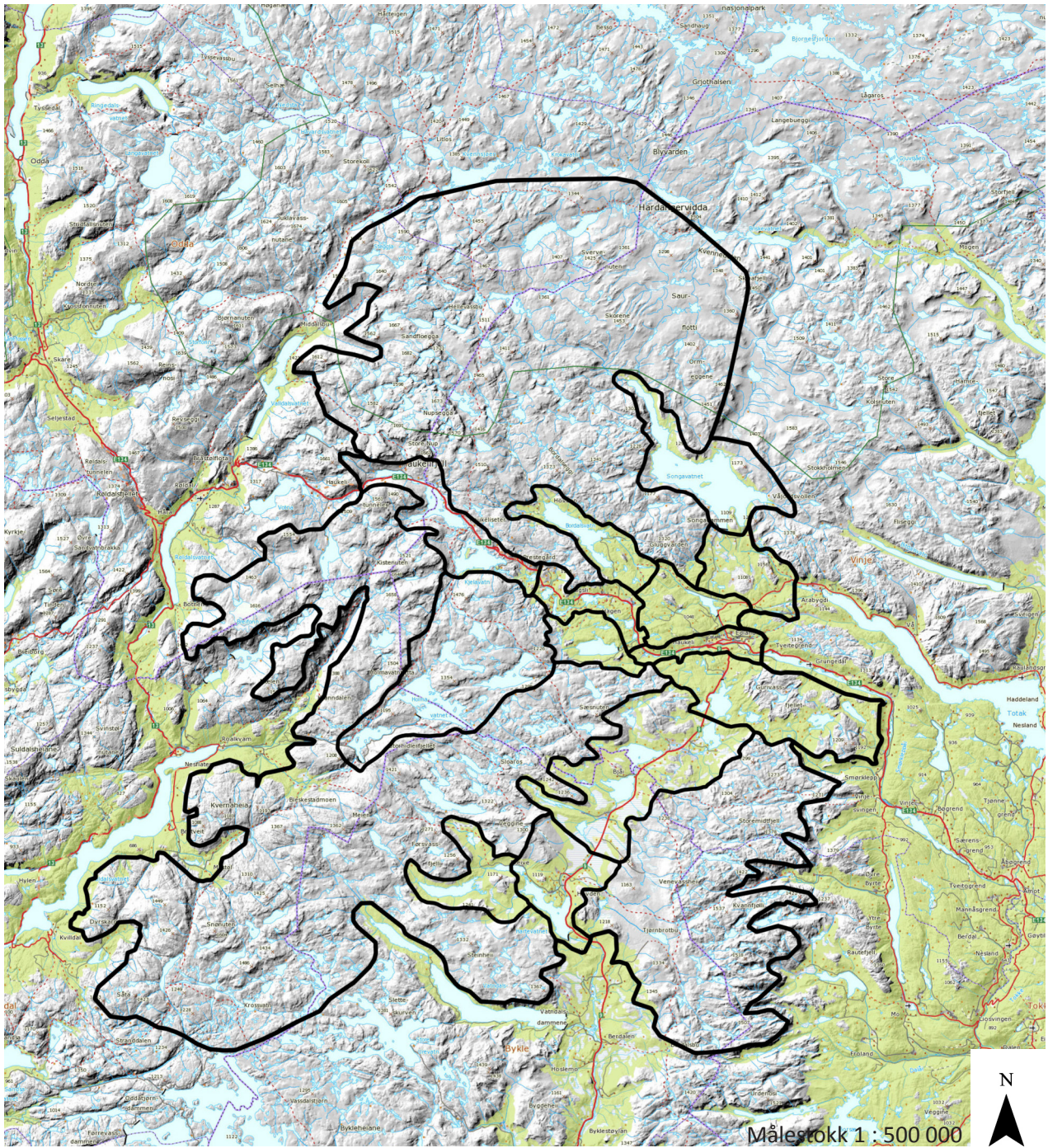
- Grense for delområde
- Grense ikke verifisert i felt
- Delområdetype A
- Delområdetype B
- Delområdetype C
- Delområdetype D
- Delområdetype E
- Delområdetype F

Målestokk 1 : 500 000

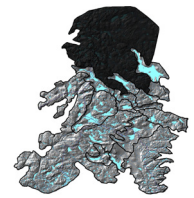
Navn på delområde

- A1: Haukeliffell, Hardangervidda
- A2: Bykleheia, Suldalsheiane
- A3: Bykleheia, Tokke
- B1: Ståvatn og Kjellavatn
- B2: Holmavatnet, Langevatn og Langesæ
- C1: Songavatn
- C2: Bordalsvatn
- C3: Haukeliheii
- C4: Førsvatn
- C5: Langeidvatn og Gurivassfjellet
- C6: Store Førsvatn
- D1: Vågsli
- D2: Songa, Tverrfjellet, Liefjellet
- D3: Bykleheia - Sigurdbu, Bjåen og Lislefjødd
- E1: Haukeli
- F1: Hovden

Kart som viser analysens delområder og lokalisering av analysen i forhold til steder og infrastruktur.

Delområde A1 – Haukelifjell, Hardangervidda

Beskrivelse av området

Delområdet går over Telemark fylke - Vinje kommune og Hordaland fylke - Odda kommune, og fortsetter innover på Hardangervidda. Store deler av området ligger innenfor Hardangervidda nasjonalpark. Området ligger innenfor *Regional plan for Hardangervidda*. Det er et kupert område, en høyfjellsvidde som både er småkupert og storkupert, og det er et storskala landskap. Det er flere mindre vassdrag og småvann i området. Vannet Njupstjønn er magasin til vannkraft, med tilknyttede vannkraftverk, vannveier og dammer. Området avgrenses av delområdene *Ståvatn og Kjelavatn, Vågslid, Bordalsvatn, Songa, Tverrfjellet, Liefjellet og Songavatn*.

Området ligger over skoggrensen. Det består av snaumark med frisk vegetasjon i de laveste områdene til middels og skrinn vegetasjon i høyere områder, og ikke vegetasjonsdekket mark på de høyeste områdene.

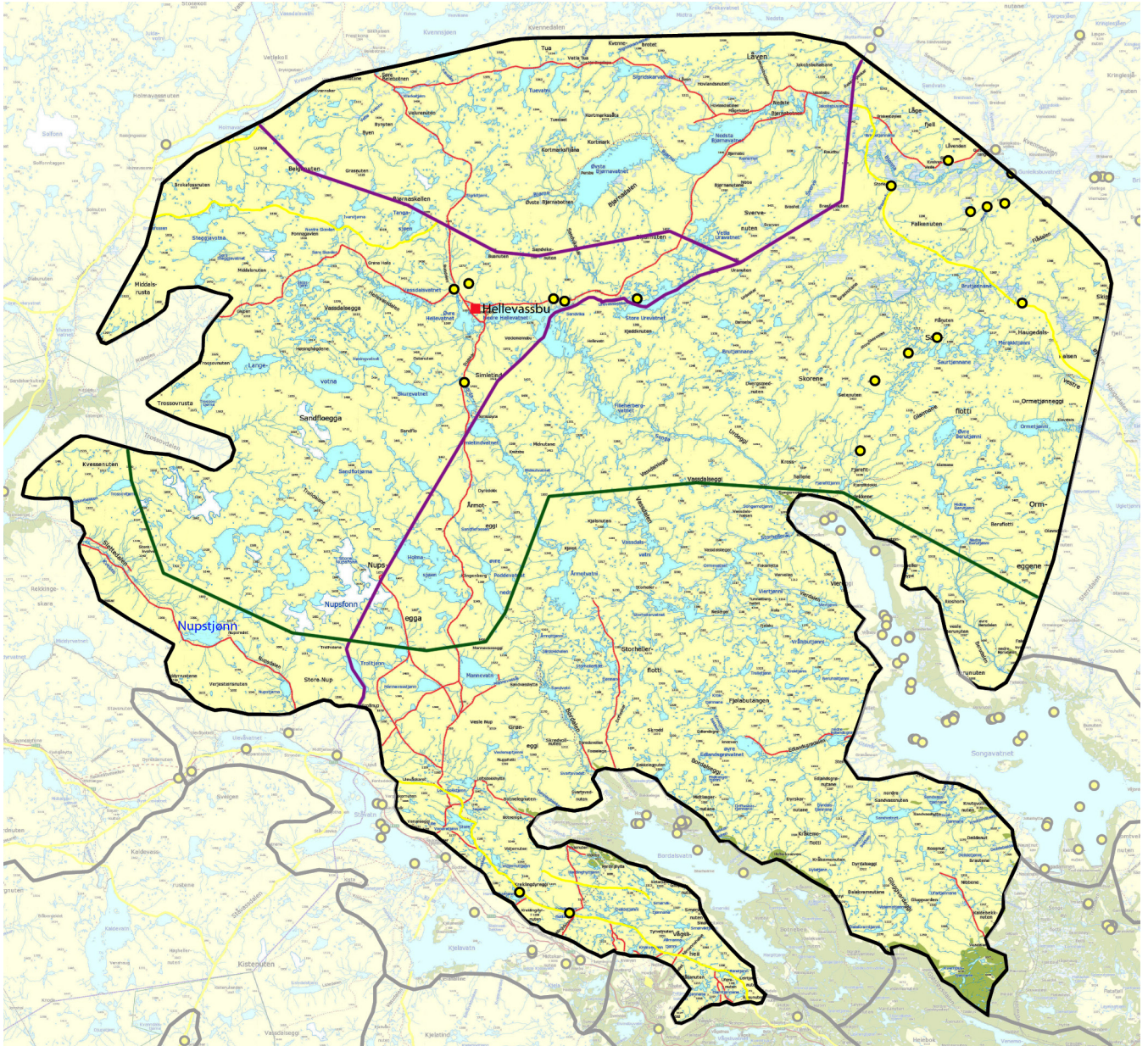
Turisthytta Hellevassbu ligger i området. Det er også flere merka stier og skiløyper her Veianlegget (Sideslep) Ålmannvegen, som tidligere var ferdselsåren fra øst til vest, løper her. Det er funnet tidligere bosetningsområder i området. Selv om den sørligste delen av området ligger i nærheten av en til tiders veldig trafikkert vei (E134), skal man likevel ikke langt inn i delområdet før man får opplevelsen av storslagen og urørt natur. Innfallsportene til delområdet er som oftest fra Haukeliseter fjellstue i delområde *Ståvatn og Kjelavatn* og fra Haukelifjell skisenter i delområde *Vågslid*.

Store deler av området er svært attraktiv for friluftsliv og rekreasjon. De merka stiene og skiløypene viser dette. I tillegg går skirennet «Haukelirennet» for 4. gang her i år (Huitfeldt et al. 2012). Området er brukt av villrein, og har kategori som «Nasjonalt villreinområde» i *Regional plan for Hardangervidda*.

Landskapskarakter og særpreg i området

Området er en høyfjellsvidde med et platå av små- og storkupert landskap. Det finnes flere mindre vassdrag, hvor de største er magasiner til vannkraft. Området er et veldig populært friluftsliv- og rekreasjonsområde, både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Det er flere merka stier, skiløyper og turisthytter i området. Selv om den sørligste delen av området ligger i nærheten av en til tiders veldig trafikkert vei (E134), skal man likevel ikke langt inn i delområdet før man får opplevelsen av storslagen og urørt natur.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Administrativ grense
- Kulturminne
- Kulturminne, vei
- Magsin til vannkraft
- Nasjonalparkgrense
- Sommersti
- Turisthytte
- Vegetasjonsdekt område

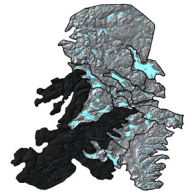
Målestokk: 1 : 215 000

Utsikt fra Vesle Nup, en nut i delområdet, mot Hardangervidda. Foto: Lars J. Myklathun.

Delområde A2 – Bykleheia, Suldalsheiane

Beskrivelse av området

Delområdet går over Telemark fylke – Vinje kommune, Hordaland fylke – Odda kommune, Rogaland fylke – Suldal kommune og Vest-Agder fylke – Bykle kommune. Området ligger innenfor *Heiplanen*. Det er et kupert område, både småkupert med små topper og storkupert med større nuter. Flere av de største nutene ligger høyere enn 1640 m.o.h. Det er flere mindre vassdrag i området, hvor Kaldevatn, Djupetjønn, Isvatnet og Skyvatn er magasiner til vannkraft med tilknyttede vannkraftverk, vannveier, pumper og dammer. Området avgrenses i av delområdene *Ståvatn og Kjelavatn, Holmavatnet, Langevatn og Langesæ, Førsvatn, Langeidvatn og Gurivassfjellet, Bykleheia – Sigurdsbu, Bjåen og Lislefjodd, Hovden og Store Førsvatn*.

Området ligger over skoggrensen og består av snaumark med frisk vegetasjon i de laveste områdene til middels og skrinn vegetasjon i høyere områder, til ikke vegetasjonsdekket mark, bart fjell, på de høyeste områdene.

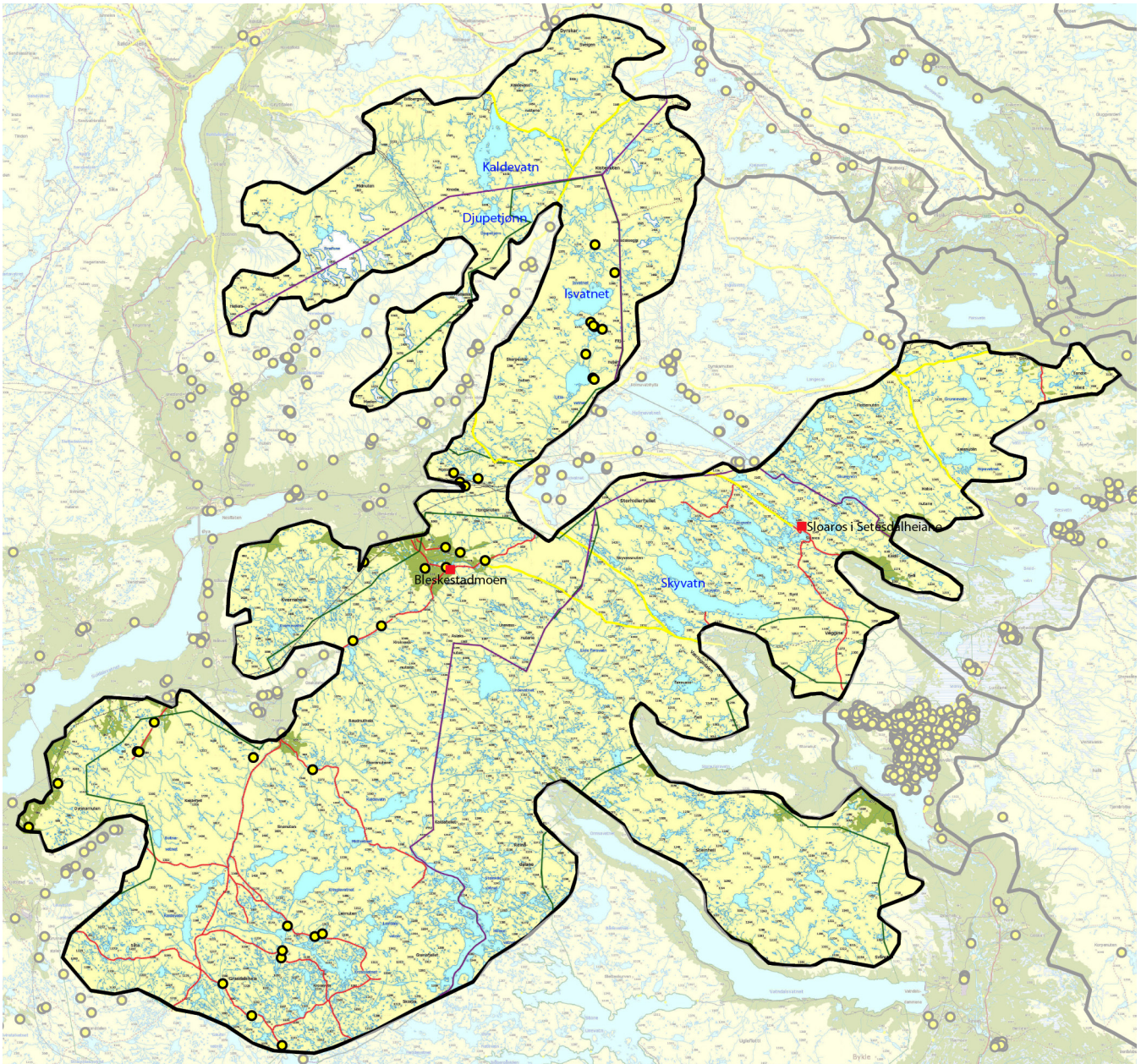
Det finnes noen turisthytter her, blant annet Bleskestadmoen, som ligger sørøst i området. Her er det også flere merke stier og skiløyper. Det er funnet gamle bosetningsområder og veianlegg helt tilbake til steinalderen i området. Det er også gamle setrer her.

Bykleheia, Suldalsheiane er attraktivt for friluftsliv og rekreasjon, noe de merke stiene og skiløypene viser. Innfallsportene til delområdet er som oftest fra Haukeliseter fjellstue i delområde *Ståvatn og Kjelavatn* og fra Hoven skisenter- og sentrum i delområde *Hovden*. Området er brukt av villrein, og har kategori som «Nasjonalt villreinområde» i «Heiplanen».

Landskapskarakter og særpreg i området

Området er et stort fjellområde med små kuperinger og større kuperinger som nuter. Det finnes flere mindre vassdrag, hvor de to største er magasiner til vannkraft. Området er et populært friluftsliv- og rekreasjonsområde, med flere merke stier, skiløyper og også noen turisthytter i området.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Administrativ grense
- Kulturminne
- Kulturminne, vei
- Magsin til vannkraft (eks.)
- Sommersti
- Turisthytte
- Vegetasjonsdekt område
- Verneområdegrenser

Målestokk: 1 : 280 000

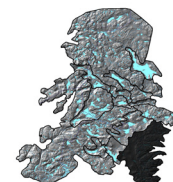

Kistenuten, en fjelltopp i delområdet. Foto: Petter E. Bjørstad.

Delområde A3 – Bykleheia, Tokke

Beskrivelse av området

Delområdet går over Telemark fylke – Vinje og Tokke kommune og Aust-Agder fylke – Bykle kommune. Området ligger innenfor «Heiplanen». Delområdet er kupert, både småkupert og storkupert. Det er flere mindre vann og småvann i området. Området avgrenses i av delområdene *Langeidvatn og Gurivassfjellet, Bykleheia – Sigurdsbu, Bjåen og Lislefjødde og Hovden*.

Området ligger over skoggrensen og består av snaumark med frisk vegetasjon i de laveste områdene til middels og skrinnet vegetasjon i høyere områder. Det er ikke registrert steder med bart fjell i delområdet, slik som i de to andre A-områdene *Haukelifjell, Hardangervidda og Bykleheia, Suldalsheiane*.

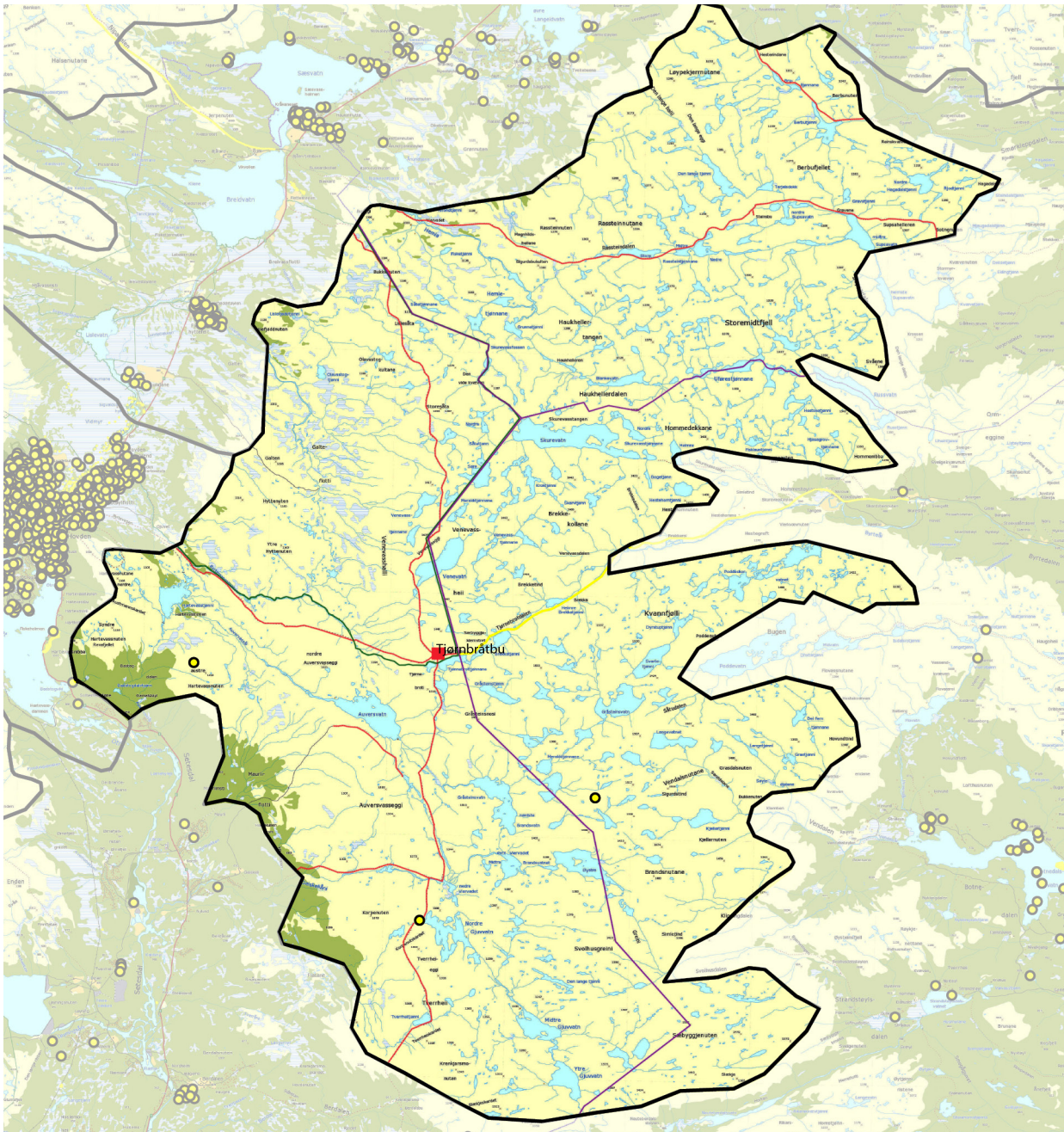
Turisthytten Tjørnbråtbu ligger i området. Det er også flere merka stier og skiløyper her. *Bykleheia, Tokke* er et populært sted for skiturer vinterstid. Det er funnet fangstlokaliteter i området, og Børtevegen, et gammelt veianlegg, ligger her. Innfallsportene til delområdet er som oftest fra delområde *Hovden* og langs *Bykleheia – Sigurdsbu, Bjåen og Lislefjødde*.

Området er brukt av villrein, og har kategori som «Nasjonalt villreinområde» i «Heiplanen».

Landskapskarakter og særpreg i området

Området består av et små- og storkupert landskap, med innslag av daldrag. Det finnes flere mindre vassdrag. Området er et populært friluftsliv- og rekreasjonsområde, spesielt til skiturer vinterstid. Her finnes merka stier og skiløyper i området.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Administrativ grense
- Kulturminne
- Kulturminne, vei
- Sommersti
- Turisthytte
- Vegetasjonsdekt område
- Verneområdegrenser

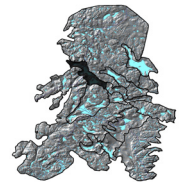
Målestokk: 1 : 150 000

Turisthytta Tjørbråtbu. Foto: Aust-Agder Turistforening.

Delområde B1 – Ståvatn og Kjelavatn

Beskrivelse av området

Delområdet går over Telemark fylke – Vinje kommune og Hordaland fylke – Odda kommune, og ligger innenfor begge de regionale planene. Delområdet omfatter et langt drag med to store vann, Ståvatn og Kjelavatn, i et storskala landskap. Begge vannene er magasiner til vannkraft, og det er vannveier, vanninntak og dammer i tilknytning til dette. Det går kraftlinjer gjennom området. Området er kupert, men har ikke store høydeforskjeller mellom kuperingene, noe som gjør at landskapet er åpent. Området avgrenses tydelig av bratte fjellsider og karakterområdene *Haukelifjell/Hardangervidda*, *Vågslid*, *Bykleheia/Suldalsheiane* og *Holmavatnet, Langevatn og Langesæ*.

Delområdet ligger i hovedsak over skoggrensen, men det finnes litt glissen løvtrevegetasjon, einer og lyng. Langs vassdragene er det snaumark med frisk vegetasjon, mens i grensen mot delområde *Bykleheia/Suldalsheiane* og delområde *Holmavatnet, Langevatn og Langesæ* er det middels frisk til skrinn vegetasjon.

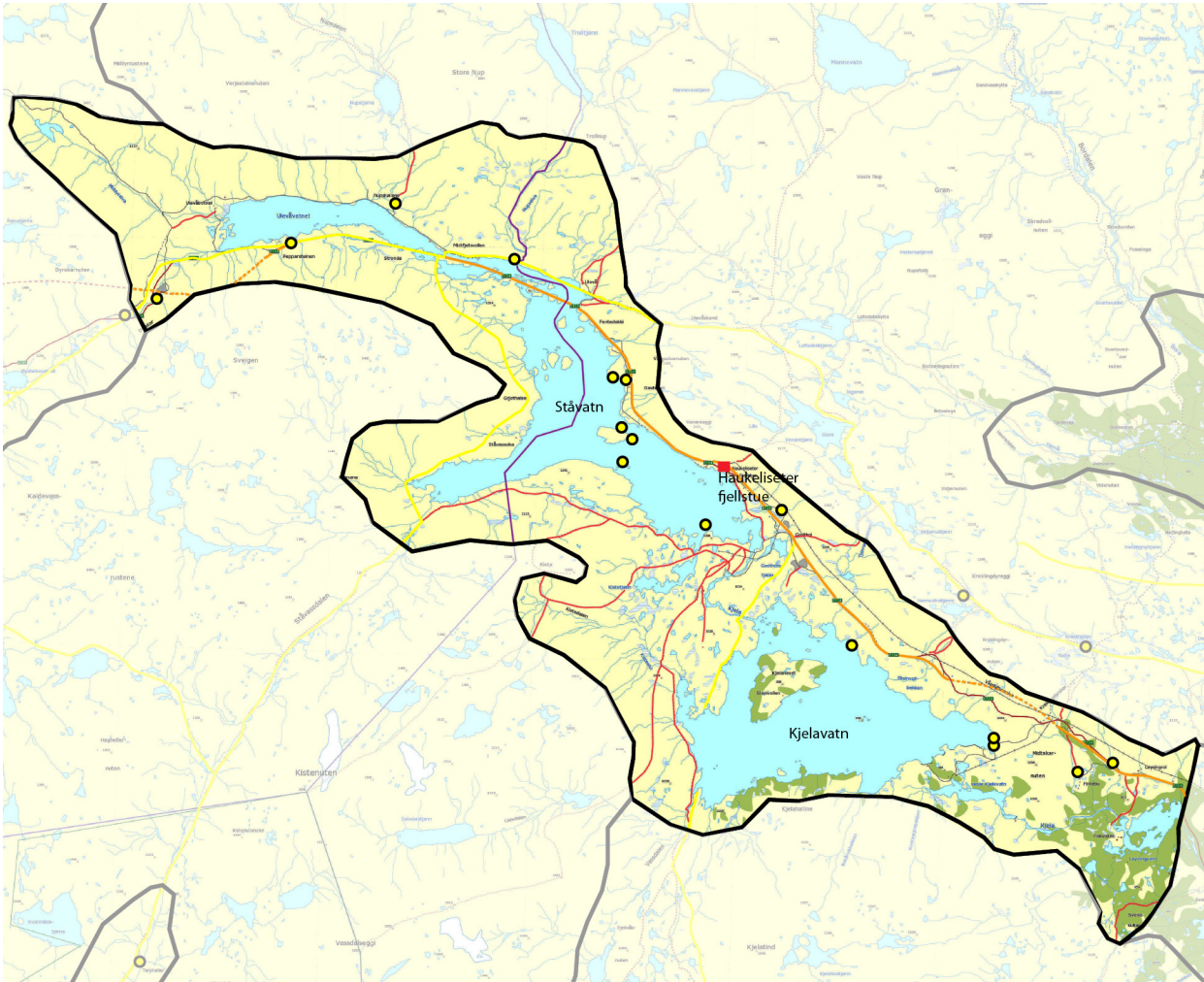
Det er ikke mye bebyggelse her, men det finnes noen private hytter. Beitearealet i området blir beitet av sau. Selv om E134 går gjennom delområdet, oppleves området som stille og rolig. DNTs Haukeliseter fjellstue – et godt kjent reisemål på nasjonalt nivå, ligger også i delområdet. Her finnes det bygninger fra midten av 1800-tallet. Gamleveien over Haukelifjell går gjennom området. Seteren Nupshallene som ligger i delområdet er en seter som fortsatt er i drift. Her går det blant annet an å kjøpe ost. Det finnes også flere kulturminner i området, blant annet fangst- og bosetnings funn helt tilbake til steinalderen. I tillegg finner vi Haukelifjell brøytestasjon som er en fredet bygning.

Området er mye brukt både i friluftslivsammenheng både sommer og vinter, og har flere oppmerka ski- og turløyper. Delområdet er en innfallsport til fjellområdene i delområde *Haukelifjell, Hardangervidda* og *Bykleheia, Suldalsheiane*, spesielt grunnet at Haukeliseter Fjellstue ligger i området. Påsken i år har gitt ny rekord i antall overnattinger på Haukeliseter Fjellstue, noe som viser at området er et attraktivt friluftsliv- og rekreasjonsområde (NRK.no 2012). Delområdet er brukt av villrein, og er i kategorien «Nasjonalt villreinområde» i begge de to regionale planene. Det er også trekkområder på tvers av delområdet.

Landskapskarakter og særpreg i området

Området består av to store vann i et ellers småkupert landskap med bratte fjellsider som sterke avgrensninger av området. Det er et populært område for friluftsliv og rekreasjon, noe Haukeliseter Fjellstues overnattingsrekord i påsken i år sier mye om (NRK.no 2012). Delområdet fungerer som en innfallsport til de store fjellområdene i delområdene *Haukelifjell, Hardangervidda* og *Bykleheia, Suldalsheiane*, grunnet at flere av de merka stiene og skiløypene som går innover fjellområdene starter i dette området. Selv om E134 går gjennom delområdet, oppleves området som stille og rolig.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Administrativ grense
- E134
- Kulturminne
- Kulturminne, vei
- Kraftlinje
- Private hytter
- Sommersti
- Turisthytte
- Vegetasjonsdekt område

Målestokk: 1 : 100 000

Avgrensning av delområdet og Nupshallane seter.

Gammelt stabbur på Haukeliseter fjellstue.

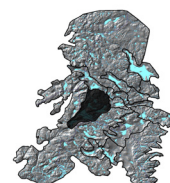

Tunnelen til E134 og gamlevein over fjellet som krysser tunnelen på oversiden.

Ståvatn. Haukeliseter fjellstue til høyre i bildet.

Delområde B2 – Holmavatnet, Langevatn og Langesæ

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Telemark fylke – Vinje kommune og Aust-Agder fylke – Bykle kommune, og ligger innenfor *Heiplanen*. Området er kupert, både storkupert og småkupert. Det ligger fire store vann i området, Sandvatnet, Holmavatnet, Langevatn og Langesæ. Det er også flere småvann i området. Holmavatnet og Langesæ er magasin-er til vannkraft, og det er vannveier, vanninntak og dammer i tilknytning til dette. Det går også kraftlinjer gjennom området. Tilgrensende delområder er *Ståvatn og Kjelavatn, Vågslid, Førsvatn og Bykleheia, Suldalsheiane*.

Området ligger over skoggrensen og består av snaumark med frisk vegetasjon i de laveste områdene til middels og skrinn vegetasjon i høyere områder og til bart fjell på de høyeste områdene.

Turisthytta Holmavatnhytta ligger her. Det er også stier og skiløyper i området. Det går en privat veg langs Sandevatnet. Her er kulturminner som tyder på bosetning tilbake til steinalderen og fangstlokaliteter fra jernalderen som viser til at området var brukt til jakt.

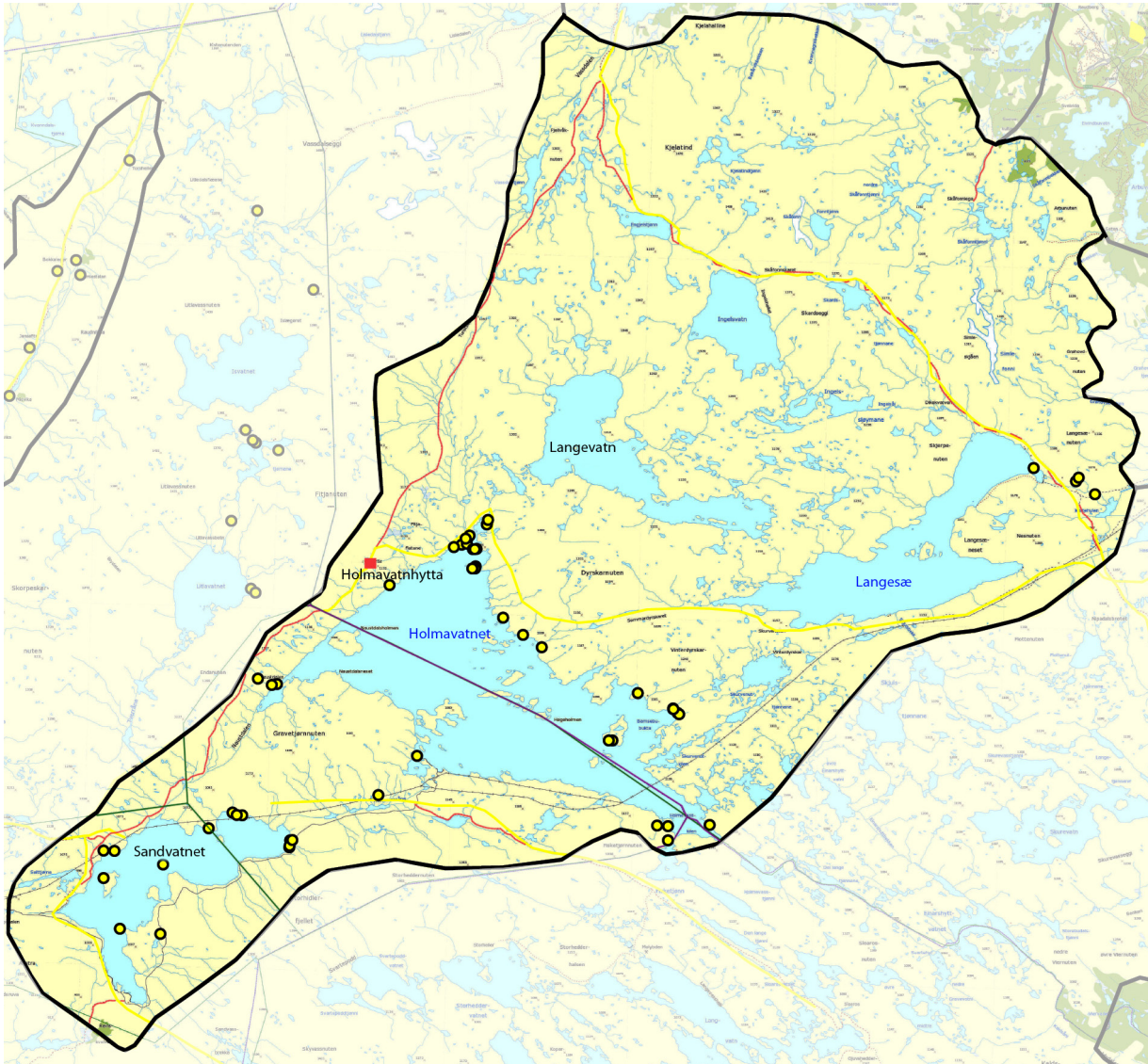
Området er brukt av villrein, og har kategori som «Nasjonalt villreinområde» og «Hensynssone villrein» i *Heiplanen*.

Landskapskarakter og særpreg i området

Landskapet preges av fire store vann i et kupert landskap som ligger over skoggrensen. Stier, skiløyper og turisthytte viser at området blir brukt i rekreasjonssammenheng. Det er kulturminner i området som tyder på bosetning tilbake til steinalderen og fangstlokaliteter fra jernalderen som viser til at området var brukt til jakt.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Administrativ grense
- Kulturminne
- Kulturminne, vei
- Kraftlinje
- Magsin til vannkraft (eks.)
- Sommersti
- Turisthytte
- Vegetasjonsdekt område
- Verneområdegrensler

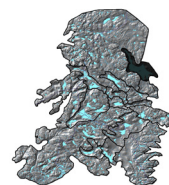
Målestokk: 1 : 110 000

Holmavatnhytta. Foto: Kjell Helle-Olsen.

Delområde C1 – Songavatn

Beskrivelse av området

Delområdet er i Telemark fylke – Vinje kommune, rett ved grensen til Hardangervidda nasjonalpark. Området ligger innenfor *Regional plan for Hardangervidda*. Delområde består av et stort vann, Songavatn, med fjellsider av variert bratthetsgrad som avgrensning. De varierte fjellsidene er storkuperte og vannets størrelse i sammenheng med de bratte sidene gjør at området blir et storskala landskap med tydelige romavgrensninger. Songavatn er magasin til vannkraft, og det er to store dammer i tilknytning til dette, Songadammen og Trolldalsdammen. Disse er tydelige i landskapet om våren, sommeren og høsten, mens når det er vinter og snø er disse mindre fremtredende i landskapet. Det er også tilknyttet vannveier og vanninntak til vannet. Området avgrenses av delområde *Haukelifjell, Hardangervidda og Songa, Tverrfjellet, Liefjellet*.

Området ligger for det meste over skoggrensen, men det er også glisne partier med små løvtrær, lyng og gress. Områdene ellers består av snaumark med frisk vegetasjon, og innslag av myrområder og bart fjell.

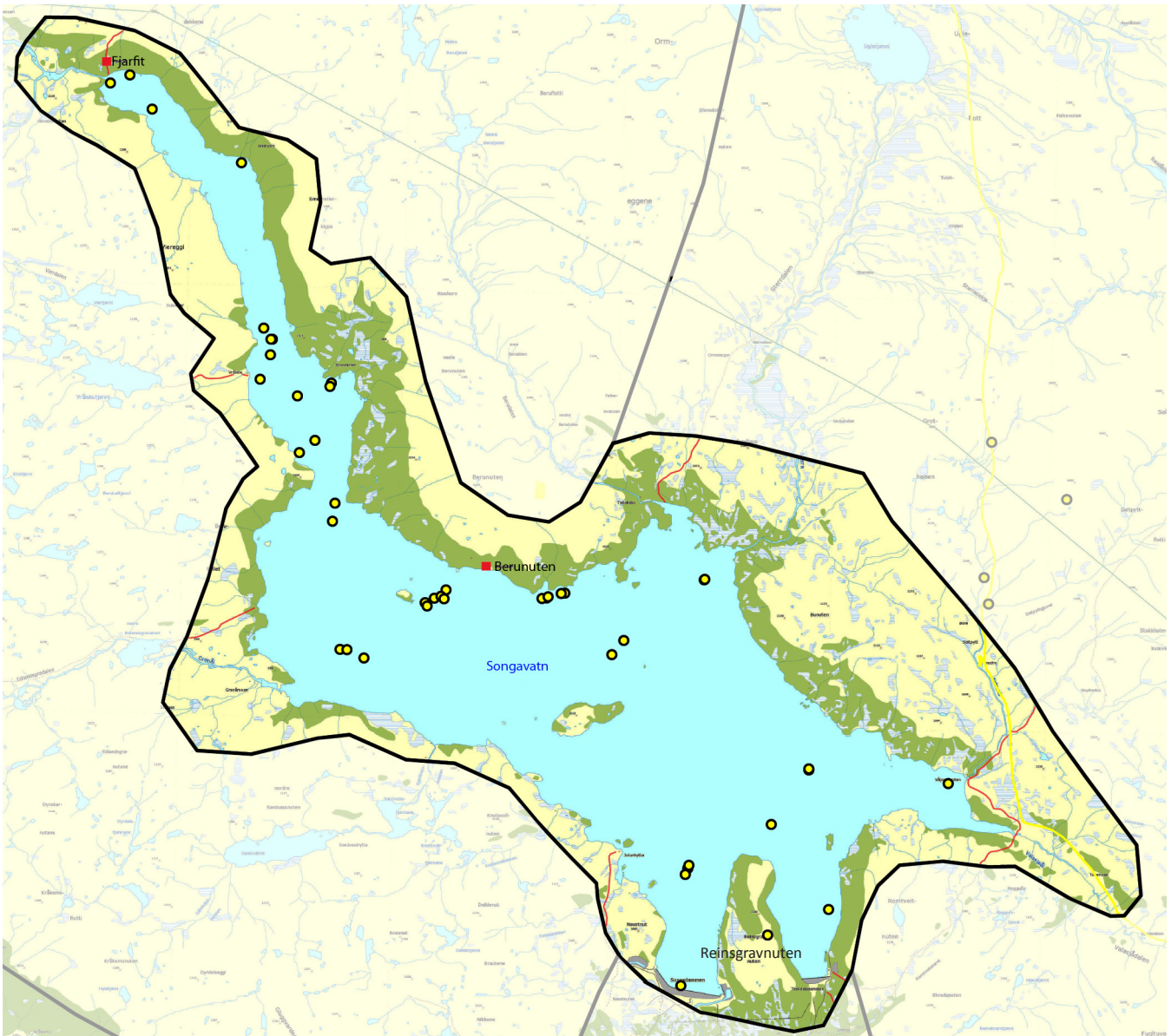
Det er to turisthytter i området, Berunuten og Fjarfit. Det er også noen stier som går inn i området fra områdene rundt. Det er ikke mye bebyggelse ellers i delområdet. En vinterstengt privat vei fra Rv362 går inn til Songadammen og Trolldammen. Songavatn-området er rikt på kulturminner. Her finnes det flere bosetningsområder tilbake til steinalderen og fangstlokaliteter og jernvinneanlegg tilbake til jernalderen.

Området er brukt av villrein, og har kategori som «Nasjonalt villreinområde» i *Regional plan for Hardangervidda*.

Landskapskarakter og særpreg i området

Området er i hovedsak et stort vann med avgrensede fjellsider, som gjør området til et storskala landskap med sterk romfølelse. Vannet er magasin til vannkraft og har to dammer i tilknytning til dette. Disse sette stort preg på landskapet om våren, sommeren og høsten, men er mindre fremtredende når snøen ligger. Området er også rikt på kulturminner helt tilbake til steinalderen.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Dam
- Kulturminne
- Kulturminne, vei
- Magsin til vannkraft
- Turisthytte
- Sommersti
- Vegetasjonsdekt område

Målestokk: 1 : 85 000

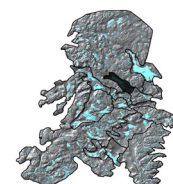

Utsikt fra Reinsgravnuten mot Songavatnet. Songadammen til venstre i bildet.

Trolldammen, sett fra Reinsgravnuten.

Delområde C2 – Bordalsvatn

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Telemark fylke – Vinje kommune og ligger innenfor Regional plan for Hardangervidda. Det ligger et stort vann i delområdet, Bordalsvatn. Det ligger også noen mindre vann her, blant annet Kliningtjønn. Området avgrenset av bratte fjellsider langs vassdraget og mer småkupert landskap i østlig og vestlig ende av vannet. Bordalsvatn er magasin til vannkraft, og det er vannveier og dammer i tilknytning til dette. Tilgrensende karakterområder er *Haukeliffjell*, *Hardangervidda*, *Vågslid* og *Haukeliheii*.

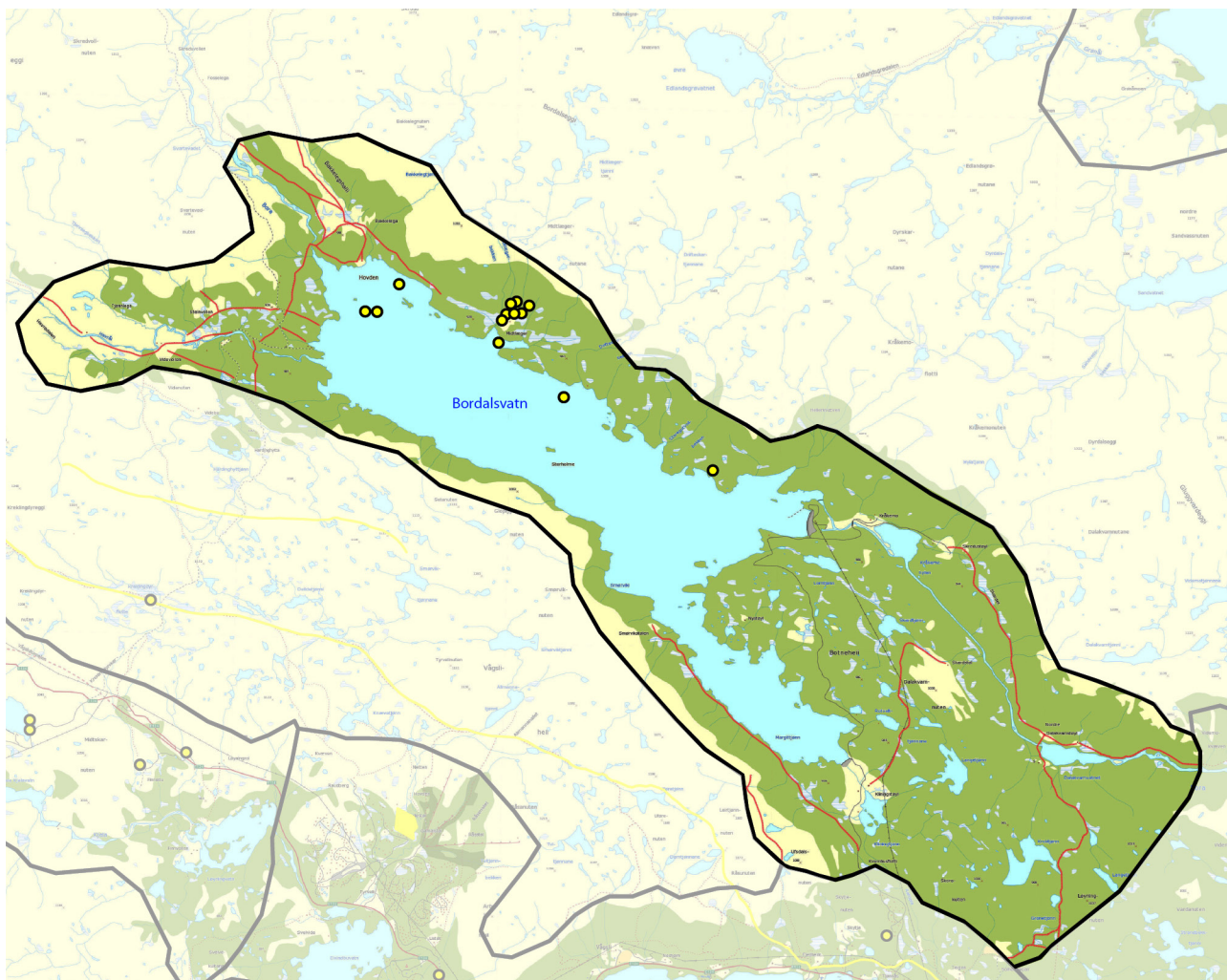
Området ligger over skogsgrensen, med blandingsskog og noen myrområder. I de høyeste områdene, hvor området møter delområde *Haukeliffjell*, *Hardangervidda*, er det snaumark med frisk til middels frisk vegetasjon.

Her er noen hytteområder, men hyttene ligger forholdsvis spredt. Det går en privat vei langs vannet i øst, og en traktorvei fra delområde *Vågslid* gjennom delområde *Haukeliffjell*, *Hardangervidda* inn i de vestlige delene av området. Det er funnet bosetningssteder i området tilbake til steinalderen, bronsealderen og jernalder, og det er også funnet kullfremstillingsanlegg og jernvinneanlegg tilbake til vikingtid og middelalder. Dette viser at området har vært attraktivt for bruk langt tilbake i tid.

Landskapskarakter og særpreg i området

Området består av et stort vann med bratte avgrensende fjellsider langs vassdraget og småkupert landskap i vest og øst. Det er hytteområder med spredt bebyggelse her. Området har vært attraktivt for bruk langt tilbake i tid, noe kulturminner kan vise til.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Dam
- Kulturminne
- Kraftlinje
- Magsin til vannkraft (eks.)
- Private hytter
- Sommersti
- Vegetasjonsdekt område

Målestokk: 1 : 75 000

N

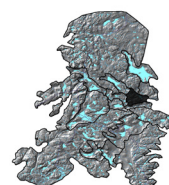

Bordalsvatn, ved Margittjønn. Dammen til venstre i bildet.

Kliningtjønn.

Delområde C3 – Haukeliheii

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Telemark fylke – Vinje kommune og ligger innenfor *Regional plan for Hardangervidda*. Området er hovedsakelig småkupert. I området er det noen nuter, et daldrag og et vann, Venemobassenget, som er magasin til vannkraft. Det er vannveier, vanninntak og dammer i tilknytning til vannet. Fra Bordalsvatn i delområdet *Bordalsvatn* og gjennom delområdet, renner det en elv.

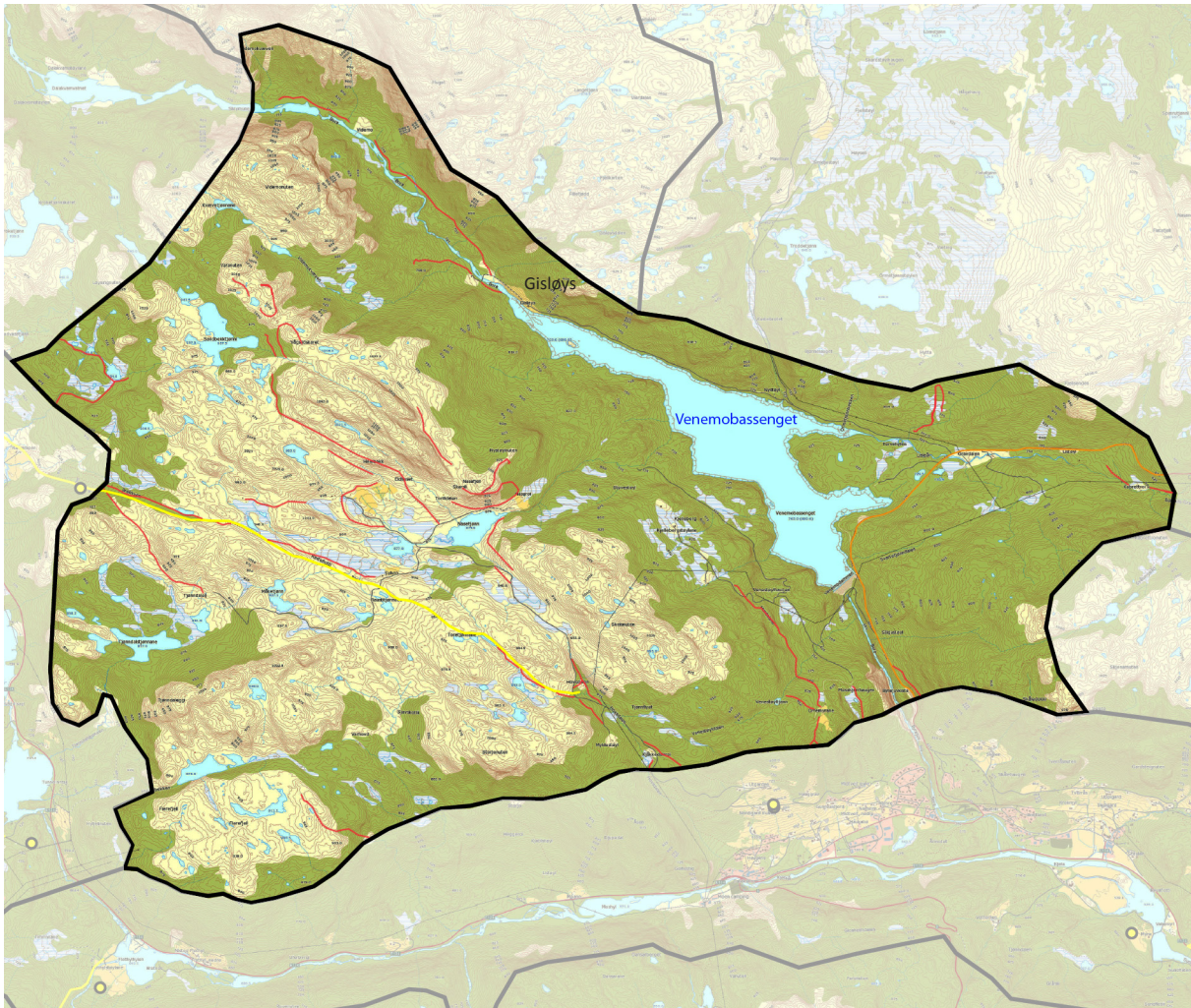
Det er hovedsakelig løvskog i området, men også flekkvise innslag av barskog og myrområder. I den vestlige delen av Venemodammen, ved Gisløys, er det et område med innmarksbeite. På de høyeste nutene er det snau- mark med frisk vegetasjon.

Det er ikke mye bebyggelse i området, men det finnes noen private hytter som det går private veier inn til fra delområdet *Haukeli*. Ved innmarksbeiteområdet ved Gisløys ligger det støler. Dette er delområdet med minst registrerte funn av kulturminner i denne analysen.

Landskapskarakter og særpreg i området

Området er småkupert med nuter, daldrag og vann. Det er ikke mye bebyggelse i området, men noen private hytter, veier og støler. Vegetasjonene er variert.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Dam
- Kulturminne, vei
- Kraftlinje
- Magsin til vannkraft (eks.)
- Sommersti
- Vegetasjonsdekt område
- Vei

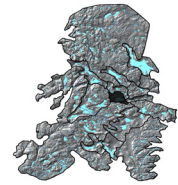
Målestokk: 1 : 60 000

Venemobassenget. Venemodammen til venstre i bildet.

Delområde C4 – Førsvatn

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Telemark fylke - Vinje kommune og ligger innenfor «Heiplanen». Landskapet i området er småkupert med svake romavgrensninger. Det ligger et stort vann, Førsvatn, i området. Det er også flere småvann og bekker. Førsvatn er magasin til vannkraft, med tilknyttede vannkraftverk, vannveier og dammer. Det går også kraftlinjer gjennom området. Området avgrenses av delområdene *Vågslid, Haukeli, Bykleheia/Suldalsheiane og Holmavatnet, Langevatn og Langesæ.*

Området ligger under skoggrensen og består av tett blandingskog.

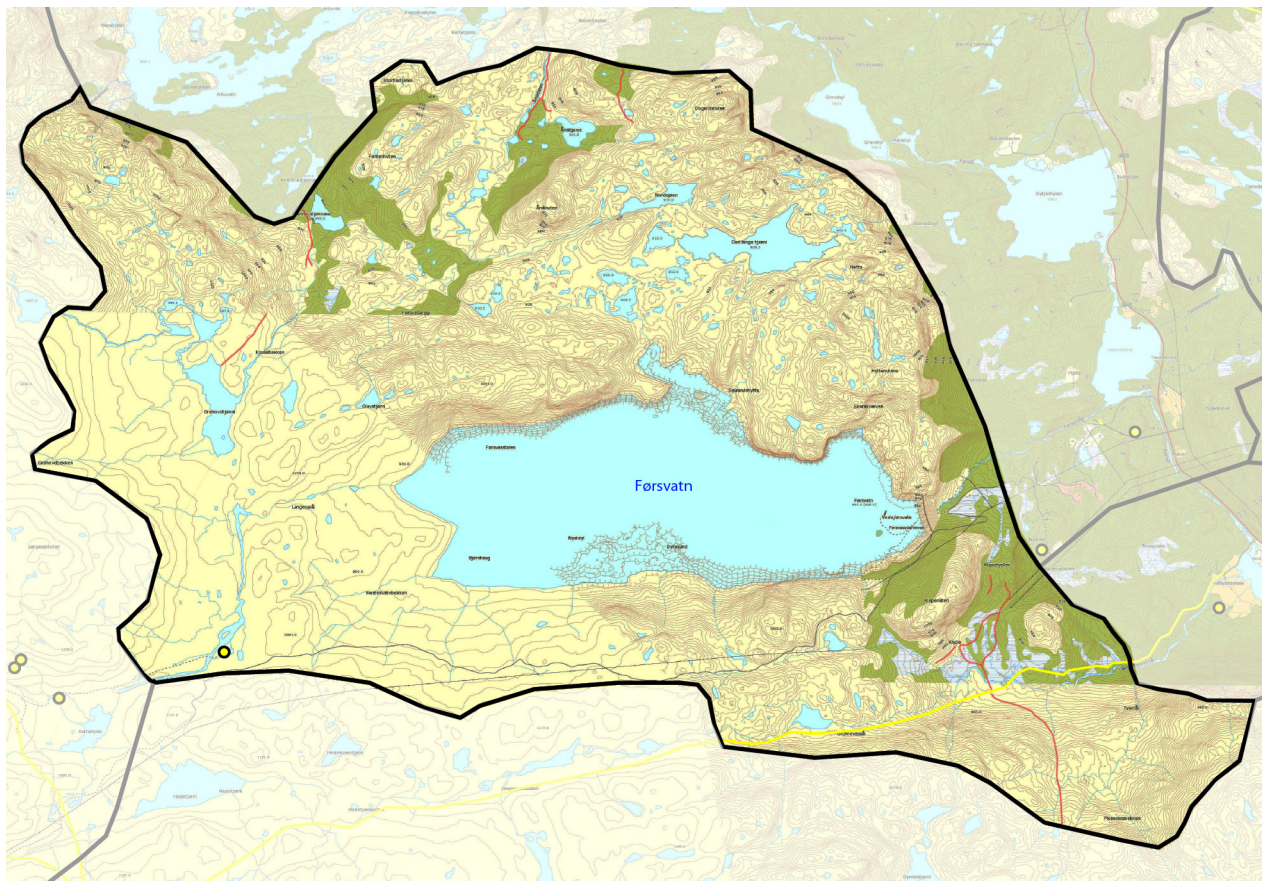
Det ligger noen private hytter i området. Det er ikke mange merka stier, men det går en fra dammen til Førsvatn opp mot Sæsvatn og Lågefjell i delområde *Bykleheia - Sigurdbu, Bjåen og Lislefjødde*. Det går privat vei fra E134 og innover i delområdet. I området er det funnet kullfremstillingsanlegg fra jernalderen. Nystøyl seter ligger også i området.

Området er blitt kategorisert som «Hensynssone villrein» i Regional plan for Hardangervidda.

Landskapskarakter og særpreg i området

Området er småkupert med et stort vann som brukes til vannkraft. Det går også kraftlinjer gjennom området. Fra E134 og oppover mot vassdraget går en privat veg og det ligger private hytter langs denne. Området består av tett blandingskog.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Kulturminne, vei
- Kraftlinje
- Forsvatn Magsin til vannkraft (eks.)
- Sommersti
- Vegetasjonsdekt område

Målestokk: 1 : 50 000

Førsvatn.

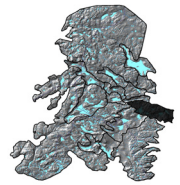

Førsvatndammen.

Kraftlinjer som krysser området.

Delområde C5 – Langeidvatn og Gurivassfjellet

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Telemark fylke - Vinje kommune og ligger innenfor *Heiplanen*. Området er småkupert og vekslende i et landskap av mellom til stor skala. Vannet Langeidvatn ligger her. Det ligger også flere småvann i området. Langeidvatn er magasin til vannkraft, med tilknyttede vannkraftverk, vannveier og dammer, og Gurivatn har dam og vannvei i tilknytning til vannet. Området avgrenses av delområdene *Bykleheia, Tokke, Bykleheia - Sigurdbu, Bjåen og Lislefjødd, Bykleheia, Suldalsheiane, og Haukeli*.

Området ligger både under og over skoggrensen. Delene av området som ligger under skoggrensen består av tett og flekkvis blandingsskog med mest løvskog. Områdene over skoggrensen består av snaumark med frisk vegetasjon i de laveste områdene til middels og skrin vegetasjon i høyere områdene mot Gurivassfjellet.

Rv9 går gjennom området, langs Langeidvatn. Det går noen turstier her, og det er også et område med gamle setre.

Området er brukt av villrein, og innenfor området er hensynssonene «Nasjonalt villreinområde», «Hensynssone villrein» og trekkområder i *Heiplanen*.

Landskapskarakter og særpreg i området

Området er småkupert og vannet Langeidvatn ligger under skoggrensen i området. Rv9 går gjennom området langs vannet. Vegetasjonen i området er variert. Det er gamle setre i området og også noen turstier.

Tegnforklaring

Kulturminne

Kraftlinje

Magsin til vannkraft (eks.)

Private hytter

Sommersti

Vegetasjonsdekt område

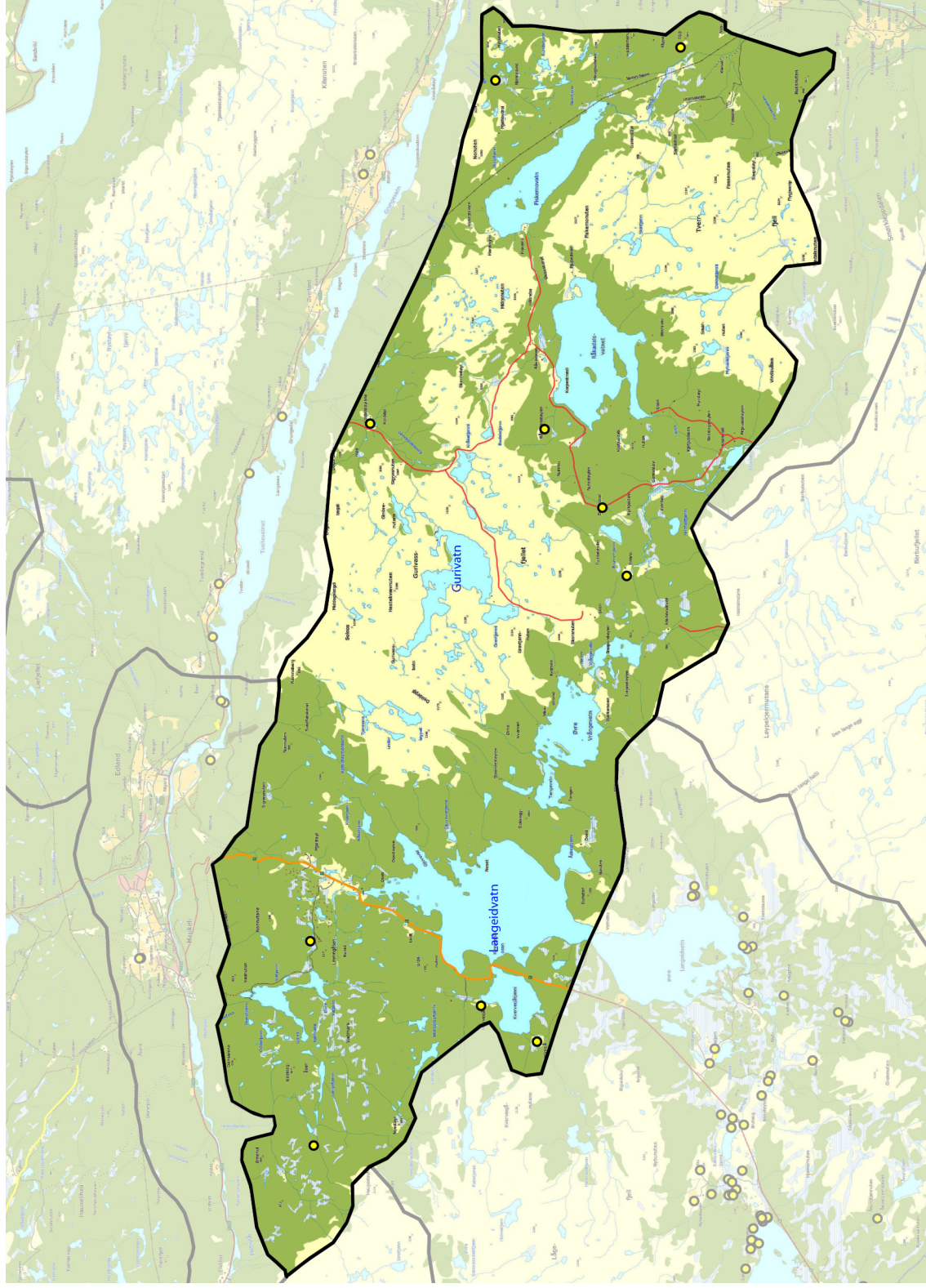

Vei

N

Målestokk: 1 : 90 000

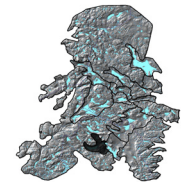

Langeidvatn sett fra Rv 9.

Delområde C6 – Store Førsvatn

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Aust-Agder fylke – Bykle kommune, og ligger innenfor *Heiplanen*. Det er et storkupert område, og det ligger tre vann her, Store Førsvatn, Breivevatnet og Væringsvatnet, hvorav de to første er magasiner til vannkraft med tilknyttede dammer, vannveier, vanninntak og pumpe. Deler av området ligger innenfor et landskapsvernområde. Området har *Bykleheia/Suldalsheiane* og *Hovden* som tilgrensende delområder.

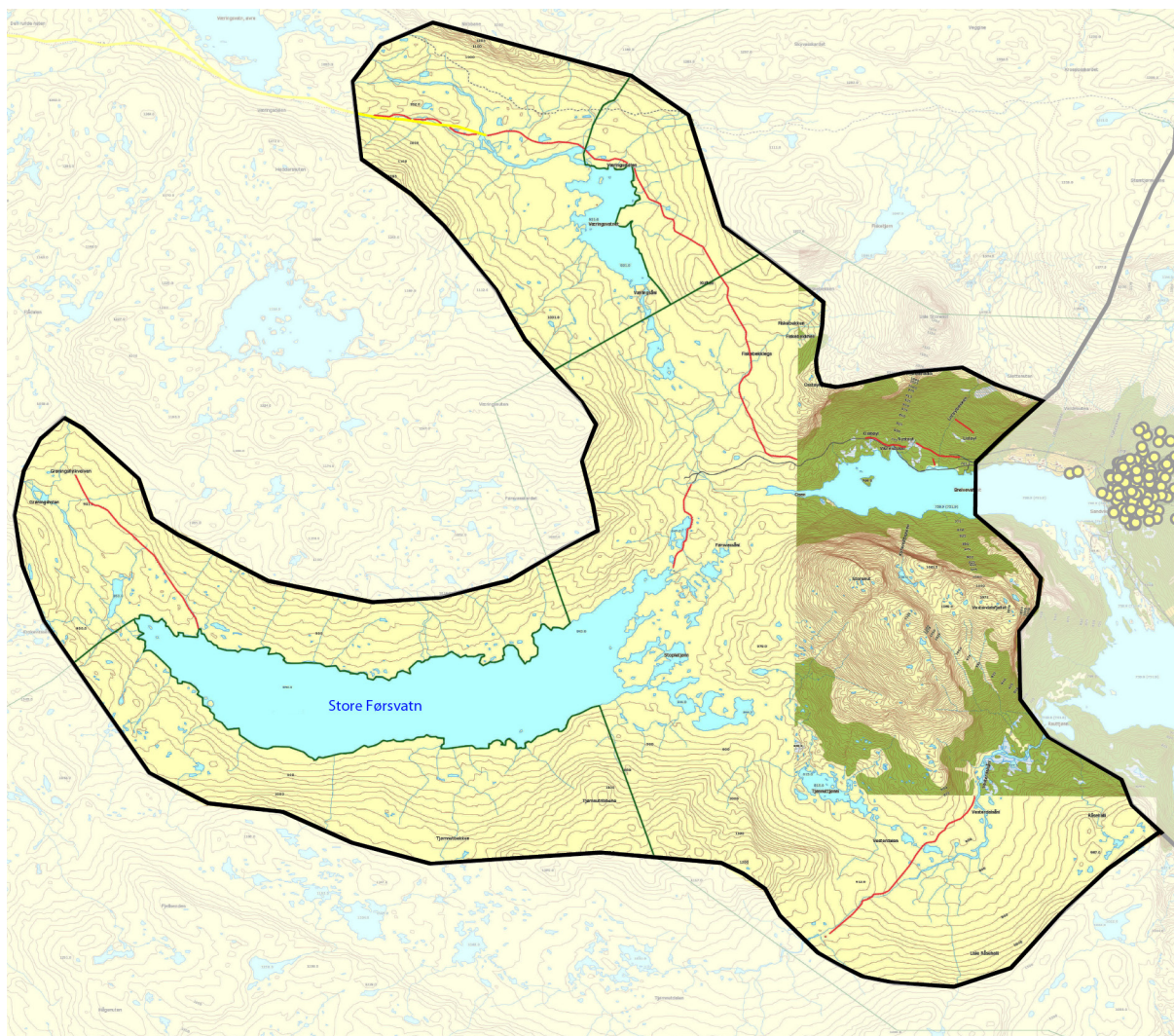
Området ligger under skoggrensen og består av tett blandingskog. I Breive, som ligger langs Breivevatnet er det spredt bebyggelse i form av gårdsanlegg med områder av dyrka mark. Ellers i delområdet er det lite bebyggelse. Det går en viterstengt vei fra Breive og inn mot Store Førsvatn. Fra denne veien går det en sti helt inn til enden av Førsvatn. Det går ellers en sti fra veien og innover mot Væringsvatnet og videre inn i delområde *Bykleheia/Suldalsheiane*. Bortsett fra dette er det lite tilrettelegging for bruk av området.

Deler av området er brukt av villrein, og har kategori som «Nasjonalt villreinområde» i «Heiplanen». Resten av området har fått kategoriene «Hensynssone villrein» og «Bygdeutvikling».

Landskapskarakter og særpreg i området

Området er storkupert med tre vann, hvor to av disse er magasiner til vannkraft. Det er ikke mye bebyggelse i området, kun et fåtall gårdsanlegg med områder av dyrka mark i tilknytning til disse. Området har et tett skogsbilde med løvtrær.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Kulturminne, vei
- Store Førsvatn Magsin til vannkraft (eks.)
- Sommersti
- Vegetasjonsdekt område
- Verneområdegrensar

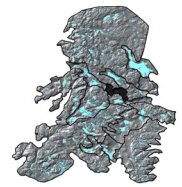
Målestokk: 1 : 65 000

Breivevatnet. Landbruksområder til høyre i bildet. Kraftlinjer krysser vannet.

Delområde D1 – Vågslid

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Telemark fylke – Vinje kommune, og ligger innenfor begge de regionale planene. Det er et mellom til storskala område. Formene i landskapet i dette delområdet er varierende. Lengst mot vest er det bratte fjellsider som avgrensner området, mens lenger øst blir avgrensningene kuperte og mer vekslende. Innenfor delområdet er det små- og mellomkuperinger og vann som er de dominerende formene i landskapet. At det er store områder med vann og at det er et relativt småkupert område, gjør området åpent og oversiktlig. Lengst sørøst i delområdet ligger vannet Hyljihyl, som har en dam og vannveier tilknyttet andre vann i delområdene øst og vest for dette delområdet. Det går kraftlinjer gjennom området.

Området ligger hovedsaklig under skoggrensen, og består for det meste av blandingsskog. Det er også noen områder med snaumark med frisk til skrinn vegetasjon, og områder med åpen myr.

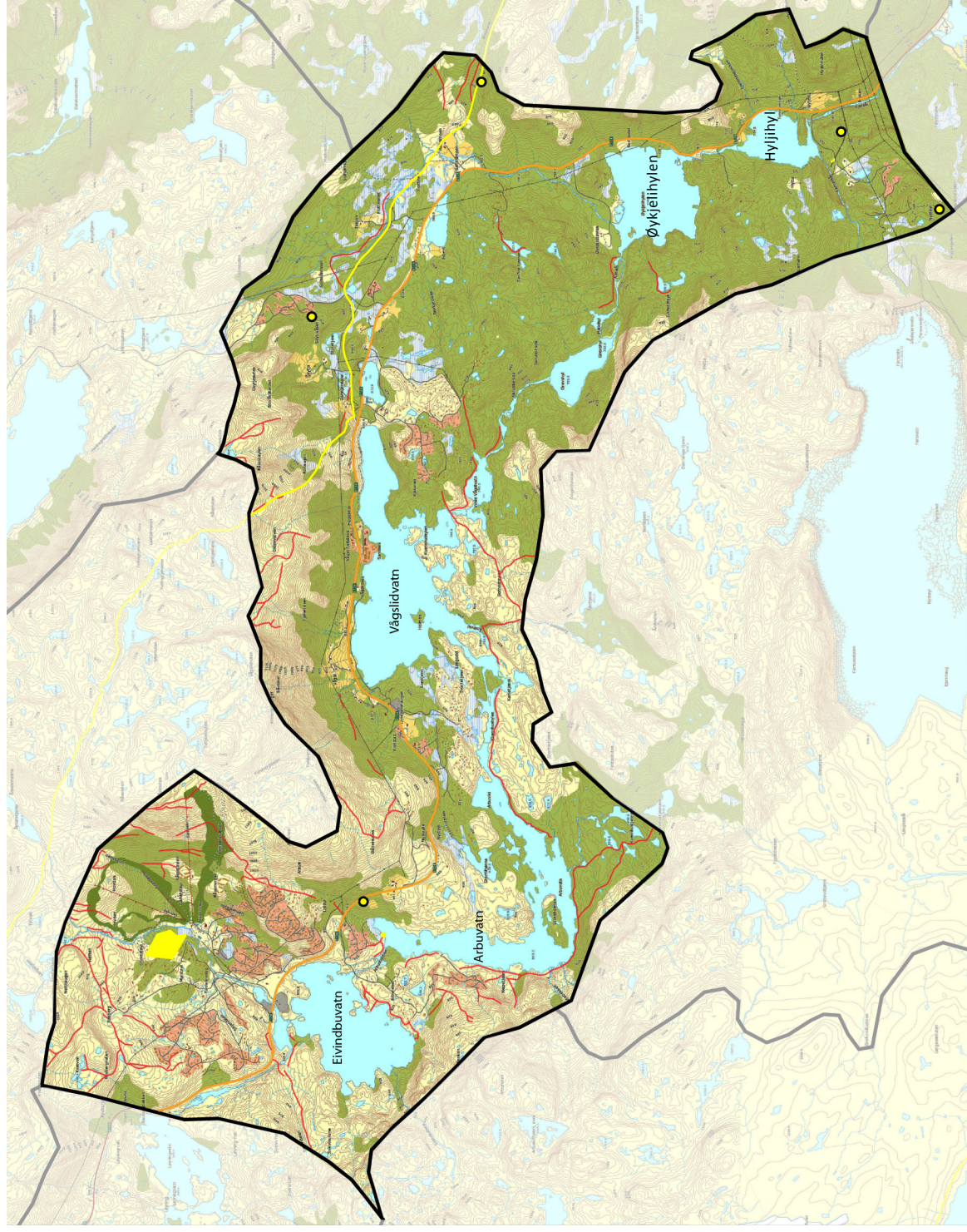
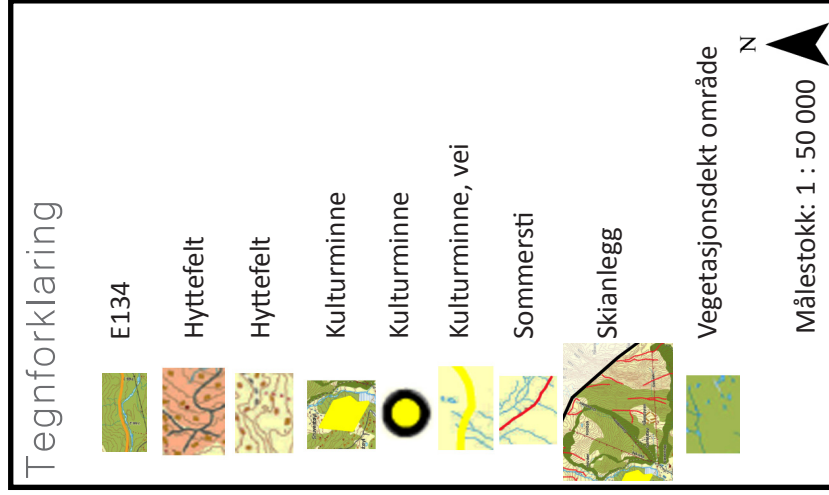
E134 går gjennom området. Det er store hyttefelt og spredtbygde hytter flere steder i delområdet. Tetttest konsentrert bebyggelse er i tilknytning til Haukelifjell skisenter, som ligger nordøst i delområdet. I tilknytning til hyttefeltene er det sideveier som går fra E134. Det er også steder med muligheter for overnatting og servering av mat her. Det er noen områder med dyrka mark i delområdet. Flere av disse er ifølge lokale informanter ikke i tradisjonell drift i dag.

Delområdet er et populært område for friluftsliv og rekreasjon både lokalt, regionalt og nasjonalt. Flere stier og skiløyper starter i dette området og går innover fjellområdene i tilgrensende delområder. Det er funnet bosetningsområder tilbake til yngre steinalder, noe som tyder på tidlig bosetning. Vågslid er kjent som ferdselsåre fra øst til vest, og den gamle hovedveien som gikk over fjellet er synlig i landskapet.

Villreinens leveområder går ikke inn i delområdet, men deler av delområdet har kategori «Hensynssone villrein» i «Heiplanen». Ellers ligger «Hensynssone bygdeutvikling» i «Heiplanen» og hensynssone «Reiseliv» i Regional plan for Hardangervidda innenfor dette delområdet.

Landskapskarakter og særpreg i området

Landskapet i området har varierende former, men små til mellomkuperinger og vann er de dominerende formene. Store hyttefelt og skianlegg dominerer landskapsbildet. Området er kjent som ferdselsåre fra øst til vest, og man kan se den gamle hovedveien i landskapet.

Skisenteret og hyttefelt sett fra E134.

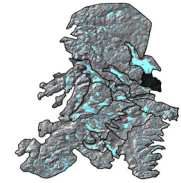

Panoramabilde over Vågslidvatn.

Hyttefelt i små- til mellomkupert landskap.

Delområde D2 – Songa, Tverrfjellet, Liefjellet

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Telemark fylke – Vinje kommune, og ligger i *Regional plan for Hardangervidda*. Området består hovedsakelig av et småkupert myrlandskap med flere småvann. Dette skaper sterke romfølelser noen steder, mens mindre sterke romfølelser andre steder. Gjennom området renner elven Songa. Tverrfjellet og Urduglupen ligger øst i området med sine bratte fjellsider og danner en v-dal form der. De tilgrensende delområdene til *Songa/Tverrfjellet/Liefjellet* er *Haukelifjell/Hardangervidda*, *Songavatnet* og *Haukeliheii*.

Området består av et tett skogsbilde med blandingsskog lengst sør, mot en mer flekkvis og glissen løvskog nordover mot *Songavatn*. På de øverste toppene er det snaumark med frisk vegetasjon. Rv 362 går gjennom området. Langs veien ligger det spredte områder med hyttefelt. Fra riksveien går det private veier inn til andre hytteområder. Det ligger også setre i området.

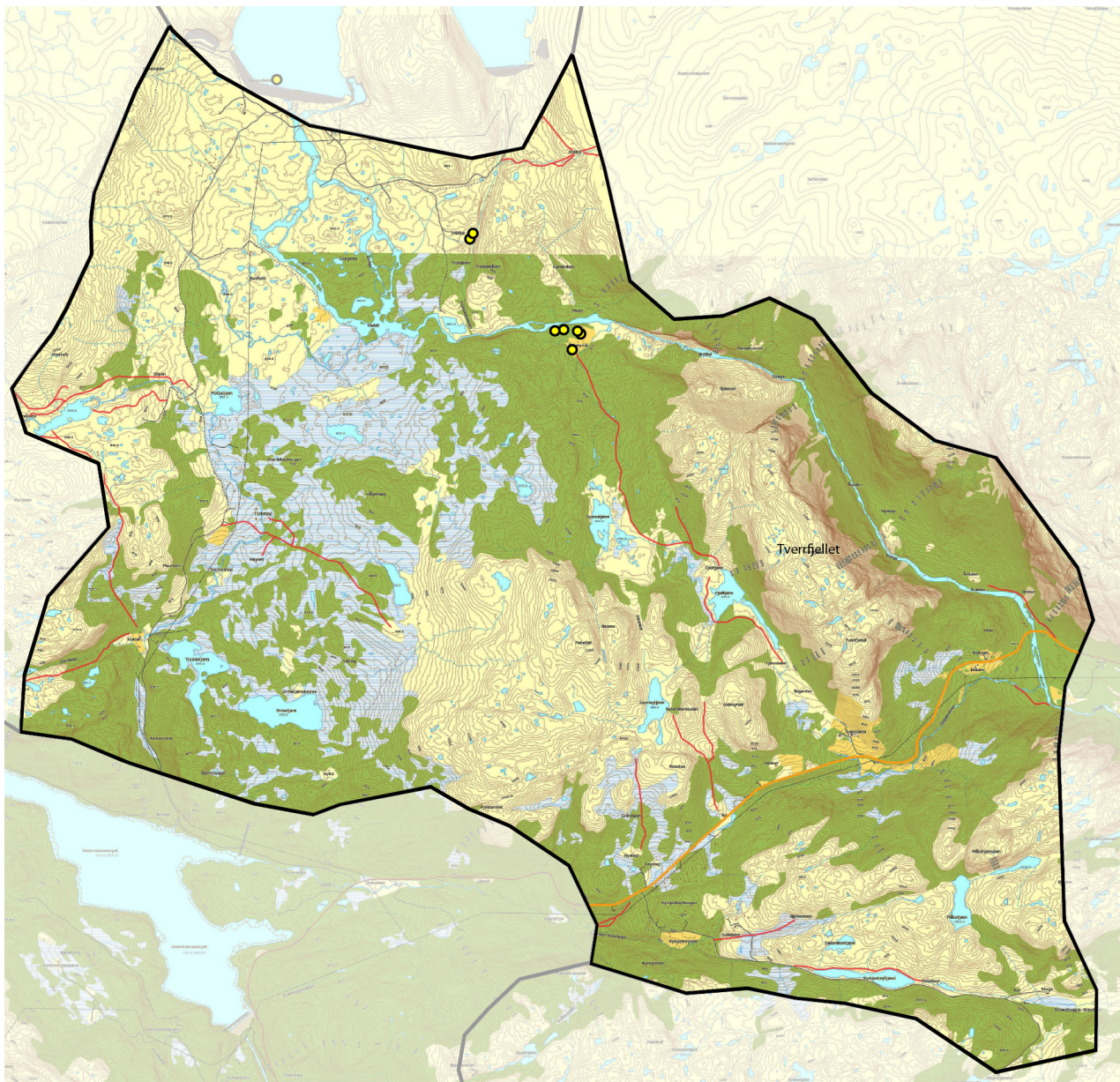
I likhet med delområde *Songavatnet* er det er flere kulturminner som tyder på aktivitet her i jernalder tiden. Området har kategoriene «Fjell og annen utmark» og «Stølsdaler og annen utmark» i *Regional plan for Hardangervidda*.

Landskapskarakter og særpreg i området

Delområdet er et småkupert myrlandskap med varierende vegetasjonstetthet, som skaper sterke romfølelser noen steder, mens mindre sterke romfølelser andre steder. Her ligger det hyttefelt og mer spredte hytteområder. Det er funnet flere kulturminner som tyder på aktivitet her i jernaldertiden.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Kulturminne
- Kraftlinje
- Myrområder
- Sommersti
- Vegetasjonsdekt område
- Vei

Målestokk: 1 : 50 000

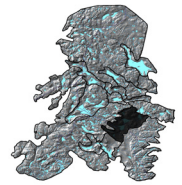

Utsikt over hytteområdet sør for Songavatn. Songadammen til venstre i bildet.

Gammel seter i delområdet.

Delområde D3 – Bykleheia – Sigurdsbu, Bjåen og Lislefjødd

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Telemark fylke – Vinje kommune og Aust-Agder fylke – Bykle kommune. Det ligger innenfor *Heiplanen*. Området er småkupert, men er mer åpent og større enn det tilgrensende delområdet *Langeidvatn* og *Gurivassfjellet*. Ved grensen til delområde *Hovden* er det veldig kupert. Det er tre store vann i området, Øvre Langeidvatn, Sæsvatn og Breidevatn. Alle de tre vannene er magasiner til vannkraft, og i tilknytning til Breidevatn er det en dam. Det går kraftlinjer gjennom området. Deler av området er landskapsvernområde. Landskapet er mellom til storskala. Delområdet avgrenses av de to nevnte delområdene i tillegg til *Bykleheia*, *Suldalsheiane* og *Bykleheia, Tokke*.

Området ligger over skoggrensen og består av tett og flekkvis skog. Det er for det meste løvskog, men det er flekkvise innslag av bartrær, spesielt i lavere områder. Det er også flere myrområder i delområdet.

Rv9 går gjennom området, og det er bebyggelse i form av gårder med dyrka mark, private boliger og en del hytter langs veien. Her er det også kafé/kiosk.

Det er noen turisthytter i området, en av disse er Bjåen turisthytte som ligger ved Breidevatn. Det går flere stier fra delområdet og inn i de tilgrensende delområdene *Bykleheia*, *Suldalsheiane* og *Bykleheia, Tokke*. Det er funnet jernvinneanlegg, kullfremstillingsanlegg, bosetningsområder og fangstgraver fra jernalderen og vikingtid i området. Det ligger også flere gamle setre her.

Deler av området er brukt av villrein, og har kategori som «Nasjonalt villreinområde» i *Heiplanen*. Områdene rundt riksveien og ved de mest tettbebygde hyttefeltene har kategorien «Hensynssone villrein». Det går også trekkveier for villrein på tvers av riksveien.

Landskapskarakter og særpreg i området

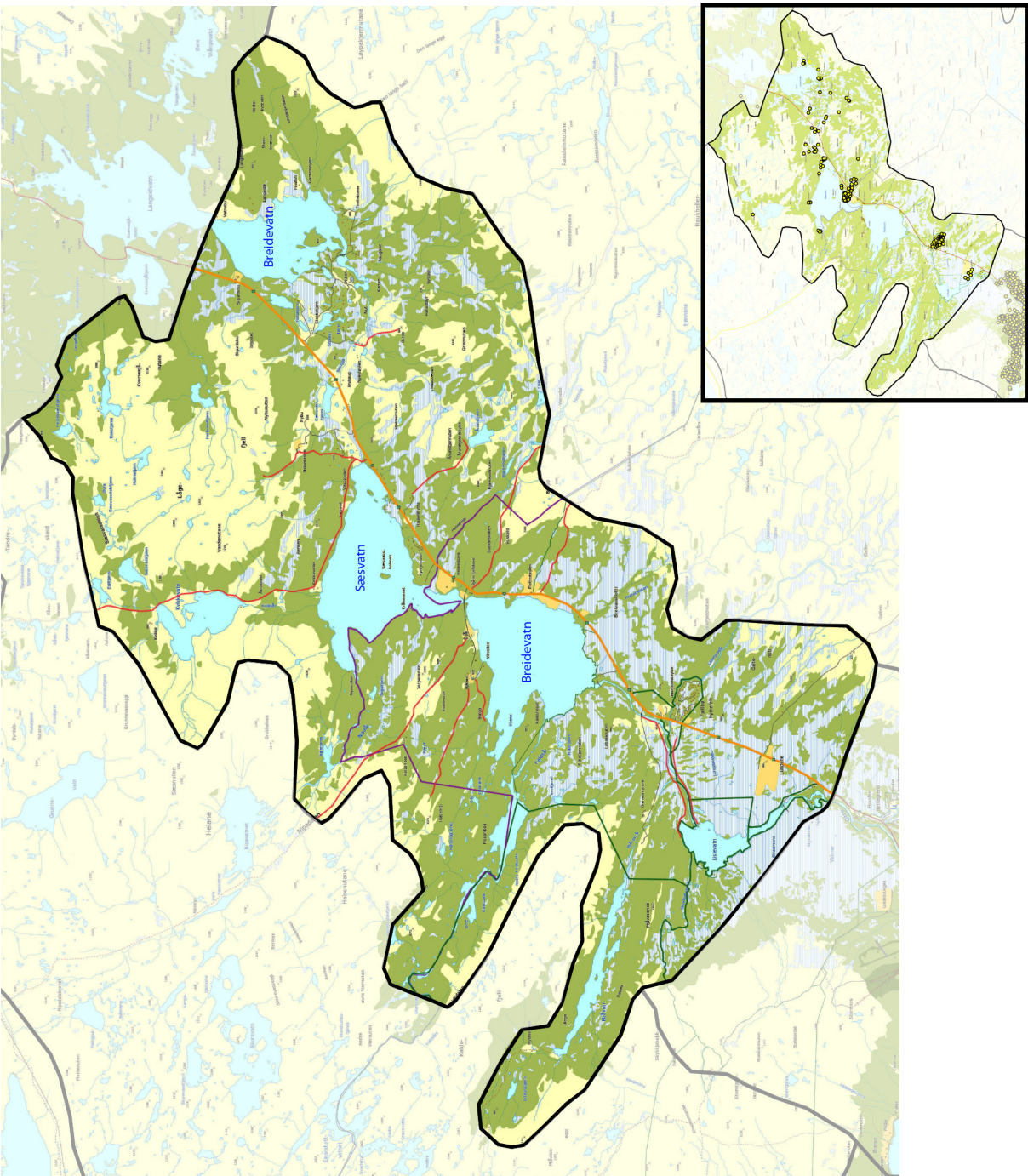
Området er både småkupert og har områder som er store og åpne. De tre største vannene i området preger landskapsbildet, og kan sees fra riksveien. Området har spredt bebyggelse, men også områder med tettere hyttefelt. Det er svært mange registrerte kulturminner i området.

Tegnforklaring

	Kulturminne
	Kraftlinje
	Magsin til vannkraft (eks.)
	Myrområder
	Private hytter
	Rv9
	Sommersti
	Vegetasjonsdekt område

N

Målestokk: 1 : 110 000

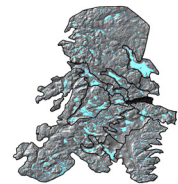

Åpent, småkupert landskap ved hytteområdet ved Stokketjønn.

Bjåen turisthytte.

Delområde E1 – Haukeli

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Telemark fylke – Vinje kommune og ligger innenfor begge de regionale planene. Området avgrenses av bratte fjellområder i nord og sør. Det går fra å være et v-dalformet område i nordvest til å bli u-dalformet lenger mot sørøst. Det renner en elv gjennom delområdet som noen steder vier seg ut og blir til roligere små vann. Det går også kraftlinjer gjennom delområdet.

Området ligger under skoggrensen og består hovedsakelig av blandingskog, men flere steder er det barskog som dominerer.

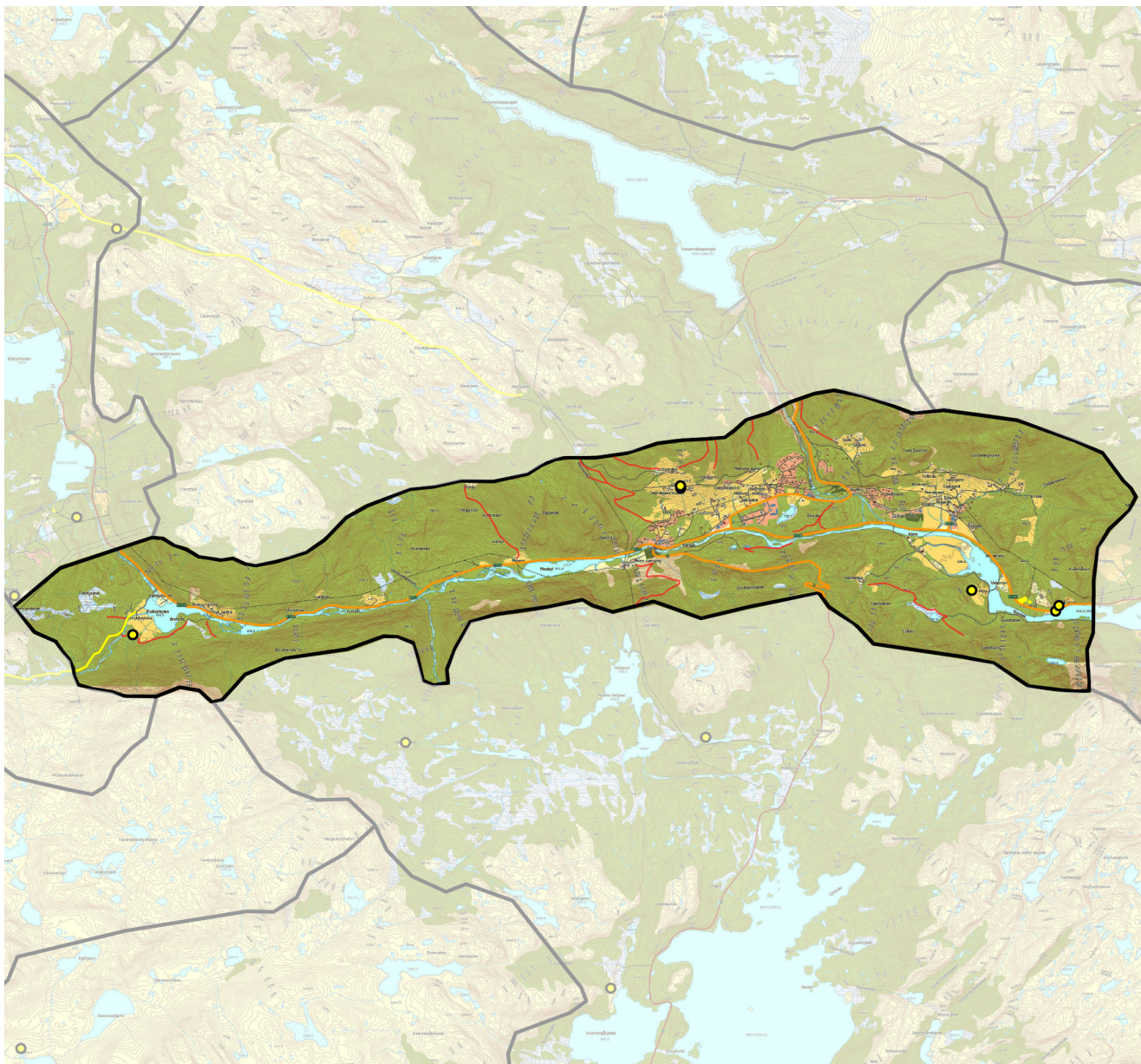
E134 går gjennom delområdet. Delområdet består av gård- og jordbruksområder, spesielt lengst øst i delområdet hvor vi finner Haukeli og Edland. Her er også spredtbygde bolighus og boligfelt. Det ligger blant annet lokalbutikker her og den siste bensinstasjonen før fjellet vestover. Det er også campingsteder i delområdet og noen private hytter. Campingplassene i delområdet blir brukt til rekreasjon. Det er noen stier i området.

En liten del av området går inn i «Nasjonalt villreinområde» og «Hensynssone villrein» i «Heiplanen». Ellers ligger «Fjell og fjordbygder» i *Regional plan for Hardangervidda* og «Hensynssone bygdeutvikling» fra *Heiplanen* innenfor dette området.

Landskapskarakter og særpreg i området

Området er preget av jordbrukslandskap og bebyggelse i sørøst. Lenger mot vest er det mer spredtbygd. Landskapet går fra å være v-dalformet i vest til å bli u-dalformet i øst.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Bebyggelse
- E134 og riksveier
- Industri og service
- Kulturminne
- Kraftlinje
- Landbruk
- Sommersti
- Vegetasjonsdekt område

Målestokk: 1 : 50 000

Haukeli.

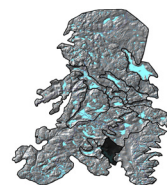
V-dal vest i delområdet.

Brattere fjellsider i den vestlige delen av området.

Delområde F1 – Hovden

Beskrivelse av området

Delområdet ligger i Aust-Agder fylke – Bykle kommune, og ligger innenfor *Heiplanen*. I sør-øst, hvor området møter delområde *Bykleheia - Sigurdbu, Bjåen og Lislefjødde*, er landskapet småkupert og forholdsvis åpent. Lengder innover i delområdet, mot og i Hovden sentrum, går området over til å bli u-dalformet. Skalaen i landskapet er fra mellom til stor, men romdannelsene er svake grunnet mye åpenhet i området. Det ligger et vann, Hartevanet, sør i området. Elven Otra renner gjennom området. De tilgrensende delområdene er *Bykleheia - Sigurdbu, Bjåen og Lislefjødde, Bykleheia, Tokke, Bykleheia, Suldalsheiane* og *Store Førsvatn*.

Området ligger under skoggrensen og består av flekkvis blandigsskog med åpne områder mellom skogsflekkene. Det er også store partier med myr, både åpen myr og myr med skog.

Dette delområdet er det området som er det som er tettest bebygd av delområdene i denne analysen. Her finner vi Hovden tettsted, flere hyttefelt, hotell og reiselivsområder som Hovden skisenter. Rv9 går gjennom Hovden. Det går også kraftlinjer gjennom området. Alt dette er store inngrep som preger landskapsbildet.

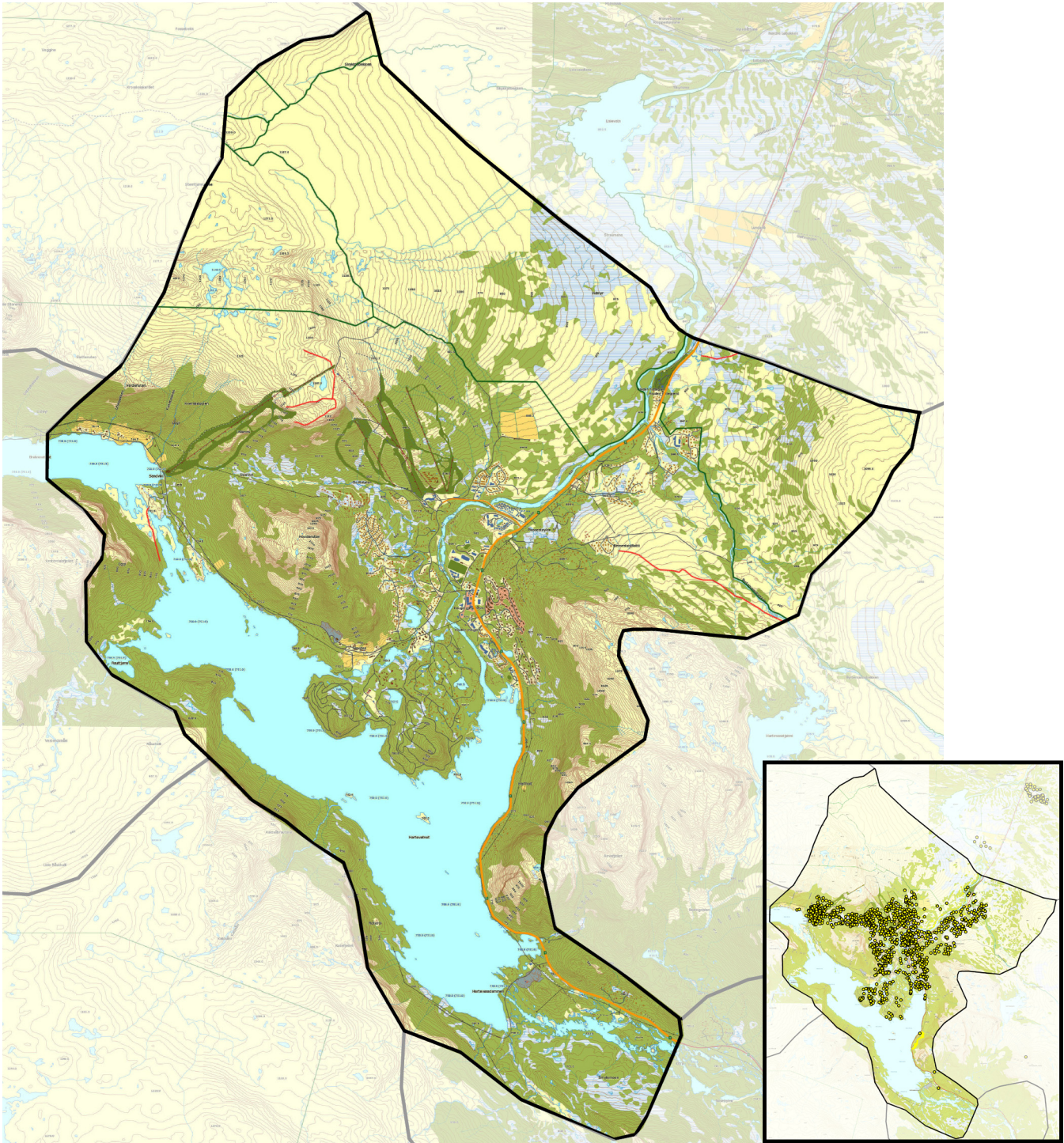
Delområde er en viktig og mye brukt innfallsport til fjellområdene i delområde *Bykleheia, Tokke og Bykleheia, Suldalsheiane*, grunnet Hovden skisenter og fordi flere av stiene og skiløypene inn i disse områdene starter her. Det er et populært og nasjonalt et godt kjent område for rekreasjon.

Området er svært rikt på kulturminner, noe som viser at området har vært attraktivt og i bruk tilbake til jernalderen og middelalderen.

Landskapskarakter og særpreg i området

Området er preget av bebyggelse og andre inngrep. Det er tettbebygd med Hovden sentrum, flere hyttefelt og Hovden skitrekke. Landskapet varierer fra å være kupert til å bli dalutformet, og har både områder med skog, myr og myr med skog. Elven Otra renner gjennom området.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

Bebyggelse, hytter og boliger

Skianlegg

Industri og service

Sommersti

Kulturminne

Vegetasjonsdekt område

Kraftlinje

Rv9 og sidevei

N

Målestokk: 1 : 60 000

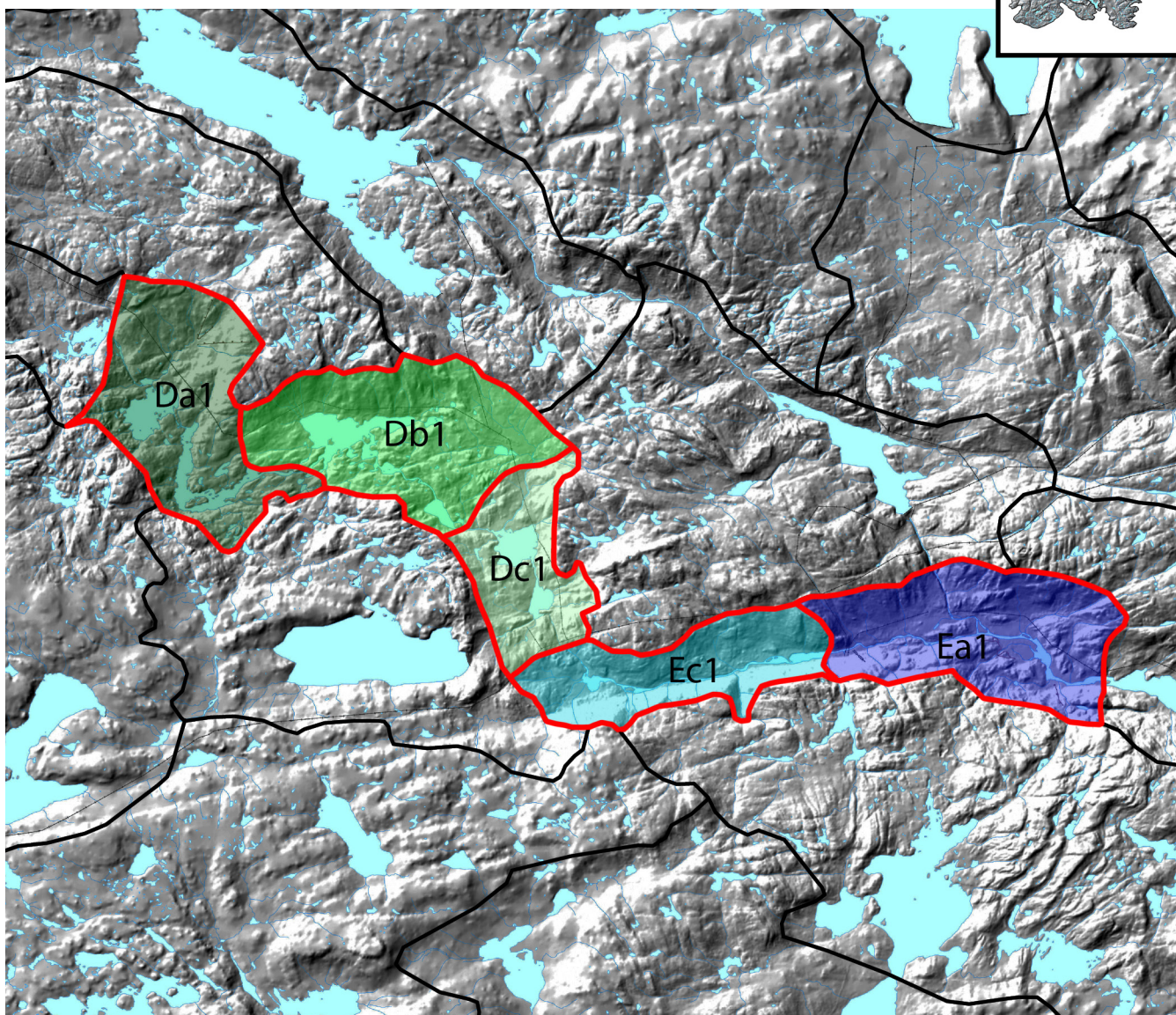
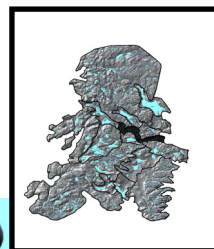

Hovden skisenter sett fra Hovden høyfjellshotell.

Hytter og parkering på Remestøylsflotti, et av hytteområdene i delområdet.

Tegnforklaring

- Grense for delområde
- Da1 Arbutun, Raudberg
- Db1 Rafdalsmoen, Fjellstad
- Dc1 Øykjeliområdet
- Ec1 Flothyldalen
- Ea1 Haukeli, Edland

Målestokk: 1 : 120 000

Da1 - Arbutun, Raudberg

Beliggenhet:
Området ligger innenfor begge de regionale planene. Tilgrensende delområder er *Haukeliffjell, Hardangervidda, Rafdalsmoen, Fjellstad, Førsvatn, Bykleheia, Setesdalheiane* og *Ståvatn og Kjelavatn*.

LANDSKAPSANALYSE

Forhold ved landskapet

Beskrivelse

Landskapets innhold og egenskaper

Landformer
Vann
Vegetasjon
Villreinstatus
Hensynssone-status

Delområdet er avgrenset av fjellsider i nord og sør (delområde *Haukeliffjell, Hardangervidda* og *Bykleheia, Setesdalheiane*), og har u-dalform. Terrenget innenfor området er varierende. Rundt Eivindbuvatn og Arbutvatn, som ligger sør i området er terrenget småkupert med topper av variert høyde. Området er her forholdsvis åpent og oversiktlig. Mot nord i området blir kuperingene litt større enn hva de er i sør. Fra toppen av delområdet i nord og har man utsikt over Eivindbuvatn og innover i delområde *Bykleheia, Setesdalheiane*. Området ligger for det meste under skogsgrensen og består av flekkvis løvskog med innslag av bærtrær. Noen av fjelltoppene har snaumark med frisk vegetasjon. Midt i området, litt nord for Eivindbuvatn, ligger et område om består av snaumark med skrinn vegetasjon. Det er også noen områder med åpen myr.

Villreinens leveområder går ikke inn i delområdet, men der hvor delområdet møter delområdene i nord og sør (*Haukeliffjell, Hardangervidda* og *Bykleheia, Setesdalheiane*) er kategorisert som «Nasjonale villreinområder» i begge planene. I *Regional plan for Hardangervidda* er den delen av området som er innenfor denne planen kategorisert som hensynssone «Reiseliv», og delen av området som er innenfor *Heiplanen* er kategorisert som «Hensynssone bygdeutvikling».

Arealbruk
Bebyggelse
Infrastruktur

Det er tettbebygde hyttefelt i store deler av området. Det største hyttefeltområdet ligger ved Haukeliffjell skisenter. E134 går gjennom området, langs Eivindbuvatn. I tilknytning til hyttefeltene og skitrekke er det veier som er sideveier fra E134. På tvers av området, gjennom hyttefeltet ved Haukeliffjell skisenter går det en kraftlinje.

Næringer i forbindelse med landbruk, skogbruk og utmark

Ved Arbutun, øst i området, er det områder med dyrka mark. Hele området er under Vågslid beitelag, og det blir sluppet mellom 500-1500 sau og lam i området.

Kulturhistorien i landskapet – bruk og kjennetegn	Av arkeologiske registreringer er det funnet et bosetningsområde tilbake til yngre steinalder og to kullfremstillingsanlegg fra jernalder-middelalder, som tyder på bosetning lang tid tilbake.
Friluftsliv Rekreasjon	Det er flere stier og merka skiløyper som starter i dette området og går videre inn i fjellområdene i delområde <i>Haukelifjell, Hardangervidda og Bykleheia, Suldalsheiane</i> . Haukelifjell skisenter er et populært område som trekker mange turister. Det er et viktig område for rekreasjon både lokalt, regionalt og nasjonalt.
Romlig-estetiske forhold	Området er et storskala område med åpen visuell avgrensning. Avgrensningen av delområdet er markert av fjellsider i nord og sør, som gir en tydelig romdannelse.
Endringsprosesser i landskapet	
Aktive kulturprosesser	Området nyttes som friluftslivsområde og som beiteområde for sau.
Utbyggingstiltak	Området er veldig populært, og hyttebyggingen har skutt fart de siste 20 årene. Landskapet har i denne tiden fort fått endret karakter. Det er i kommunedelplan for Vågsliid planlagt nye næringsområder og områder med kombinert fritidsboliger, utleieboliger og næring i området rundt skitrekket. Det er også planlagt et stort område ved Arbuvatn til samme formål.
Sammenhenger og brudd i landskapet	
Geografiske og romlige	Fjellsideavgrensningen mot Hardangervidda i nord og Bykle- og Setesdalheiene i sør gjør at dalen som utgjør dette karakterområdet kan oppleves som en overgangssone mellom fjellområdene.
Historiske	De gamle ferdselsårene som går gjennom områdene gir kontinuerlige spor av ferdselshistorien i området.

LANDSKAPSKARAKTER
Landskapet preges av menneskelige inngrep i form av hyttefelt og alpinanlegg i fjellsiden nord i området og på det småkuperte området rundt Eivindbuvatn og Arbuvatn. Det er et populært område som trekker mange turister, mye grunnet alpinanlegg og tilrettelagte skiløyper om vinteren. Det er et viktig område for rekreasjon både lokalt, regionalt og nasjonalt, og er en innfallsport til fjellområdene rundt.

Bruks- og forvaltningsutfordringer**Brukspotensial**

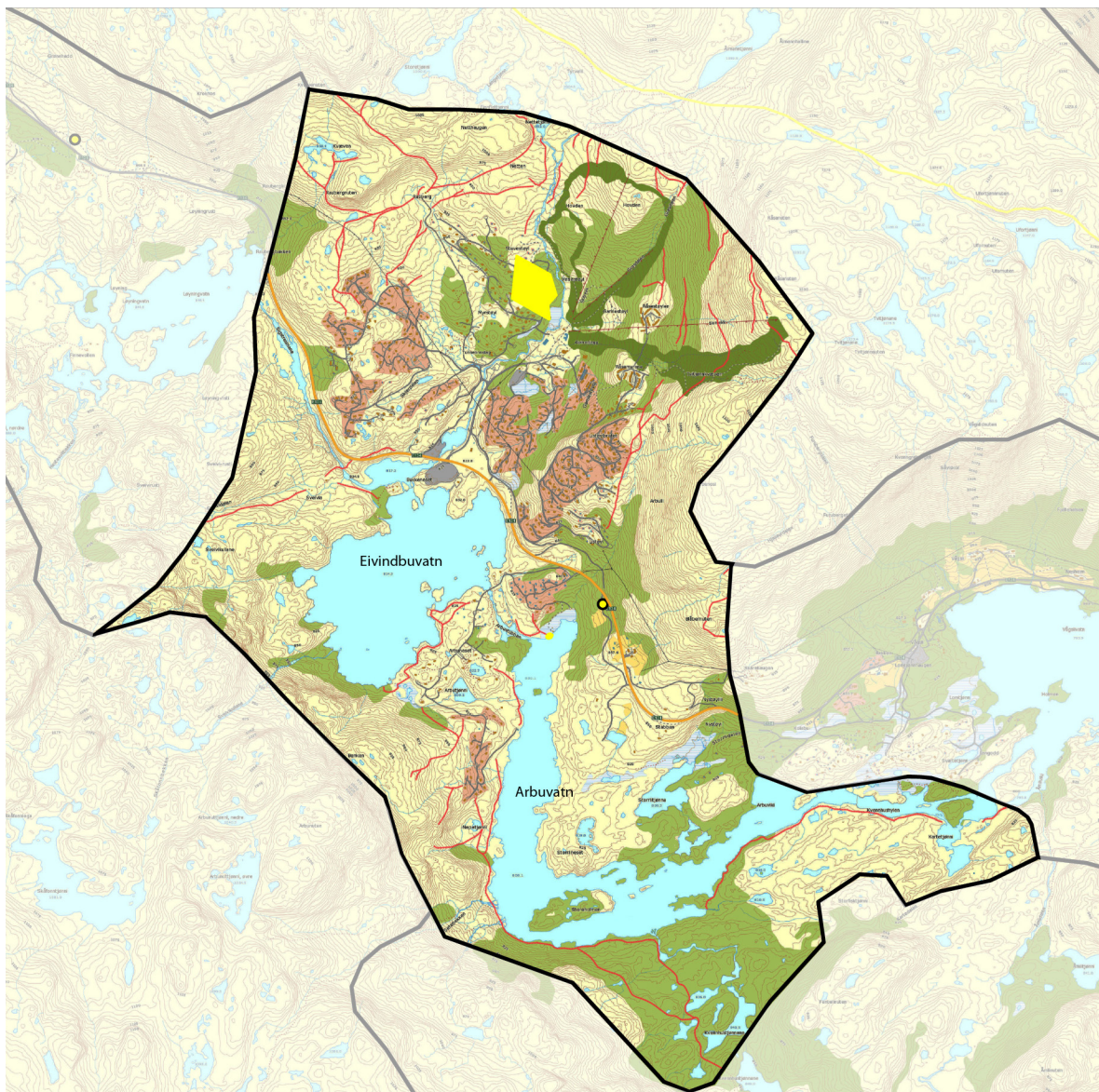
Området har svært mange hytter og er et attraktivt område for rekreasjon, spesielt på vinteren. Flere stier og merka skiløper starter i dette området og går innover Hardangervidda og Setesdalheiene.

Sårbarhet

Villreinen bruker ikke dette området, men den bruker områdene nært inntil. Siden dette delområdet er en innfallsport til nærliggende delområder hvor villreinen lever, bør ferdsel kanaliseres unna villreinens leveområder når disse er i bruk.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Hyttfelt
- Hyttfelt
- Kulturminne
- Kulturminne
- Kulturminne, vei
- Sommersti
- Skianlegg
- Vegetasjonsdekt område

Målestokk: 1 : 35 000

N

Hytter som bryter den naturlige horisontlinjen.

Kraftlinje gjennom hytteområdene.

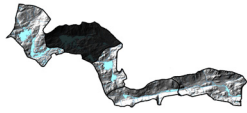

Leilighetskompleks i skitrekket.

Utsikt fra toppen av delområdet i nord mot Eivindbuvatn.

Db1 – Rafdalsmoen, Fjellstad

Beliggenhet: Området ligger innenfor begge de regionale planene. Tilgrensende delområder er *Haukeliffjell, Hardangervidda, Arbutun, Raudberg, Førsvatn, Bordalsvatn* og *Haukeliheii*.

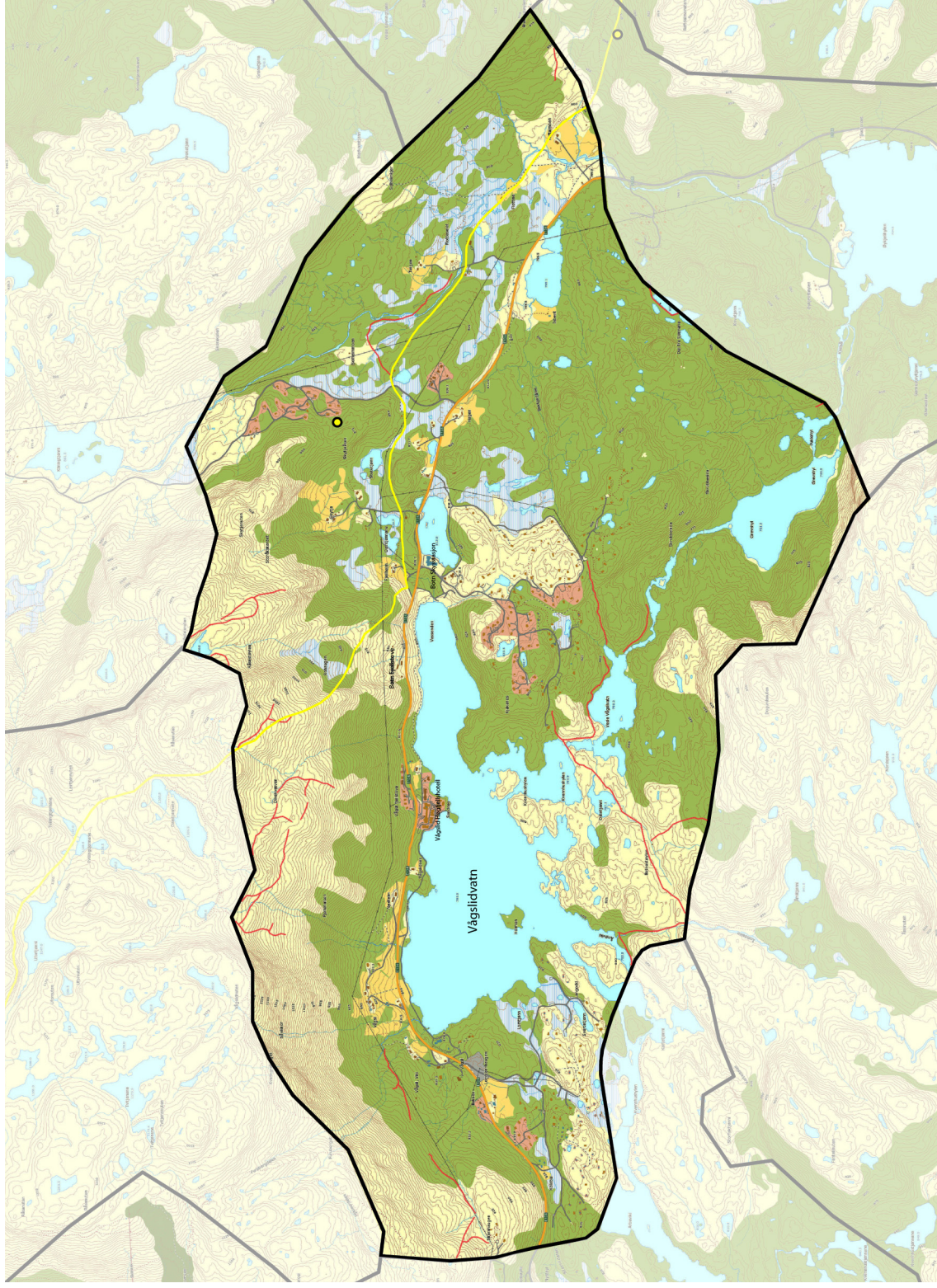
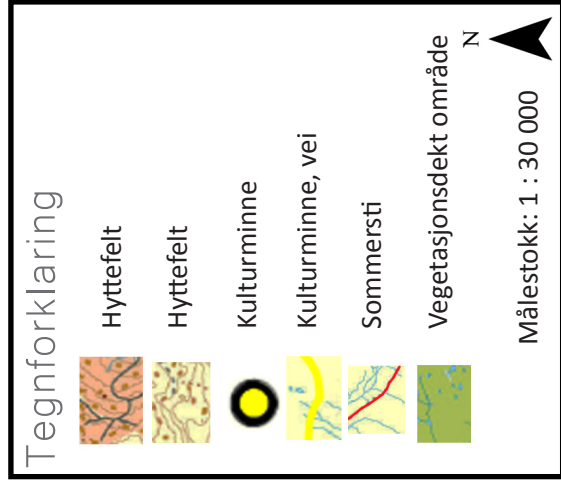
LANDSKAPSANALYSE	
Forhold ved landskapet	Beskrivelse
Landskapets innhold og egenskaper	
Landformer Vann Vegetasjon Villreinstatus Hensynssone-status	<p>Delområdet avgrenses av bratte fjellsider i nord. I sør avgrenses området av kupert nuter. Utenom den bratte fjellsiden i nord er området kupert, for det meste småkupert. Vågslidvatnet og mindre vann- og myrområder i området preger landskapsbildet. De store områdene med vann og de små kuperingene gjør området åpent og oversiktlig. Området ligger under skoggrensen og består av tett blandingskog.</p> <p>Villreins leveområder går ikke inn i delområdet, men der hvor delområdet møter delområdene i nord og sør (<i>Haukeliffjell, Hardangervidda og Bykleheia, Setesdalheiane</i>) er kategorisert som «Nasjonale villreinområder» i begge planene, og «Hensynssone villrein» i <i>Heiplanen</i>. I <i>Regional plan for Hardangervidda</i> er den delen av området som er innenfor denne planen kategorisert som hensynssone «Reiseliv», og delen av området som er innenfor <i>Heiplanen</i> er kategorisert som «Hensynssone bygdeutvikling».</p>
Arealbruk Bebyggelse Infrastruktur	<p>Det er to store hyttefeltområder i området. Men det ligger også hytter mer spredt. Midt i området, ved Vågslidvatnet, ligger Vågslid Høgfjellshotell. Lenger øst i området ligger Botn skystasjon med spisested og overnattingsmuligheter. E134 går gjennom området, mellom den bratte fjellsiden og Vågslidvatnet. I tilknytning til hyttefeltene er det sideveier fra E134. Nord i området går det en kraftlinje.</p>
Næringer i forbindelse med landbruk, skogbruk og utmark	<p>I nederste del av den bratte fjellsiden i nord, der det begynner å bli slakere, ligger det flere gårder med tidligere landbruksområder. Hele området er under Vågslid beitelag, og det blir sluppet mellom 500-1500 sau og lam i området.</p>
Kulturhistorien i landskapet – bruk og kjennetegn	<p>Ved Botn skystasjon, på andre siden av E134, ligger det som i dag kalles Botn fjellstove. Det er den gamle Botn skystasjon som ble bygget i 1864. Låven på området er også fra 1800-tallet. Stabburet stammer fra siste kvartal av 1600-tallet. Alle tre bygningene er SEFRAK-bygninger. Før krigen gikk hovedveien fra øst til vest over fjellet gjennom tunet på skystasjonen. I dag er skystasjonsanlegget det siste av sitt slag i hele Telemark fylke. Området er et viktig kulturlandskapsområde.</p> <p>Av arkeologiske kulturminner er det ikke funnet mange i området.</p>

Friluftsliv Rekreasjon	Det er flere stier og merka skiløyper som starter i dette området, både i tilknytning til Vågslid Høgfjellshotell og Botn skystasjon. Stiene og løypene går videre inn i fjellområdene i delområde <i>Haukelifjell, Hardangervidda og Bykleheia, Suldalsheiane</i> .
Romlig-estetiske forhold	Området er av mellomstor skala. Romdannelsene er mer diffuse enn i delområde <i>Arbutun, Raudberg</i> .
Endringsprosesser i landskapet	
Aktive naturprosesser	Det har forekommet snøskred og jordskred i dette delområdet hvor det har gått ut over samferdsel og personer.
Aktive kulturprosesser	Gårdene i området er ifølge lokale informanter ikke i drift lenger noe som med tiden kan føre til gjengroing og endring av landskapet.
Utbyggingstiltak	Området er et populært friluftslivs-, fritids- og rekreasjonsområde, og hyttebyggingen skal fortsette. Det er i kommunedelplan for Vågslid planlagt kombinert fritidsboliger, utleieboliger og turistanlegg vest for Vågslidvannet, og nord for E134, nordøst i området.
Sammenhenger og brudd	
Geografiske og romlige	Fjellsideavgrensningen mot Hardangervidda i nord og Bykle- og Setesdalheiene i sør gjør at dalen som utgjør dette karakterområdet kan oppleves som en overgangssone mellom fjellområdene.
Historiske	De gamle ferdelsårene som går gjennom områdene gir kontinuerlige spor av ferdshistorien i området.

LANDSKAPSKARAKTER

Området er bebygd av hovedsakelig hytter, leiligheter og andre overnattingssteder. I nord, langs nederste del av den bratte fjellsiden, ligger det gårdsområder, som ifølge lokale informanter ikke drives tradisjonelt lenger. Landskapet er åpent og oversiktlig grunnet områdene med vann og små kuperinger.

Bruks- og forvaltningsutfordringer
Brukspotensial
Området har mange hytter og er et attraktivt område for friluftsliv og rekreasjon, spesielt på vinteren. Flere stier og merka skiløper starter i dette området.
Sårbarhet
Villreinen bruker ikke dette området, men den bruker områdene nært inntil. Siden dette delområdet er en innfallsport til nærliggende delområder hvor villreinen lever, bør ferdsel kanaliseres unna villreinens leveområder når disse er i bruk.

Vågslidvatnet. Vågslid høgfjellshotell i bakgrunnen.

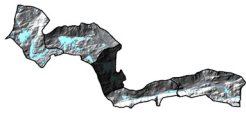

Blandingskog i området.

Stabburet ved Botn fjellstove. Foto: N. Løyning.

Dc1 – Øykjeliområdet

Beliggenhet:
Området ligger innenfor begge de regionale planene. Tilgrensende delområder er *Haukelifjell, Hardangervidda, Rafdalsmoen, Fjellstad, Haukeliheii, Flothyldalen* og *Førsvatn*.

LANDSKAPSANALYSE

Forhold ved landskapet	Beskrivelse
Landskapets innhold og egenskaper	
Landformer Vann Vegetasjon Villreinstatus Hensynssone-status	Formene i landskapet er vekslende, både små- og mellomkuperinger, brattere fjellsider, vassdrag og elver. Vannene Øykjelihylen og Hyljihyl preger landskapet i området. Området ligger under skoggrensen og vegetasjonen består av tett blandingsskog. Det er også noen myrområder i området. Villreinens leveområder går ikke inn i delområdet, men der deler av området har kategori som «Hensynssone villrein» i «Heiplanen». Delene av området som ikke har kategori «Hensynssone villrein» er i regional plan for Hardangervidda kategorisert som hensynssone «Reiseliv», og delen av området som er innenfor «Heiplanen» er kategorisert som «Hensynssone bygdeutvikling».
Arealbruk Bebyggelse Infrastruktur	Området har to hyttefeltområder og noen hytter som ligger mer spredt. Ved Øykjelihylen ligger det en campingplass som tidligere var i drift. E134 går gjennom området, langs de to vannene. I tilknytning til hyttefelt og campingplass er det sideveier fra E134. Det går en kraftlinje gjennom området. I Hyljihyll er det en dam og vannveier tilknyttet vannet.
Næringer i forbindelse med landbruk, skogbruk og utmark	Sørøst for Hyljihyl, i Hyljeli, er det et område med innmarksbeite. I delområdet møtes tre beitelag Vågslid beitelag med 500-1500 sau og lam sluppet, Haukeliheii beitelag med 1-500 sauer og lam sluppet og Kvåen beitelag med 1500-2500 sau og lam sluppet.
Kulturhistorien i landskapet – bruk og kjennetegn	Det er flere SEFRAK-bygninger i området. En av disse bygningene er et gammelt Sel fra 1800-tallet, som ligger på campingplassen som tidligere var i drift.
Friluftsliv Rekreasjon	Det er noen sommerstier i området.

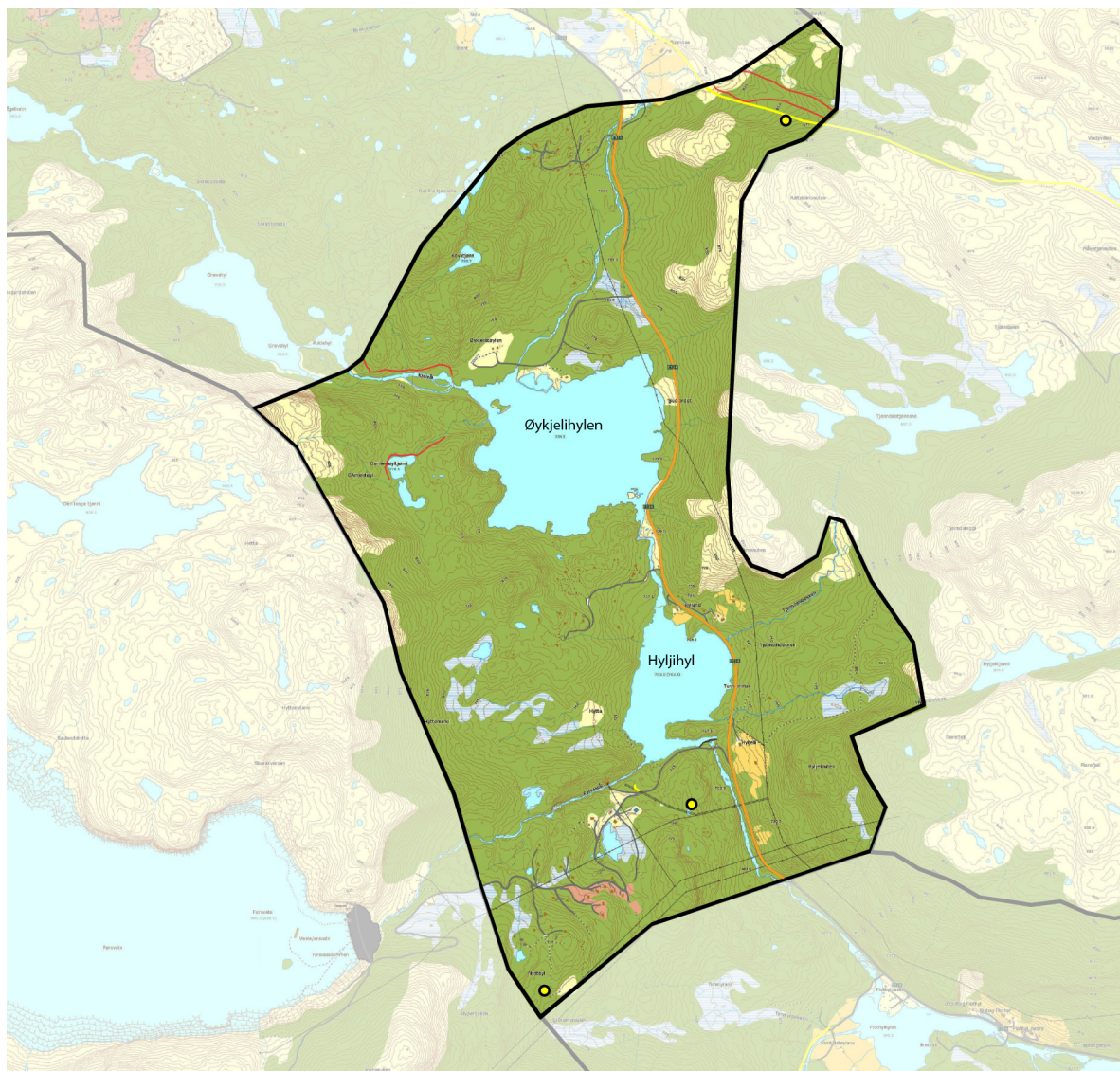

Romlig-estetiske forhold	Området er av mellomstor skala, med tydelige og markerte romdannelser. Avgrensningen av delområdet er markert.
Endringsprosesser i landskapet	
Utbyggingstiltak	Det er i kommunedelplan for Vågslid planlagt kombinert fritidsboliger, utleieboliger og næringsområder i nordlige deler av området, i nærheten av Øykjelihylen, og i sørlige deler av området, i nærheten av Hyljihyl.
Sammenhenger og brudd	
Geografiske og romlige	Området har mindre antall hytter og hytteområder enn område <i>Arbutun, Raudberg og Rafdalsmoen, Fjellstad</i> , og hyttene er godt integrert i terrenget, noe som gjør at natursammenhengen i området kommer godt fram.
Historiske	De gamle ferdselsårene som går gjennom områdene gir kontinuerlige spor av ferdselshistorien i området.

LANDSKAPSKARAKTER
Formene i landskapet er vekslende, men landskapet preges av vannene Øykjelihylen og Hyljihyl. Det er hyttefeltområder og spredtbygde hytter i området. Området består av tett blandingskog.

Bruks- og forvaltningsutfordringer
Brukspotensial
Området har flere hytter og er et fint område for rekreasjon. Det er noen merka stier i området.
Sårbarhet
Villreinen bruker ikke dette området, men den bruker områdene nært inntil. Siden dette delområdet er en innfallsport til nærliggende delområder hvor villreinen lever, bør ferdsel kanaliseres unna villreinens leveområder når disse er i bruk.

Kart over delområdet

Tegnforklaring

- Hyttefelt
- Kulturminne
- Kulturminne, vei
- Sommersti
- Vegetasjonsdekt område

Målestokk: 1 : 30 000

Kraftlinjen som går gjennom området. Hyttefelt bakerst, midt i området. Til høyre for hytten forrest i bildet går E134.

Øykjelihylen.

Gammelt sel fra 1800-tallet på den tidligere campingplassen.

Ec1 – Flothyldalen

Beliggenhet:
Området ligger innenfor begge de regionale planene. Tilgrensende delområder er *Haukeliheii*, *Haukeli*, *Edland*, *Bykleheia*, *Tokke*, *Førsvatn* og *Øykjeliområdet*.

LANDSKAPSANALYSE

Forhold ved landskapet

Beskrivelse

Landskapets innhold og egenskaper

Landformer
Vann
Vegetasjon
Villreinstatus
Hensynssone-status

Delområdet avgrenses av bratte fjellrygger i nord og sør (delområdene *Haukeliheii*, *Bykleheia*, *Suldalsheiane* og *Lieffjellet* og *Langeidvatn* og *Gurivassfjellet*. Delområdet er v-dalformet og møter delområde *Haukeli/Edland*, med u-dalform, i øst. Det renner en elv gjennom delområdet som åpner seg til mindre vann noen steder. Området ligger under skoggrensen og består hovedsakelig av blandingsskog. På den nordlige fjellsiden er det blandingsskog og barskog og løvskog og på den sørlige fjellsiden er det blandingsskog. Gammel skog (eldre enn 81 år) og eldre skog (fra 41-80 år) dominerer området. Det er et tett skogsbilde.

En liten del av dette delområdet i sørvest, går inn i «Nasjonalt villreinområde» og «Hensynssone villrein» i *Heiplanen*. Ellers i den sørlige og sørvestlige delen av området, hvor delområdet grenser til delområde *Førsvatn*, *Bykleheia*, *Suldalsheiane* og *Lieffjellet* og *Langeidvatn* og *Gurivassfjellet*, finner vi også disse to sonene. I den nordlige delen av området, hvor det grenser til delområde *Haukeliheii*, finner vi i *Regional plan for Hardangervidda* sonen «Fjell og annen utmark». I *Regional plan for Hardangervidda* er den delen av området som er innenfor denne planen kategorisert som hensynssone «Fjell og fjordbygder», og delen av området som er innenfor *Heiplanen* er hovedsakelig kategorisert som «Hensynssone bygdeutvikling».

Arealbruk
Bebyggelse
Infrastruktur

Det er spredt jordbruksareal med bebyggelse i delområdet. Vest i området ligger Flothyl camping, som er i drift. Det ligger også noen private hytter vest i området. E134 går gjennom området langs elven. Det går en kraftlinje langs den nordlige ryggen, som krysser delområdet i grensen hvor området møter delområde *Øykjeliområdet*.

Næringer i forbindelse med landbruk, skogbruk og utmark

Ifølge lokale informanter er det et mindretall av gårdene i området som er i drift med tradisjonelt landbruk i dag.

Kulturhistorien i landskapet – bruk og kjennetegn	I tilknytning til et jordbruksareal i sørvest i området, ligger Flothylstøylane. Det er også registrert et sagbruk fra etterreformatorsk tid i området. Disse arkeologiske kulturminnene viser at området tidligere har vært brukt til landbruk, skogbruk og utmarksnæringer.
Friluftsliv Rekreasjon	Campingplassen i området viser at delområdet blir brukt til rekreasjon. Det er også noen stier i dette området.
Romlig-estetiske forhold	Området er av mellomstor skala med tydelig romdannelse. Avgrensningen av delområdet er markert.
Endringsprosesser i landskapet	
Aktive naturprosesser	Det har vært forekomster av steinsprang, fjellskred og jordskred i området som har hatt konsekvenser for samferdselen i området.
Aktive kulturprosesser	Ifølge lokale informanter er det flere av gårdene i området som ikke drives lenger i dag. Dette kan føre til endringer i landskapet, som blant annet gjengroing, som igjen kan føre til endringer i landskapskarakteren i området.
Sammenhenger og brudd	
Historiske	Noen få historiske spor etter landbruks- og skogbruksdrift.

LANDSKAPSKARAKTER
V-dalformet delområde med tydelige romdannelse. Vegetasjonen er hovedsakelig blandingsskog. Spredte jordbruksareal med bebyggelse ligger i delområdet. Vest i området ligger Flothyl camping som er i drift, og noen private hytter.

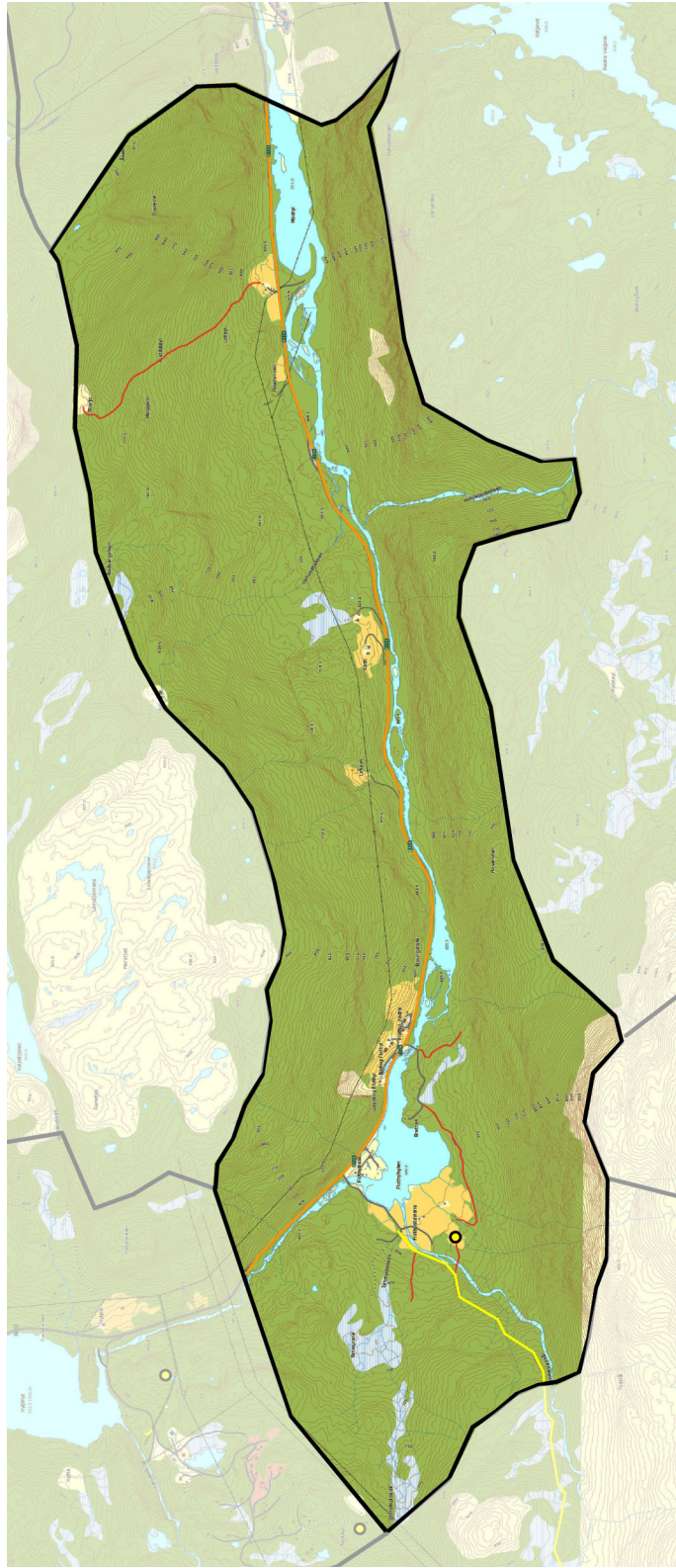
Bruks- og forvaltningsutfordringer
Er ønsket å beholde landbruksområdene som er der i dag som de kulturlandskapene de er nå, må det tiltak til for å hindre gjengroing.

Tegnforklaring

	E134 og riksveier
	Kulturminne
	Kraftlinje
	Landbruk
	Sommersti
	Vegetasjonsdekt område

N

Målestokk: 1 : 30 000

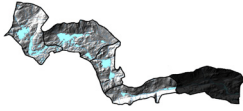
Panoramabilde Flothyl camping.

Hytter på Flothyl camping.

Bratte fjellsider og kraftlinje i delområdet.

Beliggenhet:

Området ligger innenfor begge de regionale planene. Tilgrensende områder er *Haukeliheii*, *Songa*, *Tverrfjellet*, *Liefjellet*, *Bykleheia*, *Tokke*, *Flothyldalen* og *Langeidvatn* og *Gurivassfjellet*.

LANDSKAPSANALYSE

Forhold ved landskapet

Beskrivelse

Landskapets innhold og egenskaper

Landformer
Vann
Vegetasjon
Villreinstatus
Hensynssone-status

Delområdet avgrenses av høye fjellsider i nord og sør (delområdene *Haukeliheii*, *Songa*, *Tverrfjellet*, *Liefjellet* og *Langeidvatn* og *Gurivassfjellet*). Delområdet er u-dalformet og avgrenses av delområde *Flothyldalen* med brattere v-dalform i vest. Det renner en elv gjennom delområdet som noen steder vier seg ut og blir til roligere små vann. Området ligger under skoggrensen og består hovedsakelig av barskog med dominasjon av furu, men det finnes også løvskog- og blandigsskogområder. Skogsbildet er tett og eldre skog (fra 41-80 år) og gammel skog (eldre enn 81 år) dominerer området.

Villreinens leveområder går ikke inn i delområdet, men der hvor delområdet møter delområde *Langeidvatn* og *Gurivassfjellet* i sør er det kategoriene «Nasjonalt villreinområde», «Hensynssone villrein» og «Hensynssone trekkområde» i «Heiplanen». I nord, hvor området møter delområdene *Haukeliheii* og *Songa*, *Tverrfjellet*, *Liefjellet*, finner hensynssonene «Fjell og annen utmark». I regional plan for Hardangervidda er den delen av området som er innenfor denne planen kategorisert som hensynssone «Fjell og fjordbygder», og delen av området som er innenfor «Heiplanen» er kategorisert som «Hensynssone bygdeutvikling».

Arealbruk
Bebyggelse
Infrastruktur

Delområdet er et tettsted hvor størstedelen av dalsidene består av gård- og jordbruksområder. Det er flest områder med dyrka mark, men også noen områder med innmarksbeite. Det er også spredtbygde bolighus og boligfelt i området. Tre campingområder ligger i området. Av næringsanlegg finner vi blant annet TINE meieri, lokalbutikker og den siste bensinstasjonen før fjellet når man skal vestover. E134 går gjennom området langs elven. Vest i området ligger det et kraftverk som har tilknyttede vannveier mot Vatjønne i delområde *Langeidvatn* og *Gurivassfjellet*. Det går også kraftlinjer gjennom delområdet, over fjelltoppene i nord.

Næringer i forbindelse med landbruk, skogbruk og utmark

Ifølge lokale informanter er det et mindretall av gårdene i området i dag som er i drift med tradisjonelt landbruk.

Kulturhistorien i landskapet – bruk og kjennetegn	Det ligger et fredet gårdstun i området, Groven i Haukeligrend. Dette er fra et gårdsanlegg fra 1800-tallet. Av arkeologiske kulturminner finnes det blant annet bosetningsområder fra steinalder, bronsealder og jernalder og gravminner fra jernalderen, som tyder på bosetning i området allerede da.
Friluftsliv Rekreasjon	Det er noen turstier i området. Delområdet er ikke mye brukt til friluftsliv og rekreasjon.
Romlig-estetiske forhold	Området er av mellomstor skala. Avgrensninger av delområdet i sør, nord og vest gir området en tydelig romdannelse.
Endringsprosesser i landskapet	
Aktive naturprosesser	Det har vært forekomster av steinsprang, fjellskred, jordskred og snøskred i området som har hatt konsekvenser for samferdselen i området.
Aktive kulturprosesser	Ifølge lokale informanter er det flere av gårdene i området som ikke drives lenger i dag. Dette kan føre til endringer i landskapet, ved blant annet gjengroing, som kan føre til endringer i landskapskarakteren.
Sammenhenger og brudd	
Funksjonelle	Sammenhenger mellom ressursgrunnlag og bruksmønster er synlig gjennom jordbrukslandskapet. Dette er nå på retur, og kan bli mindre synlig ettersom flere gårder nå ikke er i drift på samme måte som før.
Historiske	Det er spor i kontinuerlig landbruk- og gårdsdrift, noe som kan sees gjennom blant annet Gårdstunet Groven.

LANDSKAPSKARAKTER

U-dalformet tettsted med dalsider som består av gård- og jordbruksområder, hvor flere av gårdene, ifølge lokale informanter, ikke drives i dag. Skogsbildet består hovedsakelig av tett og gammel blandingsskog.

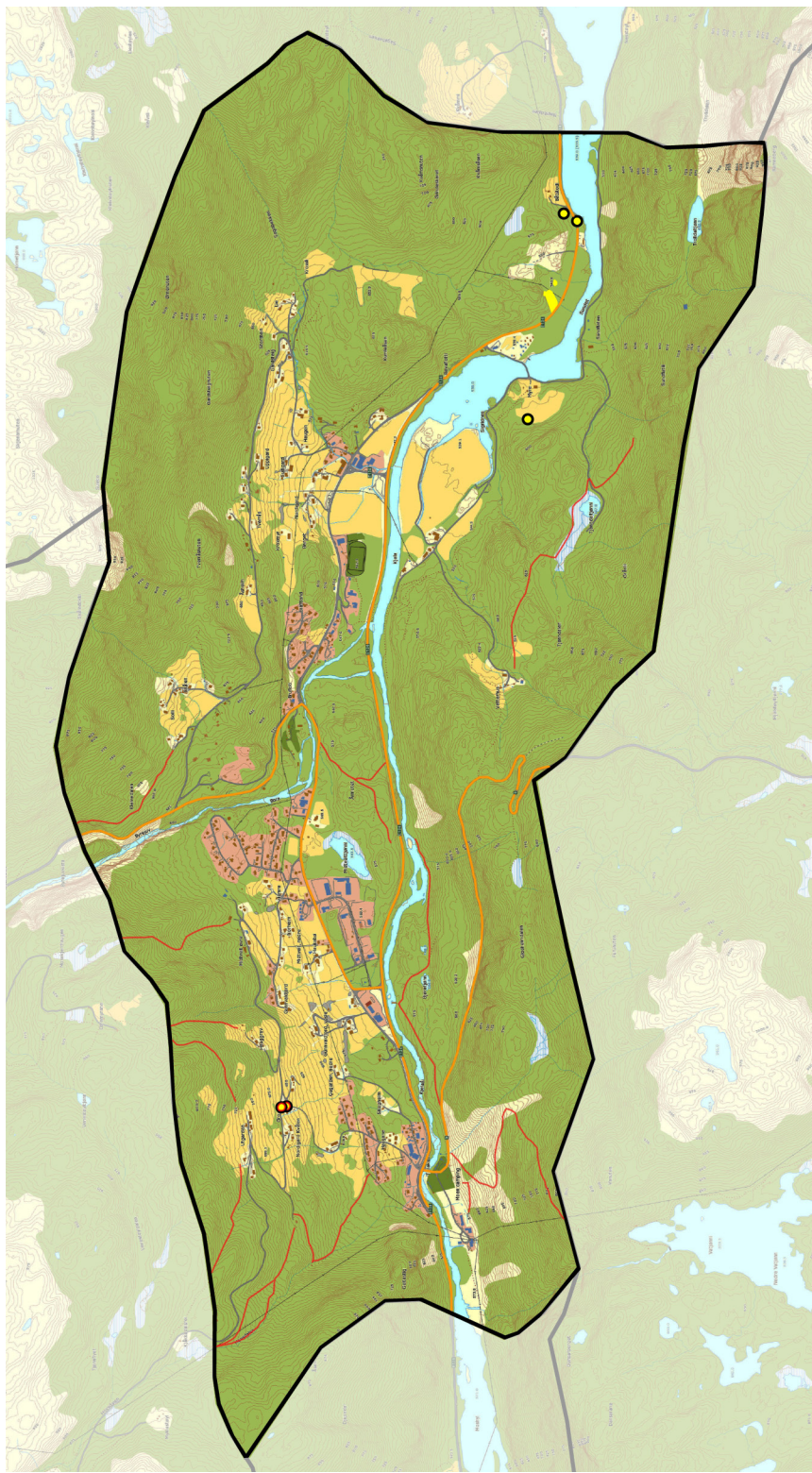
Bruks- og forvaltningsutfordringer

Skal området fortsette å være en jordbruksdal preget av landbruk og kulturlandskap må det tiltak til for å hindre gjengroing av kulturlandskapet.

Tegnforklaring

	Bebyggelse
	E134 og riksveier
	Fredet gårdstun, Groven
	Industri og service
	Kulturminne
	Kraftlinje
	Landbruk
	Sommersti
	Vegetasjonsdekt om N

Målestokk: 1 : 30 000

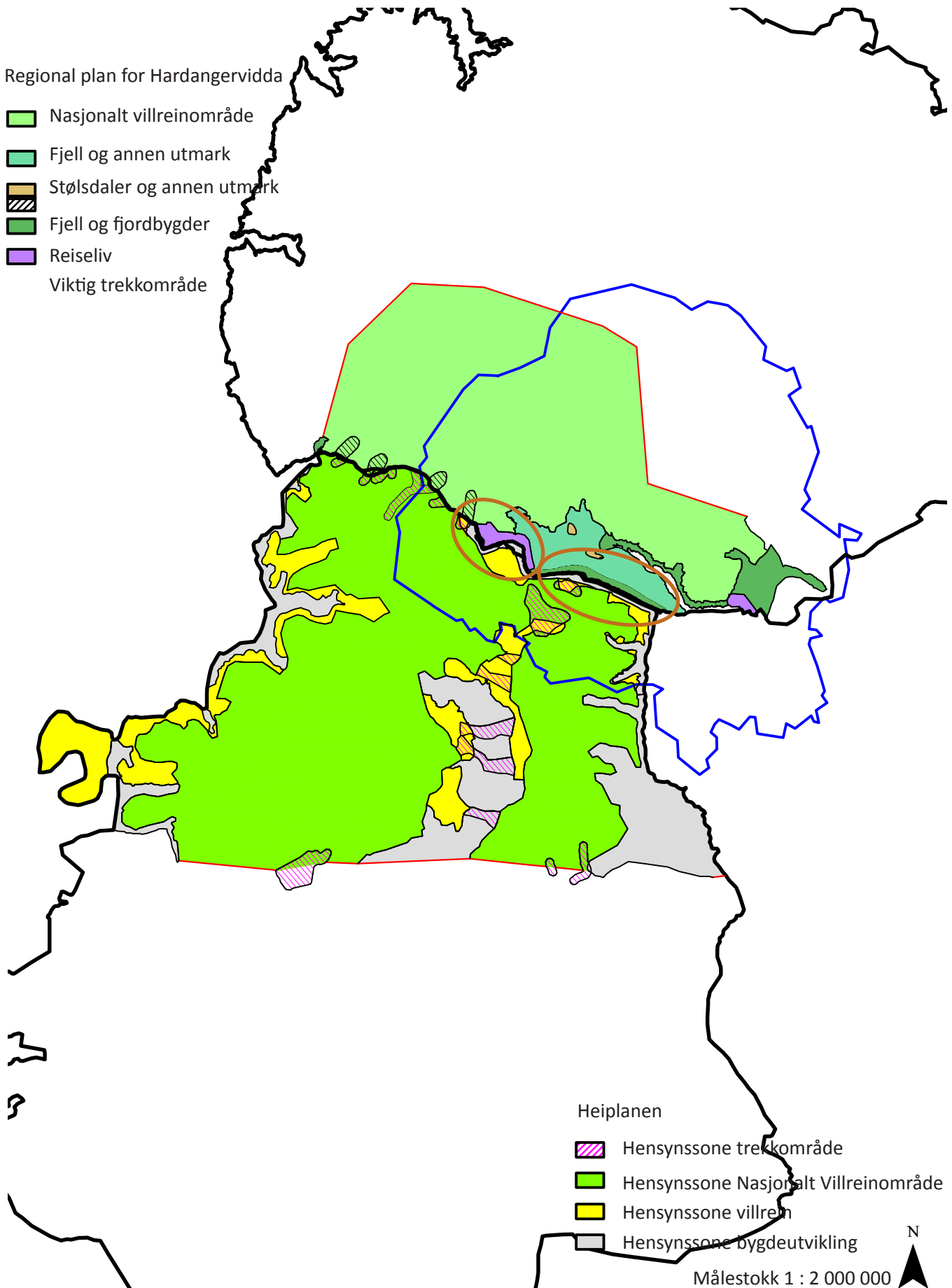

Landbruksområder i Haukeli. U-dalform.

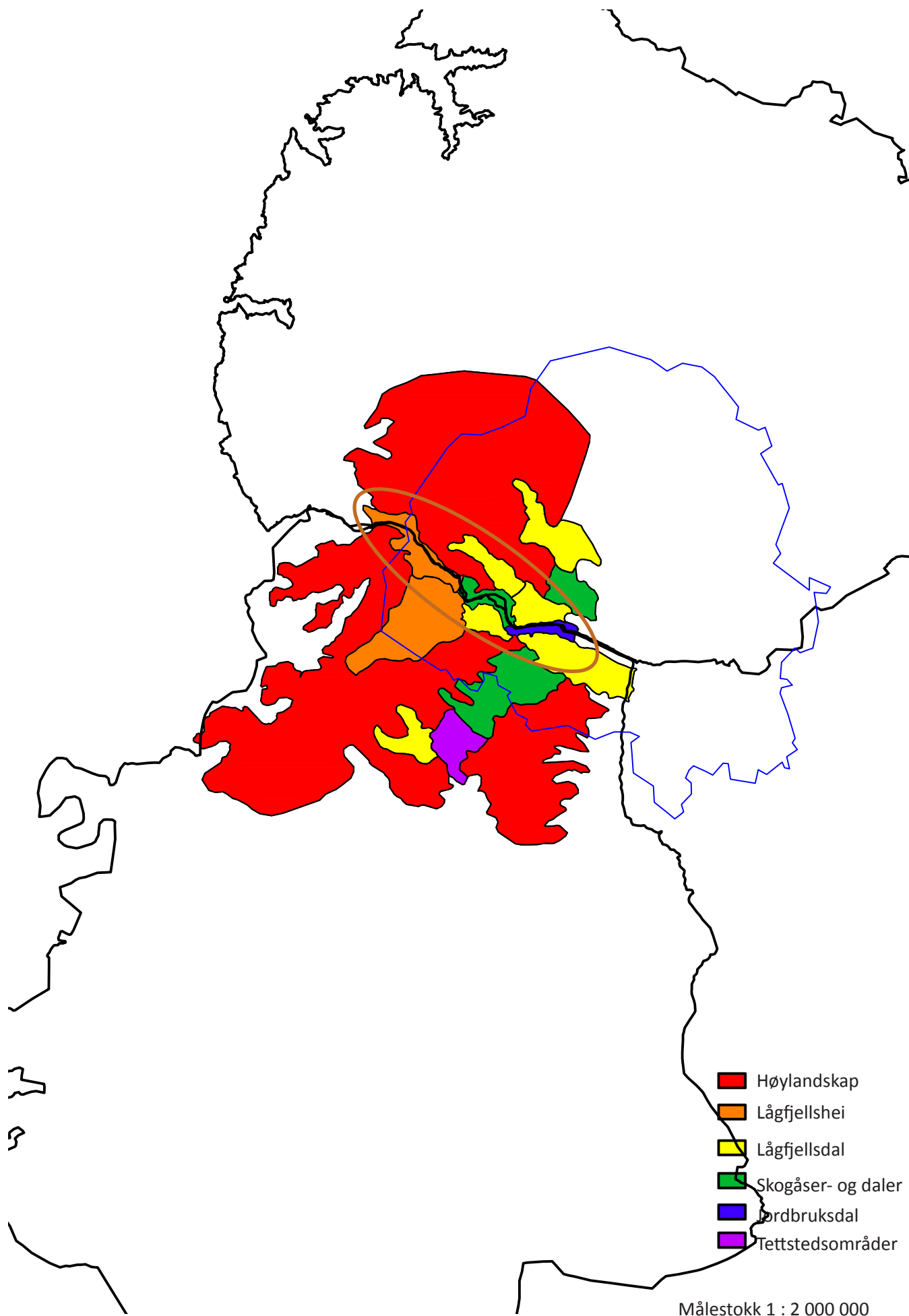

Landbruksområder i Edland.

Planområdenes nåværende inndeling i områder og landskapsanalysens inndeling i delområder

Kart som viser de to planområdenes hensynssoner som er innenfor grensene til analysen foretatt i denne oppgaven. Blått omriss indikerer hvor Vinje kommune ligger.

Kart som viser analysen foretatt i denne oppgaven innenfor de to planområdene. Blått omriss indikerer hvor Vinje kommune ligger.

Ved å se på hensynssoneinndelingen i de to planene og analysen foretatt i denne oppgaven kan man se at det er forskjellig inndelinger i områder.

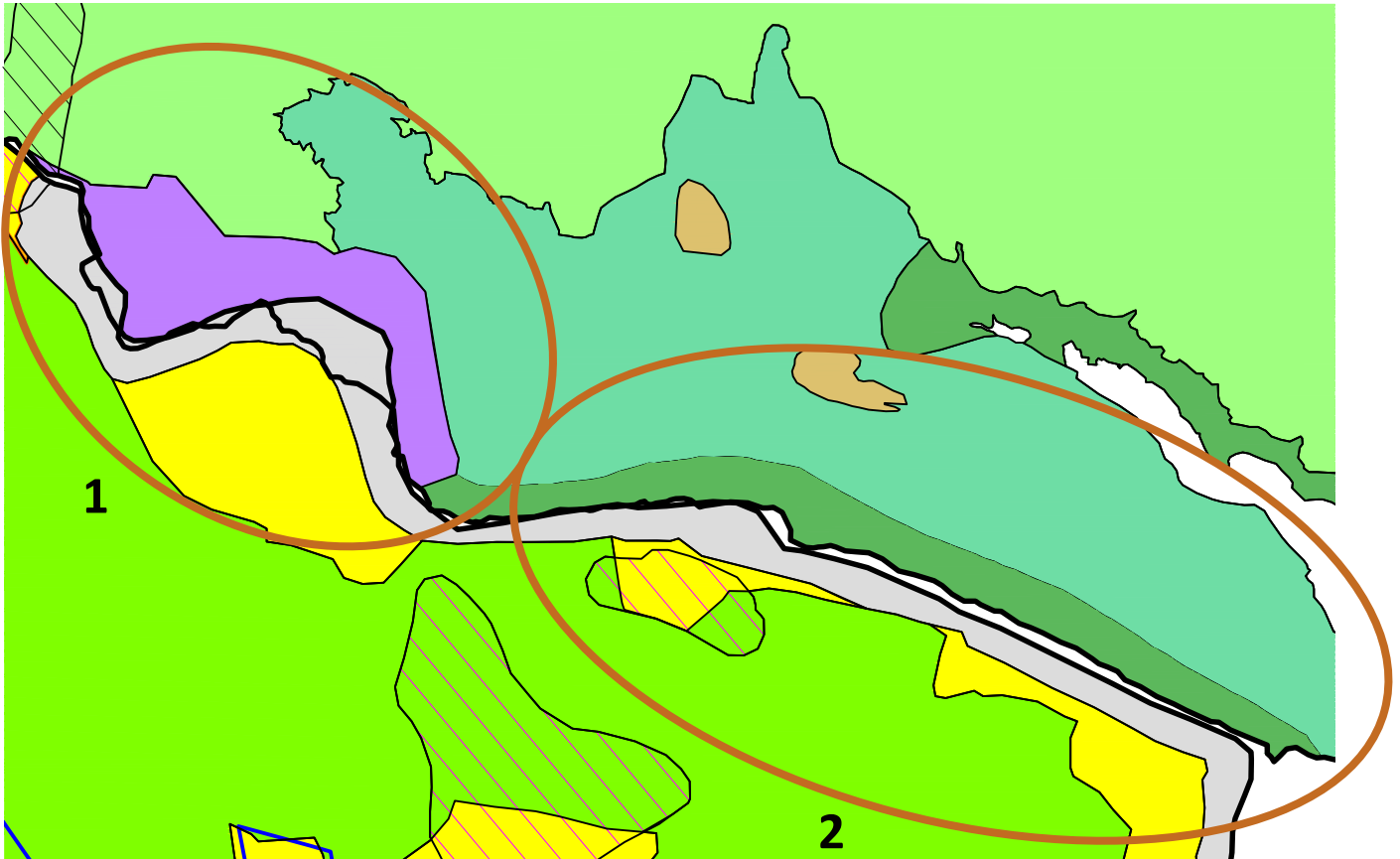
I de to regionale planene er det i plankartene brukt hensynssoner for forskjellige formål. Her er det hensynssoner for villrein og utvikling på forskjellige nivå, og det er ikke brukt de samme hensynssonene i begge planene selv om de møtes i en sammenfallende grense. I analysen foretatt i denne oppgaven er det beskrivelser av landskapet som oppsummeres i en landskapskarakter for hvert delområde. Landskapsanalysen går over de to planområdene. På det regionale nivået er det forklart om hensynssonene for villrein går inn i området eller ikke og på det lokale nivået er det et punkt kalt *Villreinstatus* som forteller om dette. Da vet man hvilken status villreinen har i delområdet, og delområdene innenfor planområdet er i tillegg forankret i landskapet ved inndeling. Her er infoen om villrein hentet fra de to regionale planene.

Slik Ellen Korvald, prosjektleder for *Regional plan for Hardangervidda*, sier, betyr hensynssonene som går på utvikling ikke at det kun er den typen utvikling det skal være i området, men at tyngdepunktet ligger på den typen utvikling. Dette kan likevel skape forvirringer og gi feil inntrykk når man leser planene. Ved å bruke navn på delområdene som er forankret i stedet, slik man gjør i en landskapsanalyse, kan man lettere forholde seg til områdene som sted og ikke som en sone med et spesielt hensyn.

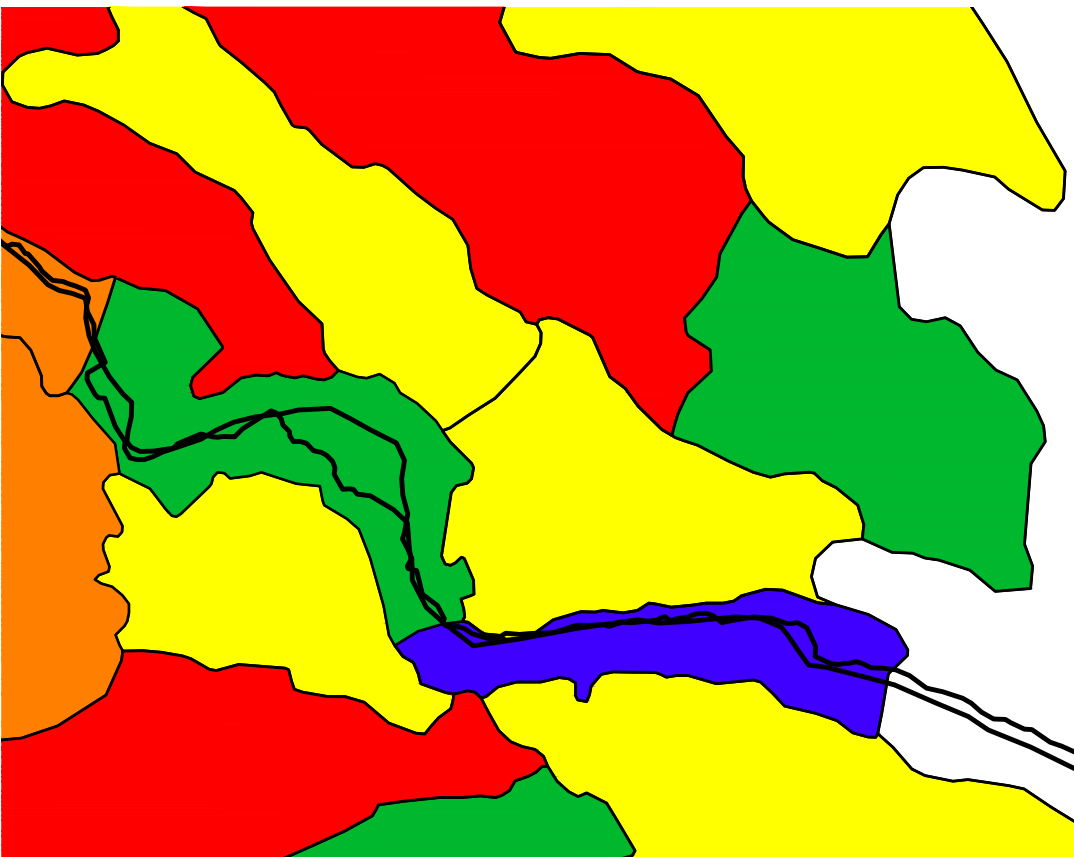
En annen god grunn til at det burde vært utført en landskapsanalyse i området før planarbeidet startet, er fordi det ville bundet planene bedre sammen. Ved bruk av landskapsanalyse over de to regionale planenes grenser ville man ikke fått forvirring rundt å forholde seg til ulike hensynssoner i et sammenhengende landskap innenfor en og samme kommune, slik som Vinje kommune må i dag. I eksempelet på neste

side er det zoomet inn på de to plankartene. Det er ringet rundt på kartene på de foregående sidene hvor det er zoomet inn. På eksempel 1 og 2 på det øverste kartet kan man se at i grensene hvor plankartene møtes, møtes forskjellige kategorier fra de to planene. På det zoomede kartet under kan man se at i analysen i samme område går delområdene i analysen over grensene for de to planene og forbinder dem. Analysen følger landskapet, ikke grenser. Planområdene møtes i en grense, men det trenger ikke å bety at landskapet, forvaltingsutfordringene og utviklingsmulighetene er annerledes på den ene siden av denne grensen enn på den andre.

For å få til å forvalte området som landskap, som det står i setningen i brevet fra Miljøverndepartementet, må man forholde seg til landskapet i planlegging og forvaltning. Planområdene vil ikke bli forvaltet som landskap hvis det ikke er forankret i dette fra begynnelsen av. En landskapsanalyse som beskriver landskapet og forbinder planområdene, kan bidra til å få en helhetlig forståelse av et landskap i sammenheng, i tillegg til at man skriftlig og billedlig kan få frem hva som er viktig å ta hensyn til i forskjellige områder og hva som finnes av utfordringer og potensial.

Zoom på planområdene som viser at flere hensynssoner møtes i grensen mellom de to planområdene.

Zoom på analysekartet som viser delområdenes sammenheng over planområdene.

De to forskjellige måtene å dele inn i områder på har begge fordeler. Landskapsanalysen forbinder planområdene, skaper sammenheng og beskriver områdene til videre bruk i planlegging og forvaltning. Hensynssonene i de to regionale planene viser hva som skal bli tatt hensyn til i videre planlegging og forvaltning i de forskjellige planområdene. Her er villreintemaet godt beskrevet og ivaretatt i plankartet. Men de andre temaene som skulle inkluderes i planen i henhold til brevet fra Miljøverndepartementet har fått mindre oppmerksomhet. Hensynssonene for de forskjellige utviklingsområdene forteller lite angående hvordan dagens landskap skal brukes i videre planlegging og forvaltning. En landskapsanalyses beskrivelser kan brukes til å finne ut av dette. Som Selman fremhever i sin bok «Planning at the landscape scale» er det viktig å fokusere på at landskapet er en ressurs i planleggingen og at det blir sett på som en arena for planlegging og forvaltning. Landskapsanalysens beskrivelser kan bidra til at det er lettere å finne potensielle forvaltningsutfordringer og områder for videre utvikling. Ved å bruke en landskapsanalyse som utgangspunkt i inndelingen av områder i de regionale planene kan det være mulig at man ikke trenger hensynssoner. De forskjellige områdene får heller da et navn som er forbundet til stedet, med beskrivelser av området og en kode for hvilken delområdetype det hører under. Så kan de forskjellige kommunene underlagt de regionale planene bruke den regionale analysen som kunnskapsgrunnlag til å foreta lokale analyser i sine områder. Likevel, å ha en hensynssone som skravur over delområdene for å vise villreinens leveområder konkret på kartet i den regionale analysen, kan være en informasjon som kan være viktig å bringe med seg videre inn i landskapsanalysen for denne typen planer. Dette grunnet at man da lettere kan finne ut hvilke av delområdene som absolutt ikke bør utvikles og/eller tilrettelegges med tanke på villrein, ved kun å se på kartet.

Diskusjon

I dette kapitlet vil teorien i litteraturstudiet og funnet i og erfaringen av undersøkelsene bli sammenstilt og drøftet. På grunnlag av diskusjonen blir det trukket en konklusjon, som er avslutningen på denne delen.

Diskusjon

Introduksjon til diskusjonen

Utarbeidelse av regionale planer ble et nytt begrep i den nye plan- og bygningsloven av 2008. I denne oppgaven er det blitt sett på regionale planer for nasjonale villreinområder og temaet for oppgaven har vært forholdet mellom regionale planer og landskap, altså landskap som kunnskapsgrunnlag i regionale planer. Miljøverndepartementet (2007) sendte 12. april 2007 ut et brev om utarbeidelse av regionale planer over Norges nasjonale villreinområder. Der skriver de blant annet at «*Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnytting og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre*» (egen understreking). Det var denne setningen som vekket nysgjerrighet og det er i løpet av oppgaven blitt prøvd å finne ut om de regionale planene har klart å få dette til. Stemmer det at de regionale planene forvalter planområdene som landskap? Et sentralt tema innenfor dette som det er blitt sett på, er om de to planene er i kontakt med hverandre for å jobbe sammen i et landskap som har sammenheng, og i så fall hvor utfordringene og problemene for å få til dette ligger. Det er også blitt sett på hvordan landskapsanalyse kan bidra i planleggings- og forvaltningssammenheng. I tillegg er det blitt sett på hvordan de som har arbeidet med planene, og hvordan Miljøverndepartementet selv og fylkeskommunene som ansvarlige planmyndigheter, har tolket setningen i brevet fra 12. april 2007 og hvordan de alle har arbeidet og arbeider med temaet landskap i utarbeidelsen av de regionale planene.

I diskusjonsdelen blir problemstillinger, teori og undersøkelse- og analysedelen satt opp mot hverandre og diskutert samlet. Diskusjonen vil bli diskutert i forhold til oppgavens to underproblemstillinger. Et sammenhengende drag i form av en konklusjon av underproblemstillingene vil bli gitt i konklusjonen, og her vil også hoved-

problemstillingen konkluderes.

1. Hvordan er landskap forstått og tolket i planprosessen?

Landskapskonvensjonens rolle i de regionale planene
Initiativet til den europeiske landskapskonvensjonen ble tatt i 1994, Norge godkjente konvensjonen i 2001 og konvensjonen ble trått i kraft i 2004 (Miljøverndepartementet 2012a). Miljøverndepartementet (2007) sendte ut brevet *Fylkesdelplaner for bruk og vern av prioriterte fjellområder – fastsetting av nasjonale villreinområder* 12. april 2007, 3 år etter at landskapskonvensjonen ble satt i kraft. Likevel er det ingen kobling til landskapskonvensjonen fra Miljøverndepartementet i brevet. I brevet la de heller ikke inn noen spesielle føringer for landskapet, men det var den brede landskapsforståelsen, landskapet som grunnlag for næringssliv, reiseliv og friluftsliv, som ble lagt til grunn. Som det kommer fram i intervjuet med representantene fra Miljøverndepartementet la de ikke vekt på å diskutere brevet og de regionale planene opp mot landskapskonvensjonen og dens målsetninger. Dette er jo noe som burde vært gjort, spesielt ettersom brevet fra Miljøverndepartementet kom ut 3 år etter at landskapskonvensjonen ble satt i kraft. Som tidligere skrevet er det Miljøverndepartementets avdeling for regional planlegging som har hovedansvaret for å gjennomføre konvensjonen i Norge. Dette er også en god grunn til at landskapskonvensjonen burde fått mer oppmerksomhet i brevet om utarbeidelse av regionale planer for nasjonale villreinområder. Miljøverndepartementets satsing på landskapskonvensjonen har vært knyttet til å få landskapskonvensjonen inn i planleggingen ved for eksempel å gi midler til metodeutvikling innen temaet. At bestillingsbrevet for de regionale planene ikke har gitt mer fokus på at dette er arbeid med sammenhengende landskap over store områder har ført til at de som arbeider med planene ikke har fokusert på dette. Fylkeskommunen har måttet tolke brevet selv.

Hadde det blitt utarbeidet et bestillingsbrev med en tilhørende veileder, hadde nok denne målsettingen kunnet ivaretas bedre. Det kommer ikke til å bli laget en veileder for dette nå, siden flere av de regionale planene er ferdige eller under arbeid. Etter intervjuet med Kaldager og Nordli fra Miljøverndepartementet sitter en igjen med et inntrykk av at de regionale planene har bidratt til en forståelse av at landskapskonvensjonen og temaet landskap må sterkere inn å påvirke planprosessene.

Landskapsbildets plass i konvensjonen og i dagens landskapsplanlegging

Gaukstad og Sønstebo (2003) skriver i en av sine rapporter at *landskapsbildet* ikke er brukt i landskapskonvensjonen. Når man ser på hvordan Magne Bruun beskriver landskapsbildet kan man se at dette ikke stemmer. Det stemmer at ordet landskapsbilde ikke nevnes direkte i landskapskonvensjonsteksten, men definisjonen av landskapsbildet er tatt med i konvensjonen i definisjonen på hva landskap er. Magne Bruun (1996) skriver at landskapsbildet dreier seg om karakteren et landskap har, og da ikke bare som estetikk men også som et sted for opplevelse og identitet. I landskapskonvensjonens definisjon står det at landskap er «(...)slik folk oppfatter det(...)», altså folks bilde av landskapet. Oppfattelsen av landskapet er individuell, basert på forskjellige erfaringer og kunnskap, og det samme er bildet vi har av et landskap. Ved å forholde seg til landskapskonvensjonens definisjon, og ved å bruke landskapsanalyse og medvirkning fra lokal-samfunnene i et område som planlegges som verktøy og virkemiddel, vil «(...)slik folk oppfatter det(...)» og landskapsbildet kunne ivaretas og videreutvikles eller endres i videre planlegging og forvaltning.

Forståelse og tolkning av landskap

Selv om politikken har endret seg fra å fokusere på vern av landskap, til å fokusere på landskap som en arena for planlegging og forvaltning (Selman 2006),

ser man av intervjuet med John Jastrey at det fortsatt er store forskjeller i forståelsen av hva landskap dreier seg om. Han mener at hadde man hatt med landskap som tema i planprosessen hadde det gjort planarbeidet og planen problematisk, fordi man da måtte tatt hensyn til landskap i tillegg til villreinen. Hans syn på landskap er trolig at det fortsatt er en sektorinteresse som bør vernes.

I intervjuet med Vinje kommune kommer det fram to andre forståelser av hva landskap er og hvor landskapstenkingen kommer inn i prosessen. Her nevner Næss at hun tror at i innholdet i landskapet er tatt med i setningen om at «*Fjellområdene skal forvaltes som landskap(...)*» i tillegg til det estetiske og fysiske, gjennom et utvidet landskapsbegrep. Likevel er hun og Huitfelt enige om at landskapstenkingen ikke kommer inn i en planprosess før det er detaljutforming av for eksempel en hytte. Dette vitner også til et syn på at landskap fortsatt er noe man kun skal ta hensyn til.

Som tidligere nevnt skriver Miljøverndepartementet og Bøe (2009) at de viktigste tiltakene for å fremme landskap og for å gjennomføre konvensjonen er de som omhandler å øke forståelsen av landskapet og utdanning og opplæring om landskap. På disse punktene har vi fortsatt forbedringspotensial.

I de to mest aktuelle lovene innen landskap, plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven, er landskap hovedsakelig inkludert i lovene som verneformål og som noe som skal tas særlig hensyn til. Dette viser at landskap er mer til stede som vernefaktor enn som planleggingsfaktor også i dagens norske planlegging og forvaltning av områder. For at landskap skal få en status som planleggingsobjekt må det innarbeides mer i plan- og bygningsloven enn hva det er per i dag. Regional planlegging ligger som en egen del i plan- og bygningsloven. Dette er det mest overordnede nivået i planleggingen, så hvis landskap skal implementeres

bedre i loven må det inn her for å kunne være med videre i lokale prosesser, grunnet at regionale planer er retningsgivende for lokal planlegging.

Landskap bør ha viktighet som et eget planleggingsobjekt i plan- og bygningsloven skriver Gaukstad og Sønstebø (2003). Dette er et også argument for å få landskapet mer inn i planleggingen som en arena for planlegging i stedet for noe som skal tas hensyn til eller vernes.

Landskap er en ressurs for reiseliv og markedsføring, noe som har bidratt til at forvaltning av landskap har blitt et viktig politikkområde. Dette kan blant annet sees gjennom programmene for bred verdiskaping innen natur og kultur. Gaukstad og Sønstebø skriver i sin rapport for Nordisk ministerråd (2003) at mål for landskapsutvikling er det viktig at gjøres til et politisk område med konkrete politiske mål. Per i dag er ikke landskap et eget politisk område. Som Kaldager og Nordli fra Miljøverndepartementet sier, så er dette noe som er under vurdering nå. Hvorvidt det skal bli det eller ikke. Som de også nevner er dette et vanskelig område å gjøre til eget politisk felt, for landskap er helhet og fordi det involverer så mange forskjellige aktører, både departementer og interessenter. Det er sant det representantene fra Miljøverndepartementet sier, landskap involverer flere forskjellige aktører og interessenter. Dette er mye grunnet at det er et felt som mange har meninger om fordi det ofte har direkte med dem selv og deres hverdag å gjøre. Dette er jo akkurat en begrunnelse for at det bør gjøres til et eget felt. Det er også sant det de sier om at landskap er helhet. Men det at landskap er helhet er jo også noe som taler for å gjøre det til et politisk område. Det at feltet landskap innebærer flere aktører og interessenter og at det er felt av helhet, gjør at dette feltet trolig kan føre til muligheter som et eget politisk område og kanskje samle andre politiske områder som omhandler temaet landskap.

Å se på landskapet, ikke bare grensene

En stor utfordring i dag er å få landskapsarbeidet til å omfatte helhetlige landskap i stedet for små arealer og enkeltobjekter. Selman (2006) skriver om at landskap er blitt en arena for planlegging og forvaltning, ikke kun for vern. Landskap er sammenhengende og kan ikke sees på som egne objekter uten forbindelser. Det består av mange komponenter. Landskapet stopper ikke ved en grense fordi fylket eller kommunen gjør det. Det brer seg over disse grensene. Derfor er regionalt nivå et planleggingsnivå som henger godt sammen med temaet landskap, hvor det blir sett på temaet landskap og ikke på grensene. Regionale planer kan derfor bidra til at landskapet planlegges og forvaltes i sin helhet.

Brevet fra Miljøverndepartementet med blant annet setningen «*Fjellområdene skal forvaltes som landskap (...)*» (egen understreking), er et argument for at temaet landskap skal sees på i de regionale planene for prioriterte fjellområder, og ikke grensene. Men å forvalte planområdene som landskap er gjort i mindre grad i de to regionale planene det er sett på i denne oppgaven. Som Nordli og Kaldager fra Miljøverndepartementet sier så er det flere tema som skulle vært diskutert og beskrevet i de regionale planene, som ikke har blitt gjort. Som tidligere nevnt, hadde det vært utarbeidet en veileder i tillegg til brevet, hadde nok dette kunnet blitt gjort bedre.

2. Hvordan kan landskapsanalyse bidra til en mer presis og bærekraftig planlegging i regionale planer?

Regionale planer som retningsgiver for lokal planlegging

Regionale planer skal være retningsgivende for videre lokal planlegging på kommunalt nivå. Som beskrevet i presentasjonen av de regionale planene det er sett på i denne oppgaven, er hensynssonene i de to regionale planene en utfordring for videre kommunal planlegging. Dette er to forskjellige regionale planer, men de møtes i sammenfallende grenser, noe som byr på utfordringer for Vinje kommune som ligger på begge planområdene. Det kom fram gjennom intervjuet med representanter fra Vinje kommune at dette er noe som er vanskelig å forholde seg til.

Spørsmålet er hva som er best for at regional planlegging skal gi gode retningslinjer for videre planlegging på kommunalt nivå. Er det best med få hensynssoner slik som i *Heiplanen*, eller er det best med flere hensynssoner slik som i *Regional plan for Hardangervidda*? En landskapsanalyse, slik som foretatt i denne oppgaven, kan trolig være med på finne ut av dette spørsmålet ettersom den beskriver og deler inn områder etter forskjellig særpreg og karakter, noe som kan begrunne hensynsonebruken. Den brer seg også over grensnene og forholder seg til temaet landskap, ikke planområdegrensene. Ellen Korvald mener at det å avklare så mye som mulig for kommunene gjennom hensynssoner gjør det mer ryddig for kommunen, mens John Jastrej mener at ved å ha en så detaljert inndeling i hensynssoner som det er i *Regional plan for Hardangervidda*, tar man fra kommunen deres planlegging i kommuneplanene. Slik hensynssonene er per i dag er ikke retningsgivende nok for kommuneplanene, når kommunen som ligger over begge planområdene må forholde seg til ulike hensynssoner med forskjellig betydning innenfor samme type landskap. Det å dele planområdet inn i flere hensynssonekategorier,

slik det er gjort i *Regional plan for Hardangervidda* vil trolig kunne fungere bra dersom sonene er begrunnet og forankret i landskapet gjennom en landskapsanalyse. Det vil nok fungere best å holde seg på et overordnet nivå, slik det i denne oppgaven er vist gjennom den regionale analysen, og la kommunene foreta en lokal analyse innenfor sine grenser, med bakgrunn i den regionale analysen. Det kan være greit at analysen blir utført etter samme metode i kommunene som er underlagt den regionale planen, for å unngå eventuelle konflikter. En metodeveileder, slik som brukt i denne oppgaven, kan da være et fint verktøy.

Ifølge intervjuet med representantene fra Miljøverndepartementet har det vært mye utviklingsarbeid underveis med de regionale planene. Det kommer fram i intervjuet at slik som hensynssonene er utformet i dag går det ikke an å ha det. Denne problematikken ble de klar over for seint. Det arbeides nå med å få til standardiserte tegneregler for regionale plankart til neste rullering av planene. Ved bruk av standardiserte tegneregler for plankart og med en lik forståelse av landskapet gjennom analyser foretatt på samme måte i de forskjellige regionale planene, vil nok de regionale planene for nasjonale villreinområder henge bedre sammen og få et mer helhetlig preg.

Temakart versus en helhetlig og samlet forståelse og fremstilling av landskapet gjennom landskapsanalyse

Regional plan for Hardangervidda har et temakart angående friluftsliv, mens *Heiplanen* har flere temakart som angår komponenter i landskapet. Men ingen av planene har en samlet forståelse og fremstilling av landskapet. Siden landskap er sammenhengende og helhetlig, kan en landskapsanalyse samle temaene som ønskes å se på i planarbeidet. I denne oppgaven er analysen foretatt på to nivå, et regionalt og et lokalt. Gjennom å gjøre det slik får man et helhetlig bilde av landskapets hovedtrekk på det regionale nivået, som kan brukes videre i lokale analyser.

Som man kan se av analysen utført i denne oppgaven viser inndelingen i karakterområder en landskapsmessig sammenheng over de regionale plangrensene. De regionale planene lever i dag «i sin egen verden» med de forskjellige hensynssonene, og ser ikke planene i sammenheng. Brevet fra Miljøverndepartementet der det blant annet står at områdene skal «(...)forvaltes som landskap(...)» (egen understreking), har ikke fått det fokuset som har vært nødvendig for å få til å forvalte planene som landskap. Beskrivelsene av særpregene i landskapet i de forskjellige karakterområdene kan brukes videre til å finne ut hvordan et område bør forvaltes og hvordan det kan planlegges videre i de forskjellige områdene. Beskrivelsene i analysen kan også bidra til å finne områder som er passende for bred verdiskaping innen natur og kultur, og kan gjennom dette bidra til bærekraftig utvikling. Ved bruk av landskapsanalyse som utgangspunkt for inndeling i områder i de regionale planene kan det være mulig at man ikke trenger å bruke hensynssoner. I stedet for bruk av hensynssoner får hvert delområde et navn som er forankret i stedet og beskrivelser av området samt en kode for hvilken delområdetype det hører under. Kommunene underlagt de regionale planene kan da utføre lokale analyse på bakgrunn i kunnskapsgrunnlaget fra de regionale analysene. Som skrevet tidligere kan en mulighet være å ha leveområdene for villrein som en skravur over delområdene i denne type planer, for også å få fram på kartet om det kan være villrein i delområdet.

Landskapsanalyse kan danne et grunnlag for å drøfte og inkludere flere mål, deriblant nasjonale målsetninger. Flere av landskapskonvensjonens mål kan bedre nås ved bruk av landskapsanalyse som verktøy. Det er også andre målsetninger som kan nås ved bruk av dette verktøyet. Det er blant annet flere av punktene i *Fjellteksten* (Finansdepartementet 2002-2003), hvor forholdet mellom bruk og vern er viktig, som er nasjo-

nale målsetninger som kan oppnås bedre ved bruk av landskapsanalyse som verktøy. Bærekraftig utvikling og bærekraftig verdiskaping er også målsetninger som kan nås bedre ved bruk av en landskapsanalyse. Bred verdiskaping og verdiskapingsprogram som er en del av den bærekraftige utviklingen i praksis, krever en god forståelse av landskapet. Dette grunnet at det er landskapet eller elementer i landskapet som er grunnlaget for verdiskapingen, og det er noe en landskapsanalyse kan hjelpe til med å finne. For å finne ut hvordan områder til verdiskaping innenfor natur- og kultur skal kunne bidra til dette, er landskapsanalyse viktig fordi det kan vise disse tingene i sammenheng i landskapet. Natur og kultur integreres i en landskapsanalyse, det brytes ikke der, noe som gjør at det er et verdifullt verktøy for verdiskaping. Også i steds- og næringsutvikling er det viktig å ha et tilpasset og landskapsforankret plangrunnlag. Landskapet er der ting skjer, det er der vi bor, arbeider og oppholder oss. Det er en arena, en møteplass for mennesker. Alt vi planlegger og forvalter skjer i landskapet, enten det er et hverdagslandskap eller et mer enestående landskap. Derfor vil en landskapsanalyse, som er stedsforankret og finner særpreget ved områder slik at det innen planlegging og forvaltning kan finnes ut hva som er ønskelig videre for områdene, være et veldig nyttig verktøy. Landskapsanalyse kan brukes til å etablere dialoger i planprosesser, som kunnskapsgrunnlag i planprosesser og som en måte å få med lokalbefolkningen i planleggingen gjennom medvirkning.

Som det kommer fram i intervjuet med Ellen Korvald mener hun at landskapstenkingen bevisst eller ubevisst er med oss i planleggingen. Å forholde seg til landskapet når man planlegger er nok noe man gjør ubevisst, som hun sier, fordi all planlegging skjer i landskapet. Men om en ubevisst holdning til landskapet gir god planlegging er en annen sak. Å forholde seg bevisst til landskapet i planleggingen gjennom en landskapsanalyse kan føre til en mer helhetlig plan-

legging fordi man forholder seg til sammenhenger og ulike karaktertrekk i landskapet som man har funnet gjennom analysen. Så kan man styrke, bevare eller endre disse «funnene» i videre planlegging. Det Korvald sier om ubevisst eller bevisst holdning til landskapet er med på å styrke bruken av en landskapsanalyse. Dette fordi det at folk forholder seg ubevisst (eller bevisst) til landskapet, viser at en landskapsanalyse kan fungere som en god måte å kommunisere gjennom i en planprosess med medvirkning fra befolkningen. Dette nettopp fordi landskapet er noe folk har et forhold til, bevisst eller ubevisst. I en regional planprosess med medvirkning kan en slik analyse derfor fungere som et diskusjonsdokument folk kan forholde seg til.

Landskapets særpreg og hvordan det skaper identitet
I landskapet er det tradisjoner som har vært med oss lenge, og som bidrar til vår identitet. Som skrevet tidligere i oppgaven er landskap viktig for tilhørighet og vår individuelle identitetsfølelse, og landskap har ofte betydning i spørsmålene «hvem er jeg?» og «hvor kommer jeg fra?». Lokalsamfunnene rundt Hardangervidda har tradisjonelle virksomheter knyttet til vidda som er en del av den lokale kulturen og identiteten til stedene. I de regionale planene er det derfor viktig å fokusere på både bruk og vern, for eksempel med differensiert arealbruk, for at de tradisjonelle aktivitetene i landskapet ikke må vike for vern alle steder. Ifølge Vinje kommune er Fylkesmannen i Telemark skeptisk til dette med differensiert arealbruk i villreinområdene. Det er viktig å få medvirkning fra menneskene som bor i lokalsamfunnene som er underlagt regionale planer for å få klarhet i hva som er viktig for dem i forhold til tradisjonelle virksomheter i tilknytning til vidda. Mister lokalsamfunnene sine tradisjonelle virksomheter i tilknytning til vidda, kan dette føre til at tilknytningen til områdene kan svekkes.

Syn på landskapsanalyse som verktøy i planlegging og forvaltning

Det er forskjellig syn på landskapsanalyse som verktøy i planlegging og forvaltning. Gjennom arbeidene med denne oppgaven og gjennom intervjuene foretatt til oppgaven, er inntrykket en sitter igjen med at landskapsanalyse muligens er for faglig og abstrakt for folk. Det virker som at flere ikke forstår helt hva det er og hva det kan bidra med, og derfor ikke synes at det er et nyttig verktøy i planleggingen. Prosjektleder for *Heiplanen*, John Jastrey, sa i intervjuet at han synes landskap er et utrolig diffust begrep i forhold til regional planlegging, og skjønner ikke hvordan man skal bruke det annet enn som en teoretisk bakgrunn. I Vinje kommune var det forskjellig syn på hvor nyttig en landskapsanalyse kan være. De synes at landskapsanalyse blir mer aktuelt desto mer detaljert planarbeidet blir. Lien er usikker på gjennomslagskraften en slik analyse vil ha i det politiske systemet, og Huitfelt mener at kostnaden ved landskapsanalyse og redselen for hva man må gjøre for å følge den muligens er et hinder for at landskapsanalyse brukes som verktøy. Denne forståelsen av landskapsanalyse viser også til at flere fortsatt ser på landskap som en sektorinteresse som skal vernes. Prosjektleder for *Regional plan for Hardangervidda*, Ellen Korvald, var usikker på om en landskapsanalyse ville gitt et annet utfall i den regionale planen.

Slike kommentarer fra erfarne planleggere, sier at landskapsanalyse faktisk ikke er godt nok forklart og innarbeidet i plansystemet for at de som arbeider med disse problemstillingene skal synes det er et viktig og nyttig verktøy. Det må mer forklaring til og det må innarbeides mer i både plansystemer, lover og politikk for at folk skal få øynene opp for at landskapsanalyse er et viktig verktøy som kan bidra til en helhetlig planlegging, og at landskap er en arena for planlegging og forvaltning og ikke kun for vern. Som Aurland Naturverkstad påpeker i konsekvensvurderingen av *Regional plan for Hardangervidda*, vil en forståelse av planområdet som landskapet gjennom landskapskon-

vensjonens definisjon være viktig å forholde seg til i gjennomføringen av prosessene i prosjektene med regionale planene (Lykkja et al. 2010). Landskapsanalysemetodeveilederne brukt i denne oppgaven er verdifulle å bruke til å utføre landskapsanalyser på forskjellige nivå. Flere kommuner synes det er vanskelig å forholde seg til temaet landskap i for eksempel konsekvensutredninger i kommuneplanen. Dette er noe en landskapsanalyse kan hjelpe til med å takle på en bedre måte (Direktoratet for naturforvaltning & Riksantikvaren 2011). Metodeveilederne er blant annet verdifulle i planarbeidet fordi det er metoder som er utviklet for å håndtere temaet landskap i prosessen, fordi de er utviklet til å brukes i sånne typer planprosesser og fordi det kan bidra til helhet og sammenheng i planlegging og forvaltning.

Konklusjon

1. Hvordan er landskap forstått og tolket i planprosessen?

Selv om brevet Miljøverndepartementet sendte ut angående fastsetting av nasjonale villreinområder kom ut 3 år etter at landskapskonvensjonen ble satt i kraft, er det ingen kobling til landskapskonvensjonen i brevet. Miljøverndepartementet har ansvaret for å gjennomføre landskapskonvensjonen i Norge, og avdeling for regional planlegging har hovedansvaret. Begge disse argumentene er gode grunner for at landskapskonvensjonen burde fått mer oppmerksomhet i brevet. I brevet står det blant annet «*Fjellområdene skal forvaltes som landskap (...)*» (egen understreking), og det er likevel ikke forklart hva landskap er i brevet og hvordan området skal forvaltes som landskap. Regionale planer, som ser på en tematikk og ikke på administrative grenser, er planer som kan bidra til å kunne forvalte planområdet som landskap. Dette er likevel gjort i mindre grad i de to planene det er sett på i denne oppgaven. Planene er ikke sett i sammenheng i et landskap som har sammenheng. Dette er noe vi kan

se i den forskjellige bruken av hensynssonene.

Det kom frem et forskjellig syn på landskap i intervjuene med aktuelle aktører innen planarbeidet foretatt i denne oppgaven. Synet på landskap som verneobjekt og som noe man skal ta hensyn til, ikke som et felt innen planlegging som kan bidra til muligheter, er representert. Men det ble også kommentert at betydningen av landskap i setningen i brevet ble trodd til å være et utvidet landskapsbegrep som også inneholder innholdet i landskapet. Dette stemmer med forklaringen representantene fra Miljøverndepartementet gav på betydningen av landskap i setningen, at det var det brede landskapsforståelsen, landskapet som grunnlag for næringsliv, reiseliv og friluftsliv, som ble lagt til grunn. Inntrykket etter intervjuet med representantene fra Miljøverndepartementet er at de har forståelse for at landskap er viktig og at de regionale planene for nasjonale villreinområder har bidratt til en forståelse for at landskapskonvensjonen må sterkere inn å påvirke planprosessene, skal den holdes.

I plan- og bygningsloven og naturmangfoldloven er landskap hovedsakelig innarbeidet i lovene som noe som skal tas særlig hensyn til eller som verneformål, noe som viser at landskap er mer til stede som vernefaktor enn som planleggingsfaktor i dagens planlegging. Regionale planer, som er planlegging på det mest overordnede nivået innen planlegging, er et sted landskap må innarbeides bedre i planprosessene for at det skal tas med videre i lokal og kommunal planlegging gjennom retningslinjene planen gir.

Landskap er per i dag ikke et politisk område. Som det kommer fram i intervjuet med representantene fra Miljøverndepartementet er dette vanskelig grunnet at landskap er helhet og fordi det involverer mange forskjellige interessenter og aktører. At feltet landskap innebærer flere interessenter og aktører og at det er

et felt av helhet, er argumenter for at det bør gjøres til et eget politisk område.

Ved å følge landskapskonvensjonens definisjon og ved å bruke landskapsanalyse med medvirkning som verktøy i planleggingen, vil landskapsbildet og «(...)slik folk oppfatter det(...)» fra konvensjonsdefinisjonen kunne ivaretas og videreutvikles eller endres i videre planlegging og forvaltning.

2. Hvordan kan landskapsanalyse bidra til en mer presis og bærekraftig planlegging i regionale planer?

I de to regionale planene for nasjonale villreinområder det er sett på i denne oppgaven har det at planene har sammenfallende grenser i en og samme kommune, men at inndelingen i hensynssoner i planområdene ikke er lik, ført til utfordringer. Hensynssonene lager utfordringer for videre kommunal planlegging grunnet forskjellig betydning i et landskap som har sammenheng. En landskapsanalyse, som beskriver og deler inn områder etter forskjellig karakter og særpreg, vil kunne begrunne inndelingen i delområder. En landskapsanalyse foretatt på samme måte og i samarbeid over de to planene, kan bidra til å gjøre de regionale planenes retningslinjer mer lettfattelige for videre lokal og kommunal planlegging. Å bruke en skravur på plankartet for å vise villreinens leveområder visuelt i tillegg til beskrivelsen i analysen, kan være en mulighet i denne typen planer.

I intervjuene foretatt i denne oppgaven kom det fram forskjellig syn på landskapsanalyse som verktøy i en planprosess. Kommentarene viser til at landskapsanalyse ikke er godt nok forklart og innarbeidet i plansystemet for at de som arbeider med planprosesser skal synes at det er et nyttig og viktig verktøy. Begrepet landskap må forklares bedre i planleggings- og forvaltningssammenheng generelt, slik at det blir sett på som en arena for dette i stedet for kun et formål som skal

vernes. Begrepet landskap må også forklares bedre for at folk skal synes at landskapsanalyse er et viktig og nyttig verktøy i planleggingen. Landskapsanalyse må inn i planleggingen for å få til en mer helhetlig planlegging på regionalt og lokalt nivå og for å holde landskapskonvensjonen Norge har skrevet under på, samt føre til bærekraftig utvikling og verdiskaping. Veilederne for metoder for utførelse av landskapsanalyser er viktige verktøy i planleggingsammenheng, og nyttige når man forstår hva en landskapsanalyse er og hvordan den kan brukes i planleggingsammenheng.

Landskap er sammenhengende og helhetlig. Miljøverndepartementet (2007) legger ordet helhet i setningen «*Fjellområdene skal forvaltes som landskap (...)*» (egen understreking) i brevet de sendte ut om utarbeidelse av regionale planer for nasjonale villreinområder. Magne Bruun skriver i sin rapport *Landskapsbildet i norsk naturforvaltning* at helhet er viktig for at landskapet skal være attraktivt. Bærekraft vil også si helhet. Haukeland og Brandtzæg (2009) skriver at «*Det er helheten som er den bærende kraften*» i bærekraftbegrepet. Prosjektene innenfor bred verdiskaping vil få sammenheng mellom natur og kultur i programmene. De ønsker verdiskaping innenfor de aktuelle temaene i bærekraftig utvikling: økonomisk, miljømessig, kulturell og sosial. Siden bærekraft betyr helhetstenkning og landskap er helhetlig sammenheng av natur og/eller kultur, vil en landskapsanalyse være et godt verktøy for å finne ut hvilke områder som egner seg for å være steder for verdiskaping innenfor natur og/eller kultur, og hvilke som ikke egner seg til dette. Dette kan igjen bidra til en bærekraftig utvikling. Et sammendrag av dette er forsøkt satt opp i en tabell under:

Landskapsanalyse regionalt i regional planer

Kan gi god landskapsforståelse som er viktig for

Landskapsanalyse lokalt i kommunale planer

Kan være et bidrag med viktig kunnskap for

Brede verdiskapingsprogrammer

Kan kan føre til

Bærekraftig utvikling. Kan også føre til at vi kan holde landskapskonvensjonen målsetninger samt andre nasjonale målsetninger.

Landskapsanalyser kan brukes til å etablere dialoger i planprosesser, som kunnskapsgrunnlag i planprosesser og som en måte å få med lokalbefolkningen i planleggingen gjennom medvirkning. Medvirkning fra befolkningen til bruk i landskapsanalyse vil blant annet kunne bidra til å finne ut hvilke områder som er viktige for tradisjonelle virksomheter i landskapet, og bidra til å bevare og styrke et steds lokale kultur og identitet.

Hovedproblemstilling:

I hvilken grad og hvordan er landskap som tema integrert i regionale planer for nasjonale villreinområder?

Ved å se på diskusjonen og konklusjonen av de to underproblemstillingene skjønner man at landskap ikke er godt nok integrert i regionale planer for nasjonale villreinområder for å kunne gi lettfattelige retningslinjer til videre planlegging på lokalt og kommunalt nivå. Ved å se på det som er skrevet om landskap i norsk lovverk og politikk, kan man se at landskap heller ikke er godt nok integrert i planleggingen i Norge generelt.

Ut fra diskusjonen og konklusjonen av underproblemstillingene, blir konklusjonen som følger:

I de to regionale planene det er sett på i denne oppgaven er det laget temakart for områder som går under temaet landskap, men landskapet er ikke brukt som et verktøy i planprosessen i den grad det burde vært brukt. Landskap er i liten grad integrert i de to regionale planene.

Det er også ønskelig å si noe om hvor det burde det vært integrert bedre i prosessen for å få til å forvalte planområdene som landskap, som skrevet i brevet, for å gi gode retningslinjer for videre planlegging og for å holde landskapskonvensjonen Norge har forpliktet seg til:

- I hovedsak burde meningen med landskap vært forklart og beskrevet i brevet, og veiledet til hvordan å bruke temaet i planleggingen. Dette kunne ført til at temaet:
  - kunne vært utslagsgivende ved etablering av hensynssoner/inndelingen i delområder i planene, som igjen kunne ført til:
  - at temaet ble forholdt til bevisst i planprosessen, noe som kunne gitt gode, retningsgivende planer for videre lokal og kommunal planlegging.

Etterord

Dette kapitlet gir en refleksjon over arbeidet med oppgaven, samt forklaring av endring av fokus underveis i arbeidet.

Etterord

Da jeg leverte tema for masteroppgaven i mai 2011, var temaet turisme. Jeg hadde lyst til å skrive om noe jeg ikke har hatt så mye om i fagene jeg har tatt på UMB, og jeg synes at turisme i Norge i forhold til landskap var et interessant tema. Fra da av til dags dato har oppgaven utviklet seg veldig og jeg har flere ganger skiftet fokus og refleksjon gjennom arbeidet med den. I oktober var temaet naturbasert turisme på Hardangervidda. Da jeg fant avisartikkelen *Fryktar å bli skvisa mellom to planar* var dette et funn som vekket interesse for disse planene. Jeg leste bestillingsbrevet fra Miljøverndepartementet i forhold til utarbeidelse av disse planene, og ble obs på setningen angående at planområdene skal forvaltes som landskap. Begge disse funnene, og det at planene levde sine egne liv, gjorde at temaet for oppgaven utviklet seg til at fokuset ble på landskapsanalyse og temaet landskap i regional planlegging. Det har vært en spennende prosess hvor jeg har lært veldig mye.

Jeg vil også her i etterord benytte anledningen til å nevne noen utfordringer jeg har hatt med oppgaven. Det har vært veldig problematisk å få til fine kart. Jeg har brukt GIS-verktøy, med bakgrunnskart fra en kartbase. Det har derfor blitt vanskelig å gjøre noe med at kartene er blitt litt kornete. Dette er noe jeg har jobbet mye med og også fått hjelp til uten å lykkes.

Jeg håper at denne oppgaven kan vekke interesse og inspirere til videre jobbing med landskap som tema i både norsk planlegging og politikk.

Andrea Vatsvåg

Kilder

Kildene som er blitt brukt i oppgaven vil bli presentert i dette kapitlet.

- World Commission on Environment and Development & Brundtland, G. H.-. (1987). *Vår felles framtid / Verdenskommisjonen for miljø og utvikling*.
- Andersen, R. & Hustad, H. (2004). Villrein og samfunn. En veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein-fjell., Temahefte 27: NINA. 70(?) s.
- Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti & Senterpartiet. (2009). Politisk plattform for flertallsregjeringen. 74 s.
- Bjørvik, O. & Christiansen, F. (1995). Fredningsplan for etterreformatoriske kulturminner i Telemark: Telemark fylkeskommune. 155 s.
- Brandtzæg, B. A. & Haukeland, P. I. (2011). Naturarven som verdiskaper. Statusrapport 2010, TF-notat nr.:14/2011: Telemarksforskning. 100 s.
- Bruun, M. (1996). Landskapsbilde i norsk naturforvaltning: Institutt for landskapsplanlegging, Norges landbrukshøgskole. 39 s.
- Buskerud Fylkeskommune. (2011). Hardangervidda gjennom 9500 år - en kulturhistorisk rapport. 66 s.
- Clemetsen, M. (2007a). Del 3 Anvendte metoder for landskapsanalyse, Upublisert dokument.
- Clemetsen, M. (2007b). Landskapsanalyse - ulike metodar og tema, Forelesning Marsteinen hotell 30.11.2007.
- Clemetsen, M. & Knagenhjelm, T. K. (2010). Landskapsressursanalyse – "Telemarkskanalen som regionalpark", Rapport 01 - 2010: Aurland Naturverkstad AS. 96 s.
- Direktoratet for naturforvaltning & Riksantikvaren. (2010). Landskapsanalyse. Framgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi. Versjon februar 2010.: Aurland Naturverkstad AS. 48 s.
- Direktoratet for naturforvaltning & Riksantikvaren. (2011). Veileder Metode for landskapsanalyse i kommuneplan 64 s.
- Finansdepartementet. (2002-2003). St. prp. nr. 65 Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2003. *Fjellområdene - bruk, vern og verdiskaping ("Fjellteksten")*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/stprp/20022003/stprp-nr-65-2002-2003-.html?id=138427> (lest 25.03.2012).
- Finansdepartementet. (2009). *Globale miljøutfordringer - norsk politikk*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2009/nou-2009-16/3.html?id=576346> (lest 01.03.2012).
- FN-sambandet. (2012). *Hva er bærekraftig utvikling?* Tilgjengelig fra: <http://www.fn.no/Skole/Temasider/Miljoe/Hva-er-baerekraftig-utvikling> (lest 23.03.2012).
- Fylkeskommunene i Buskerud, Hordaland & Telemark. (2011). Regional plan for Hardangervidda 2011-2025. 64 s.
- Fylkeskommunene i Buskerud, Hordaland & Telemark. (2012). *Regional plan for Hardangervidda er vedtatt*. Tilgjengelig fra: <http://www.fylkesdelplan-hardangervidda.no/default.aspx?ArticleID=103514&MenuID=14766> (lest 08.05.2012).
- Fylkesmannen i Hordaland & Fylkeskommunen i Hordaland. (2011). Råd om landskap i kommunal planlegging i Hordaland. 40 s.
- Fylkestingene i Hordaland Rogaland Telemark Aust-Agder og Vest-Agder. (2011). Regional plan for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei "Heiplanen", Høringsforslag juni 2011. 80 s.
- Fylkestingene i Hordaland Rogaland Telemark Aust-Agder og Vest-Agder. (2012). *Vider framdrift i behandlingen av Heiplanen*. Tilgjengelig fra: <http://www.heiplanen.no/Framdrift.html> (lest 07.03.2012).
- Gaukstad, E. & Sønstebo, G. (2003). Nordens landskap. *Forprosjekt for oppfølging av den europeiske landskap-*

skonvensjonen: Nordisk ministerråd. 76 s.

Hagen, R. B. (2011). Fryktar å bli skvisa mellom to planar. *Vest-Telemark blad*.

Haukeland, P. I. & Brandtzæg, B. A. (2009). Den brede verdiskapningen: Et bærekraftig utviklingsperspektiv på natur- og kulturbasert verdiskaping: Telemarksforskning. 57 s.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2010-2011). *Love om folkehelsearbeid (folkehelselova)*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/regpubl/prop/2010-2011/prop-90-l-20102011/7/3.html?id=638541> (lest 23.03.2012).

Hordaland fylkeskommune. (2012). *Landskap i plan*. Tilgjengelig fra: <http://www.landskapiplan.no/hoved.aspx?m=37345> (lest 14.04.2012).

Huitfeldt, D., Lien, G., Mathisen, L. & Næss, L. (2012). *Personlig meddelelse, intervju, med Dorthe Huitfeldt, Guro Lien, Lasse Mathisen og Lotte Næss i Vinje kommune* (12.03.2012).

Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskaplig metode*. 2. utgave utg.: Høyskoleforlaget. 400 s.

Jastrej, J. (2012). *Personlig meddelelse, intervju, med Prosjektleder for Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei John Jastrej* (27.02.2012).

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskaplig metode*. 4. utgave utg.: abstrakt forlag. 437 s.

Kaldager, T. & Nordli, K. (2012). *Personlig meddelelse, intervju, med Terje Kaldager og Kristin Nordli i Miljøverndepartementet* (29.03.2012).

Korvald, E. (2012). *Personlig meddelelse, intervju, med Prosjektleder for Regional plan for Hardangervidda Ellen Korvald* (20.03.2012).

Langdalen, E. (1994). *Arealplanlegging. Form, funksjon, fellesskap*. 180 s.

Lovdata. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)*. Tilgjengelig fra: <http://www.lovdata.no/all/nl-20080627-071.html> (lest 29.02.2012).

Lovdata. (2009). *Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. Tilgjengelig fra: <http://www.lovdata.no/all/hl-20090619-100.html> (lest 21.05.2012).

Lykkja, H., Clemetsen, M., Skjerdal, I. B. & Bøthun, S. W. (2010). Vurdering av Regional plan for Hardangervidda 2011-2025, Rapportnr.: 10 - 2010: Aurland Naturverkstad. 44 s.

Miljøministeriet. (2007). Veiledning om landskabet i kommuneplanlægningen: Miljøministeriet. 174 s.

Miljøstatus i Norge. (2012). Kart. <http://www.miljostatus.no/kart/>.

Miljøverndepartementet. (2000). *Europeisk landskapskonvensjon, Firenze 20.10.2000 (norsk tekst)*. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-_og_bygningsloven/landskapskonvensjonen/om-konvensjonen/europeisk-landskapskonvensjon-norsk-teks.html?id=426184 (lest 23.03.2012).

Miljøverndepartementet. (2004). *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold*. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/nou-er/2004/nou-2004-28/10/2/2.html?id=388931> (lest 23.03.2012).

Miljøverndepartementet. (2007). Fylkesdelplan for bruk og vern av prioriterte fjellområder - fastsetting av nasjonale villreinområder. 12 s.

Miljøverndepartementet. (2009). Planlegging etter plan- og bygningsloven. 20 s.

Miljøverndepartementet & Bøe, E. G. (2009). Den europeiske landskapskonvensjonen - Hverdagslandskapet. 28

s.

Miljøverndepartementet. (2011). Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. *Vedtatt ved kongelig resolusjon 24. juni 2011*: Miljøverndepartementet. 36 s.

Miljøverndepartementet. (2012a). *Den europeiske landskapskonvensjonen, CETS No. 176*. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-og_bygningsloven/landskapskonvensjonen.html?id=410080 (lest 23.03.2012).

Miljøverndepartementet. (2012b). *Det regionale plansystemet*. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-og_bygningsloven/regional_planlegging/fylkesplanleggingens-rolle-2.html?id=418378 (lest 23.03.2012).

Miljøverndepartementet. (2012c). *Oppfølging i Norge*. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-og_bygningsloven/landskapskonvensjonen/om-konvensjonen/oppfolging-i-norge.html?id=426186 (lest 23.03.2012).

Miljøverndepartementet. (2012d). *Regional planlegging*. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-og_bygningsloven/regional_planlegging.html?id=1239 (lest 23.03.2012).

Miljøverndepartementet. (2012e). *Regional planleggings rolle*. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-og_bygningsloven/regional_planlegging/regional-planleggings-rolle.html?id=632353 (lest 23.03.2012).

Miljøverndepartementet. (2012f). *Regionale planer for villrein fjellene*. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-og_bygningsloven/regional_planlegging/regionale-planer-for-villrein.html?id=600984 (lest 23.03.2012).

Mossing, A. & Heggenes, J. (2010). Kartlegging av villreinsens arealbruk på Hardangervidda, NVS rapport 7/2010: Norsk villreinsenter. 49 s.

Nordisk ministerråd. (2005). Implementering av den europeiske landskapskonvensjonen i lokal og regional planlegging i Norden. 55 s.

Nordisk ministerråd. (2012). Nordens landskap og den europeiske landskapskonvensjonen. 4 s. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/upload/MD/Vedlegg/Planlegging/Kommunal%20planlegging/Landskapskonvensjonen/Brosjyre_No.pdf (lest 13.03.2012).

Norges geologiske undersøkelse (NGU). (2012a). *Berggrunn, nasjonal beggrunnsdatabase*. Tilgjengelig fra: <http://geo.ngu.no/kart/berggrunn/> (lest 05.04.2012).

Norges geologiske undersøkelse (NGU). (2012b). *Løsmasser, nasjonal løsmassedatabase*. Tilgjengelig fra: <http://www.ngu.no/kart/losmasse/> (lest 05.04.2012).

Norsk Villreinsenter. (2012). *Regionale planer*. Tilgjengelig fra: <http://www.villrein.no/Regionaleplaner/tab-id/9579/Default.aspx> (lest 16.02.2012).

NRK. (2012). *Påskerekord på Finse og Haukeli*. Tilgjengelig fra: http://m.nrk.no/m/artikkel.jsp?art_id=18065990&a=1.8065990&f=%2Fnyheter%2Fdistrikt%2Fostafjells%2F&h=www.nrk.noBarna (lest 09.04.2012).

Puschmann, O. (2005). Nasjonalt referansesystem for landskap, beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner. NIJOS rapport 10/2005.

Puschmann, O. (2005). Nasjonalt referansesystem for landskap. Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner, NIJOS-rapport 10/2005: Norsk institutt for jord- og skogkartlegging. 208 s.

Riksantikvaren. (2010). Veileder Kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Plan- og bygningsloven. 98 s.

- Riksantikvaren. (2011). Kulturminner i bruk - verdi, vekst og vern. *Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet 2006 - 2010E*. 70 s.
- Riksantikvaren. (2012). *Kulturminnesøk*. <http://www.kulturminnesok.no/>.
- Salutaris Eiendom AS. (2012). *Regional planlegging*. Tilgjengelig fra: http://eiendomsinformasjon.no/Publisher/Fagsider/regional_planlegging.htm (lest 12.04.2012).
- Selman, P. (2006). *Planning at the Landscape Scale*: Routledge. 224 s.
- Skog og landskap. (2012a). *Arealressurser - Arealtype AR50* <http://kilden.skogoglandskap.no/map/kilden/index.jsp>.
- Skog og landskap. (2012b). *Landskapsregioner*. Tilgjengelig fra: <http://www.skogoglandskap.no/kart/landskap-sregioner> (lest 05.04.2012).
- Skog og landskap & Norsk Folkemuseum Oslo. (2012). *1887-2004. Botn skysstasjon, Vinje kommune, Telemark*. Tilgjengelig fra: www.tilbakeblikk.no (lest 25.07.12).
- Smith, T. M. & Smith, R. L. (2012). *Elements of ecology*. Eight Edition utg.: Pearson Benjamin Cummings. 704 s.
- Stahlschmidt, P. (2001). *Metoder til landskabsanalyse. Kortlægning af stedets karakter og potentiale*: Forlaget Grønt Miljø. 112 s.
- Statens Kartverk. (2011, 2007 og 1991). *Haukeliseter, Songavatn og Sæsvatn*.
- Swanwick, C. (2002). *Landscape Character Assessment. Guidance for England and Scotland*: Department of Landscape University of Sheffield and Land Use Consultants. The Countryside Agency and Scottish Natural Heritage. 96 s.
- Telemark Fylkeskommune. (2011). *Kulturhistorisk registrering Vinje kommune Vågsli høyfjellshotell*. 18 s.
- Telemarkreiser. (2012). *Merka turstiar i Vågslid - Haukeli*. Tilgjengelig fra: [http://www.visittelemark.no/Opplevelser/Aktiv-i-Telemark/Vandring/\(ProductID\)/?lang=no&id=216464](http://www.visittelemark.no/Opplevelser/Aktiv-i-Telemark/Vandring/(ProductID)/?lang=no&id=216464) (lest 09.04.2012).
- Vinje kommune. (2012). *Fakta om Vinje*. Tilgjengelig fra: http://www.vinje.kommune.no/nb-no/Tenester/Tema-sider/Fakta_om_vinje.aspx (lest 25.07.12).
- Vågslid Grunneigarlag. (2011). *Heiplanen Regional plan for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei*. 4 s.

Vedlegg

I dette kapitlet er aktuelle dokumenter lagt ved som vedlegg.

Registreringsskjema til feltbefaring

Delområde:

<p>Tema 1 - Landformer og vann</p> <p>☐ Småkupert ☐ Storkupert</p> <p>☐ Dalutforming v- eller u-dal</p> <p>☐ Skålformet ☐ Slette ☐ Ås</p> <p>☐ Fjellrygg ☐ Repeterende</p> <p>☐ Vekslende med svake avgrensninger</p> <p>☐ Elver, vann, innsjø, breer</p> <p>Annet.....</p> <p>Tema 2 – Vegetasjon</p> <p>Skogbilde</p> <p>☐ Tett ☐ Åpent ☐ Bart fjell</p> <p>☐ Glissent ☐ Flekkvis</p> <p>Vegetasjonsdekke</p> <p>☐ Barskog ☐ Løvsog ☐ Blandingsskog</p> <p>☐ Myr</p> <p>Kulturpåvirket vegetasjonsdekke</p> <p>☐ Åker ☐ Eng ☐ Beite ☐ Hogstflate</p> <p>☐ Utmark med beitepreg av husdyr eller tamrein</p> <p>☐ Plantefelt ☐ Frukt ☐ Gjengroing/forfall</p> <p>Annet.....</p>	<p>Tema 3: Arealbruk. Bebygd areal</p> <p>☐ Bebygd ☐ Nærings- og serviceanlegg</p> <p>☐ Landbruk ☐ Fritidsbebyggelse/hytter</p> <p>☐ Tettsted ☐ Veg ☐ Kraftlinjer</p> <p>☐ Reiseliv og fritidsbruk ☐ Energianlegg</p> <p>☐ Vernede områder og vassdrag</p> <p>Annet.....</p> <p>Tema 4 – Kulturhistorien i landskapet</p> <p>Tidsdybde.....</p> <p>Spor fra forhistorien.....</p> <p>Historisk kontinuitet.....</p> <p>Landskap preget av primær- og andre næringer.....</p> <p>Bygningsmiljø.....</p> <p>Menneskeskapte strukturer.....</p> <p>☐ Kirker gravhauger etc.....</p> <p>☐ Historiske veganlegg.....</p> <p>☐ Spesielle gårdsanlegg.....</p> <p>☐ Knutepunkt for ferdsel.....</p> <p>☐ Spesielle bygninger, broer etc.....</p> <p>Annet.....</p>
<p>Tema 5 – Romlig-estetiske forhold</p> <p>Skala</p> <p>☐ Stor ☐ Mellom ☐ Småskala</p> <p>Visuelle avgrensning</p> <p>☐ Åpen ☐ Lukket ☐ Horisontlinjer</p> <p>Romdannelse</p> <p>☐ Konveks ☐ Konkav ☐ Tydelig</p> <p>☐ Svak ☐ Markert ☐ Kanter</p> <p>☐ Grenser ☐ Markert ved overgangssoner</p> <p>Horisont</p> <p>☐ Sammenhengende ☐ Oppbrutt</p>	<p>Kompleksitet og sammenheng</p> <p>☐ S sammensatt ☐ Orden</p> <p>Avgrensning av delområde</p> <p>☐ Diffus ☐ Markert ☐ S sammensatt</p> <p>Landemerker.....</p> <p>Værforhold.....</p> <p>Årstidsvekslinger.....</p> <p>Annet (lydinstrykk, lukter, blomstring osv.).....</p> <p>Tema 6 – Friluftsliv og rekreasjon</p> <p>☐ Merka løyper ☐ Anleggsveg ☐ Traktorveg</p> <p>☐ Regionale rekreasjonsområder</p> <p>☐ DNT-hytter</p> <p>Annet.....</p>

Landskapskarakter

Vedlegg 2 og 3: Plankart Regional plan for Hardangervidda og Regional plan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane og Setesdal Austhei ("Heiplanen").